



communitas
foundation

ХРИСТИЯНСТВО КУЛТУРА

Издава фондация „Комунитас“

Редакция

Център за култура и дебат „Червената къща“
София 1000, ул. „Любен Каравелов“ 15
Тел./факс: 981 0555
e-mail: hkultura@communitas-bg.org

Главен редактор

д-р Момчил Методиев

редакционен екип:

Димитър Сп сов
Венет Домусчиев
Тони Николов

оформление:

Ч вг р Гюзелев
Никол и Киров

разпространение:

Стефан Б нков

печат:

Полигр фически комбин т – София

През 2014 г. спис ние „Християнство и култур “ излиз в 10 броя и се подготвя от д-р редакционни екип .

Редакционният екип с главен редактор Момчил Методиев в състав В. Домусчиев , Д. Сп сов, и Т. Николов подготвя шест броя и си поставя за цел да разглеждат актуални и дискуссионни проблеми от областта на християнството и културата .

Редакционният екип с главен редактор проф. К. Янков в състав проф. Г. К. приев, проф. Ц. Бояджиев и Н. Треймън подготвя четири броя с качествена и сочност.

Списанието е свободна дискуссионна територия. Не бива да се очаква, че публикуваните текстове се вписват в един единствен (и единствено възможна) коректност. Материалите в списанието отразяват личните позиции на авторите и не зависят от възможните различия трябва да бъдат възприемани като по-скоро изследователски.

© „Християнство и култур “, 2014

Непоръчани от редакцията ръкописи и материали не се връщат и съхраняват се.

Всички права запазени!

Цена 5 лева .

Интернет издание с пълен архив на списанието:
www.hkultura.com

ISSN 1311 – 9761

Броят е илюстриран с репродукции от картини на Кольо Кривофилев.

ХРИСТИЯНСТВО

съдържание

година XIII/2014/брой 3 (90)

КУЛТУРА

Проблеми на Православието	5
Всеpravославният събор – подготовка и перспективи след Фенер, 6–9 март 2014 г. Обръщение към участниците в Синаксиса	Борис Маринов и три рха В ртоломей I
Католическата църква: история и съвременност	23
Папа Франциск: година първа 90 години от излизането на първия брой на католическия вестник <i>Истина</i> „Близко до децата” – мисията на салезианите в България	Стефан Бончев Венет Домусчиев Румян Лечев
Актуално	45
Трагичните събития сплотяват – рхим. Ефросин (Бил ш) от Украинск м пр восл вн църкв (Московск п три ршия) пред сп. <i>Християнство и култур-</i>	
Християнство и философия	49
Интегралният хуманизъм	Жан-Мари Ритен
Християнство и съвременност	59
Църква и глобализация	митр. Николай (Христинков)
Хоризонти	71
Защитник на вярата	Христин Аурес
По пътя за Дамаск	74
Животът и обръщането на Паскал	Дмитрий Мережковски
Християнство и история	93
Островният манастир „Св. Йоан Прегтеча” – една непрочетена страница от църковната ни история	Венцислав Кръвчев
Християнство и литература	104
Фрагмент за Великия инквизитор	Владимир Гръбев
Християнство и изкуство	114
Художествената украса на катедралата „Св. Петър” – генериращ фактор в развитието на мозаечното изкуство	Милян Стефанов
Великден	122
Великденски размисли Проповед по време на Второ възкресение	Фрнсо Морики рхиен. Лук
Галерия	131
Кольо Карамфилов: за вярата в Господ и в това, че делфинът може да лети	Аюгмил Димов

Борис Маринов

ВСЕПРАВОСЛАВНИЯТ СЪБОР – ПОДГОТОВКА И ПЕРСПЕКТИВИ СЛЕД ФЕНЕР, 6–9 МАРТ 2014 Г.

Когато за нещо се говори повече от столетие – и по-точно цели сто и дванайсет години – това е вече история. Нищо че тази история продължава да не бъде увенчана от събитието, на което се явява история. Събитието обаче предстои. Тък поне за явих в Истанбул – в Патриаршеския храм „Св. Георги“ – предстоятелите на автокефалните православни църкви. Ако междувременно не възникнело непредвидено обстоятелство, както четем в решенията от Фенер, 6–9 март 2014 г. Въпросите и проблемите около това все още несъстояло се събитие са толкова дълга история с толкова много и трудно могат да бъдат резюмирани в няколко страници и все пак...

1. Първи етап от подготовката на Всеправославния събор

За първи път за събор на поместните православни църкви започва да се говори в началото на XX в. В две окръжни (1902 и 1904 г.) Вселенският патриарх Йоаким III подчертава необходимостта от активизиране на междуправославните връзки и съвместно решаване на зрелите тогава проблеми на Православната църква.

Две десетилетия по-късно започват първите сериозни инициативи за свикване на събор от ранга на Вселенските. На Всеправославния конгрес в Истанбул, 1923 г., Константинополският патриархия предлага за събор да се състои през 1925 г. в Йерусалим в чест на 1600-годишнината от Първия вселенски събор в Никея. Сред мотивите за това е изразена необходимост от обсъждане на въпроси от първостепенна важност, преценени като абсолютно неотложни. Възприемателски идеята, на православните църкви се обединяват около предложението за свикване на *предсъбор* с участието на всички автокефални църкви, които да подготвят желаните Всеправославен събор.

Във връзка с това между 8 и 23 юни 1930 г. във Ватиканския манастир „Атон“ се създава Междуправославна подготвителна комисия, изготвила темите на пленарния за юни 1932 г. *предсъбор*¹. Участието в предствителни Константинополски

¹ В интервю от 1931 г. Вселенският патриарх Фотий II говори за най-важните теми: 1) Представителството на РПЦ (предвид разделението на Московската патриаршия и Задграничната руска църква); 2) Подготовката на православно духовенство; 3) Положението на Православната църква в Америка; 4) Реорганизацията на монашеския живот и обновяване дейността на монасите в сферата на научното знание, на свещените изкуства и на служението към ближните; 5) Църквата и противохристиянският мироглед; 6) Изследване на връзките с неправославните църкви, склонни към сближаване с православието, които не упражняват прозелитизъм сред православни (арменци, копти, абисинци, старокатолици, англикани); 7) Изследване отношението към църквите, практикуващи прозелитизъм (католици, униати, протестанти, хилиасты), и на средствата за защита от тях; 8) Кодификация на св. канони; 9) Византийското изкуство и др.

т (представящи Кипърската архиепископия), Александрийската, Антиохийската, Йерусалимската, Сръбската, Румънската, Гръцката и Полската православни църкви. От първоначално набелязните 32 теми след допълнителни обсъждания остават 16, събрани в каталог, ползван по-късно от Първото всеправославно съвещание. Първото от тези теми е състоянието на РПЦ – в условията на теистичната съветска власт и в емиграция. Поради все още действащият схизъм, на този етап на БПЦ не участва, и планираният *предсъбор* така и не се състои.

Интересни подробности за онези години дава докладът на о. проф. Станко от 12.04.1926 г. до местник-председателя на Св. синод Пловдивския митрополит Максим след завръщането от Атин, където е представял Българската екзархия на конференцията на *българските секции на Вселенския съюз за междуцърковно приятелство чрез църквите* (28–31.03.1926 г.). Там четем:

По въпрос за Вселенски събор узнат от своите тински колеги, че те по принцип са за Вселенския събор, но държат той предврително да бъде нежелно подготвен – както по отношение на основно проучване не предврително щите този събор въпроси, – също и на въпросите на самия му дневен ред, тъй и в това, че трябва и самото църковно изпълнение да бъде приготвено за възприемане евентуалните решения на такъв един събор. Иначе... много се боят, че Вселенският събор може да допринесе повече вреди и дори да се появят след него нови „сатански“ или „сатански“ църковни отцепления. Атинският... Хризостом се обърнал с молба към Богословския факултет да даде мнение по въпрос за Вселенския събор и факултетът да даде мнение горе-долу в гореотбелязания смисъл.

И още:

По въпрос за проектирания Вселенски събор архиеп. Хризостом мисли, че свикването на Вселенски събор е необходимо, но този събор трябва предврително да бъде по нежелния ред подготвен. И мнение е, че този годин такъв събор не може да се събере... Твърде е вероятно този годин да се събере... едно предсъборно събрание... за подготовката на събора. Относно дневния ред на събора... мисли, че в него трябва да влязат и въпросите: а) календар (той се изпълнява, че Румънската църква, без да сондират другите... самият годин претърпява Пасхата различно от другите православни църкви; б) Българският църковен въпрос... и в) въпросът за влидността на англиканската иерархия...²

Необходимостта от свикването на такъв събор е обсъждана и на Първия конгрес на православните богословски школи в Атин, 1936 г., но отново без конкретни резултати.

² Докладната е част от личния архив на о. Цанков, съхраняван в ЦИАИ на БП. Целият текст е публикуван в сп. *Християнство и култура*, бр. 5 (82), 2013, с. 29-34. Цитираните абзаци са на с. 31 и 33.



П три рх Неофит

След края на Втората световна война, през 1950 г. Вселенският патриарх Атински отново призова за подготовка и свикване на общ събор. Резултатът от това с Родоските съвещания от 1961, 1963 и 1964 г.

2. Втори етап от подготовката на Всеправославния събор

2.1. Всеправославни съвещания

Още на Първото тюркско съвещание (24–30.09.1961 г.) е предложен изготвяният от Вселенския патриархия списък (ок. 100) теми, по които всяка православна църква да изкаже гледна точка, след което да се състои и обсъждане на предвидения *предсъбор*. За удобство въпросите са разделени в 8 по-обща глави:

1. Вяр и догмата
2. Култ
3. Църковна дисциплина
4. Взаимоотношения между православните църкви
5. Отношенията на Православната църква към останалите християнски свята
6. Православие в света
7. Икономия³
8. Социални въпроси.

Интересно за отбелязване е присъствието в Родоския делегация на Московския патриархия – учение, бележещо края на периода на изолационизъм, налаган на църквата от теистичната съветска власт, и в същото време разтълкувано от мнозина като опит за включване на православните църкви от „източния блок“ в „студената война“.

След Родос 1963 и 1964 г., от 8 до 15 юни 1968 г., в Женев се провежда Четвъртото всеправославно съвещание, изработило процедурата за подготовката на събора. Решено е подготовката на Всеправославния събор⁴ да продължи под формата на т.н.р. Всеправославни предсъборни съвещания, които да се предшестват от Междуправославни комисии. Учреден е и Секретариат в Шамбези, Родоският католикос е съкретен до шест разпределени за разглеждане между отделните поместни църкви теми:

1. Икономия
2. Учение на миряните в живота на Църквата
3. Посты
4. Бракът на клириците
5. Богослужбеният календар

³ Тук влиза отношението към атеизма, теософията, масонството и др. Предвид живота на голяма част от поместните църкви в условията на атеистична комунистическа власт обаче тези въпроси са отстранени, а вместо тях е добавен нов параграф: „Форми на разпространение на православно свидетелство в света“.

⁴ В официалните документи този събор обикновено наричат „Свят и велик“ – название, което съдържа в себе си твърде голяма претенция, най-малко предвид факта, че за този събор все още само се говори.

6. Божественото откровение.

Темат, възложен на Българската православна църква, е „По-пълното учение на миряните в богослужбните и останилите области от живота на Църквата”.

Рботът по това решение е разглеждан от Междуправославната подготовителна комисия, Женев, 16–28.07.1971 г. Съставени са и съответните документи, които – след изучаване от всички православни църкви – е трябвало да се представят за обсъждане и утвърждаване от Първото предсъборно съвещание. Обсъдено е и ново разглеждане на темите.

2.2. Всеправославни предсъборни съвещания

Първото такова съвещание се провежда в Шамбези, 21–28.11.1976 г., с участието на делегации от повечето православни църкви (без Грузинската, Албанската и Православната църква в Америка, която, както и днес, не е призната от повечето православни църкви). Съвещанието разглежда темите и определя десет от тях, преценени като най-важни и изискващи съборно решение:

- 1) Проблеми на православната диаспора
- 2) Автокефалията и начини за нейното прогласяване
- 3) Автономията и начини за нейното прогласяване
- 4) Дипломатия
- 5) Общ богослужебен календар
- 6) Препятствия пред църковния брак
- 7) Привеждане в съответствие на църковните постановления с постите
- 8) Отношенията на православните църкви към останалите християнски свята
- 9) Православието и икуменическото движение
- 10) Приносът на православните църкви към тържеството на християнската идея за мир, свобода, братството и любовта сред народите и за отстраняване на расовата дискриминация.

За допълнително изучаване са оставени Източниците на Божественото откровение и Икономията, така че да бъдат разглеждани и бъдещо съвещание. Останалите теми от Родоския календар са предделени за изучаване от отделни църкви.

Съвещанието решава още да започне работата от Четвъртото Всеправославно съвещание процедурно за подготовката и разглеждането на темите и разглеждането на отношенията и дипломатията на православните църкви с останалите християнски църкви и изповедания, включително и в рамките на ССЦ. Обсъден е и въпросът за признаването на Псалма, като цялостен Секретариат е поставен за четене свикването на кратък срок конференция с участието на пастори и катонисти, строители, историци и социолози, която да представи резултатите от своята работа следващото такова съвещание.

Съвещанието остава и с обвиненията от Московската към Вселенската патриаршия в извършване на 14 катонични разрушения след 1922 г. – фактът, който

то, по общо мнение, се тълкува през негласното съперничество между Москва и Фенер, но и който отразява отредената от правителството на СССР роля на Московската патриаршия във воденият в идеологическия фронт със Запада. Най-тежкото от тези обвинения, рязко се, изцяло въведен в 1923 г. реформата в богослужбения канон.

Второто всеправославно предсъборно съвещание е отново в Шмбеси, 3–12.09.1982 г. Взето е решение относно препятствията пред църковния брак и е разглеждан темата за постите, материите по която са препратени за разглеждане от следващото съвещание, след предварително изучаване от Подготовителна комисия. Темата за общ Пасха е отложена за по-благоприятно време.

Всеотказан по реден път е разглеждано и изучаването на Православната църква в икуменическото движение и по-специално в диалозите с англици и стокхолмици, с неаполитанци, лутерани и римокатолици – ползвателите от тези диалози и действителната стойност на „духовния издигнатост, евангелската ревност и богословската сериозност на издигнатите църкви“. Най-тежък критик е подложено т.н. р. *хоризонт-но измерение* в дейността на ССЦ – нежирността повече със социалнополитически въпроси, вместо Съветът „... да съдейства за възстановяването на видимото единство на християнството и да изясни диалозите с протестантизма и иновантите изповедания, така че да поощри социалната справедливост, мир и свободата сред всички народи“, което е и главният целен основ в неговото Съвет и което предсказва т.н. р. *вертикално измерение*.

Третото всеправославно предсъборно съвещание, Шмбеси, 28.10 – 6.11.1986 г., взема решенията по още четири от темите:

- 1) Постите и тяхното съблюдение в негово време
- 2) Отношение на православните църкви към останалите християнски свята
- 3) Православната църква и икуменическото движение
- 4) Приносът на православните църкви... (както по-горе).

Решенията са взети, както се отчитат резултатите от работата на Междуправославната подготовителна комисия (15–23.02.1986 г.), които пък, на свой ред, са изготвени въз основа на докладите, подготвени от съответните поместни църкви.

Взключителните документи се отпращат и призив към още по-активно изучаване в икуменическото движение и в ССЦ и се изразява желанието възможно най-скорошно свикване на Всеправославния събор. Одобрен е още и „Регламент на Всеправославните предсъборни съвещания“, изработен от подготовителната комисия от 1986 г. Съставен е и дневният ред на Четвъртото предсъборно съвещание, за което е предвидено да изучи и вземе решенията по останалите четири теми:

- 1) Проблеми на православната диалог
- 2) Автокефалия и нечуждите нейното прогласяване
- 3) Автономията и нечуждите нейното прогласяване

4) Диптиси.

Решено е то̀в съвещание да се свика д̀ега когато по тези теми се достигне единно мнение, така че да може да се свика и с мият събор. Изброените теми са разглеждани на три заседания на Междуправославния подготовителна комисия от: 1) 10–17.11.1990 г., 2) 7–13.11.1993 г. и 3) 1–2.3.1999 г., и на Конференцията на православните канонисти от 9–10.04.1995 г.

На Четвъртото всеправославно предсоборно съвещание, Шмбеси, 6–13.06.2009 г., са представени всички автокефални църкви. Делегацията на БПЦ включва сегашния Български патриарх, тогава Русенски митрополит, Неофит и проф. Иван Ж. Димитров – преподавател по Св. писание в БФНСУ „Св. Климент Охридски“ и дългогодишен участник в тези съвещания. Основният въпрос, който е изписан в програмата на събора, е официално комуникация, е посветен на каноничния уред на православния диспор. Взетите решения са в следния дух.

Въпреки изгледа за явното „общо желание“ на всички православни църкви да се реши възможно по-скоро въпросът за диспорта – при това в духа на православното учение за Църквата, каноничната традиция и патриархата на Православната църква – се констатира, че в момента е невъзможно „преминаване към строго каноничния порядък на Църквата по този въпрос, т.е. да съществува само един епископ в дадено място“. Ето защо е решено „създаване на преходно състояние“ (т.е. признаване на съществуващото положение) – *епископски събор*-ния, включващи всички канонични епископи в дадено място. Обосноваването е, че тези съборния ще издълбочат единството на православните църкви и ще демонстрират това единство пред неправославния свят.

Къмкато започват да се обсъждат въпросите за председателството на тези съборния, което Съвещанието отрежда на епископите от Вселенската патриаршия, където няма такива – първият приоритетство „съгласно ред на диптисите“. Странно решение на фона на отсъствието на единен диптих на Православната църква, което въпреки и до днес остава единият от двата нерешени на всеправославно ниво въпроси.

В пожелателен тон звучи так решението, че „на православните църкви се обвързват да не предприемат действия, които могат да навредят на ... очертан път за канонично решение на въпроса за диспорта и [че] ще правят всичко възможно за улесняване на работата на епископските съборния и възстановяване на добрия каноничен порядък в диспорта“.⁵

3. Най-нови всеправославни инициативи

Следват две заседания на Междуправославния подготовителна комисия – от: 1) 9–17.12.2009 г. и 2) 22–26.2.2011 г.

⁵ Пълният текст на тези решения виж в: <http://dveri.bg/9с6>.

Значително комисията от 2009 г. е изработила не единствено новият църковен закон по темите: „Автокефалия и неинициатива“, „Автономия и неинициатива...“ и „Диптиси“. Решенията на комисията могат да бъдат обобщени така.

Автономията е израз на състояние на относителна или частична независимост на епархиална църковна територия от юрисдикцията на автокефалната църква, към която се отнася, като в практиката на Православната църква са се оформили различни степени на независимост и съответно различни форми на нейното прилагане. Процедурата по предостановяване на автономия е в изключителната компетенция на автокефалната църква, която я предостановява, като във всички свои външни отношения новата автономна църква участва чрез църковната митрополия. Автономията може да се предостановява само в границите на каноничната територия на предостановяващата автокефална църква; в границите пък на диспонабилната автономия се предостановява само с всеправославно споразумение, „осигурено от Вселенския патриарх“, който е определен за арбитраж при възникване на евентуални спорове.⁶

Най-силно впечатление в тези решения прави изключителната роля на последния арбитраж, определен на Вселенския патриархия – историческо нейно право, на което в ново време твърдят патриархията все по-трудно се противопоставя и на което все по-твърдо настоява.

Тъй като комисията от 2011 г. се занимава с остри въпроси на Всеправославния събор: „Автокефалия и неинициатива“ (трето поредно заседание след 1993 и 2009 г.) и „Диптиси“. След дълъг и изгорещ дебат комисията излиза с компромисни решения, по-точно с конституционния липсващ съгласие и съответно на решение, поради което „... комисията не преминва към изучаване на съдържанието на томос за автокефалия“. Не е постигнато решение и по проблема за диптисите, поради което и тази комисията „констатира невъзможността за мирен и единогласно прието предложение по тези въпроси“. Обобщавайки крайния неуспех от своята работа, в изготвеното след края на сегашния комюнике четем, че комисията „стигнала до извод, че в настоящия момент не е възможно да се намери единна позиция по тези въпроси“.⁷

Тъй като, след повече от век обсъждането се оказва, че само осем от първоначално издвоените – сведени впоследствие до десет – въпроса могат да бъдат поставени за обсъждане от бъдещия Всеправославен събор. Преди впечатление, че единствените да нерешими въпроси в действителност няма никъво собствено богословско съдържание в строгия смисъл на думата, за сметка на което обаче – както не веднъж през годините, от не един коментатор е отбелязано – има непосредствен връзка с онзи епизод от евангелската история, в който постолите спорели за това, кой от тях ще бъде по-голям в Царството Небесно (Мат. 18:1-4). В споровете за автокефалията и диптисите се преплитат, раз-

⁶ Пълният текст на тези решения виж в: <http://dveri.bg/9cw>.

⁷ Решенията от 2009 г. цитираме по приложенията към Доклада на ѓ Варненския и Великопреславски митрополит Кирил до ѓ Българския патриарх Максим от 17.03.2011 г.

бир се, всевъзможни църковно и исторически обусловени фактори, но така или иначе, з външния и блоготел, нез познат с тънкостите на църковната история, църковния ред или протокол, невъзможността на првославните църкви да се спор зумеят по *точно тези въпроси* буди в него добрия случай обикновено не е збир не, но много по-често – открит и смешен. А и когато допуснем, че не бъдещия Всепрвославен събор ще бъдат решени и лечповажни и с действително богословско съдържание въпроси, как то този зди спор така или зотношението на Църквата към и със свет⁸, как то църквите не могат да се спор зумеят по и лечповажни теми как то това кой пред кого ще бъде в иначе действително необходимия на Првославната църква единен Диптих?

Всички тези констатиции не отменят, рзбир се, необходимостта от провеждането на Всепрвославния събор, глвнат отговорност за чието свикване лежи върху Константинополския вселенски патриарх. Който впрочем добре осъзнава така своя отговорност, определяща и ролята му на инициативния фактор в подготовката на глъгоочката ния събор.

4. Срещата в Истанбул, 6–9 март 2014 г., и нейните послания

Две неща на пръв изначално впечатление в последния към момент епизод от подготовката на Всепрвославния събор. На първо място, решимостта на Вселенската катедрална свика този събор и на второ – възимните отстъпки, които на пръв изначално силни страни в междупрвославния диалог: Вселенската и Московската патриаршия.

Впрочем основната цел на тази среща беше именно да се вземе конкретно решение за свикването на Всепрвославния събор и да се определи времето на провеждането му, при това без да е постигнато съгласие по всичките десет теми. Кое то съвсем не бива да притеснява, тъй като действително вжизна съвременното првославие с не тези две, групите осем теми. А как ще се да в Ватопейския и кой пред кого ще бъде в собствените диптиси на всяка поместна църква (както искат Московската патриаршия) или в единния диптих на Првославната църква (както настояват от Фенер) – това може да се реши и допълнително. Да лечповажно е да се решат проблемите на зди спор така и да се уеднакви богослужбеният календар, така че да се прекрати комизмът на рзделното празнуване на Христовото Рождество и всички неподвижни празници. Да лечповажно е Првославната църква да определи своята единна позиция как то към непрвославния, така и към нехристиянския свят, и да приведе в съответствие с действителността неща как то постите или църковния брак, така че да престане да бъде църковна „теория“, в която все по-трудно и от все по-малко вярващи се спазват изисквания, писани в други времена и предвид обстоятелствата, нямащи нищо общо с времето, в което живеем. И не на последно място, да как же – с м

⁸ Действителното съдържание на въпроса с диаспората например не е в никакви църковно-политически съображения, а в присъствието на повече от един епископ в един град (забранено още на Първия вселенски събор, Правило 8), което реално издава липса на единство на Църквата.

и себе си и неостанали свят – в какво ще се състои нейният принос към общочовешките проблеми и към свет, в който живеем днес.

Рдостното е, че след Фенер 2014 г. всичко това изглежда все по-близо. Големите и првих своите отстъпки: Вселенският патриархия за нечине вземане на решенията с консенсус, Московският – за съставяне делегациите на отделните църкви и събор. За неспъкост в гсен дявме, че дозветнат 2016 г., за когото е определено свикването на Всеобщия вселенски събор, няма да възникват никакви „непредвидени“ обстоятелства. Рдостно бе и да чуем общата молитва на предстоятелите в Неделята на Воскресение, мкар и тази рдост да бе помрачен от отсъствието на Антиохийския патриарх. Проблемът с юрисдикцията в Ктм между Антиохийският и Йерусалимският патриархия може лесно да бъде отстранен.

* * *

По всичко личи, че дългото съборно мълчание – по сполучливия израз на Фигоренцо Рети – *Църква-та-на-много-църкви* все повече приближава към своя край. Какво ще чуе светът след настъпването на този край, оставя да зберем само след две години – срок, нищожен на фона на неговия столетна подготовка на Всеобщия вселенски събор.

ВСТЪПИТЕЛНО СЛОВО НА НЕГОВО СВЕТЕЙШЕСТВО ВСЕЛЕНСКИЯ ПАТРИРАХ ВАРТОЛОМЕЙ ПРЕД СИНАКСИСА НА ПРЕДСТОЯТЕЛИТЕ НА ПРАВОСЛАВНИТЕ ЦЪРКВИ

(Фенер, 6 март 2014 г.)¹

Блаженни и светейши братя в Христ, Предстоятели на Светите православни църкви, досточтимни членове на делегациите,

Добре дошли на празненствата на Църквата, мъченическата и историческата Вселенска патриаршия, смирен служител в Христ и неговото единство. Наистина сърдечно благодарен за любовта, която ви доведе тук в искрен отговор на неговия покана.

Славим и хвалим Троицата и се покланяме на истинния Бог, Който сподобил нас, които е възложен Неговият благодатен и милостив ръководството на Поместните синоди на православни църкви, да се съберем още веднъж на същото място за поредния Синаксис, шестия след създаването на този благодатен обичай през 1992 г., малко след възшествието на престола на негово смирение. (...)

Наистина, днешният ни срещ е велико, благодатно и историческо събитие. Събрали сме от Духа на Утешителя, към неговото Събрание е устремен и презнатият взор на всички хора във и извън нашата Църква, които очакват да чуят гумите на неговото пътуване и утеха, от които толкова силно се нуждае съвременният човек. (...)

Причините, подтикнали ни към инициативата за свикването на неговия Синаксис, са ви известни от поканата, с която се обърнахме към вас в с. „Отвън – не познаем, отвътре – стряхове“, ви писнахме, припомняйки гумите на апостол (2 Кор. 7:5). Светът на Църквата, доколкото пребивава в и в свет, винаги е подложен на изпитанията на историята, някои от които са много разрушителни. В критични моменти като днешния подобни изпитания са особено осезаеми

¹ Обръщението е публикувано на интернет страницата на Вселенската патриаршия <http://www.patriarchate.org>. Курсивът е в оригинала. Преводът е с незначителни съкращения. Б. ред.

В регионите, в които се е з родил , съзрял и укрепил християнската Църква, в преследваните гревни и три ршии на Светата првославна църква. Често, в името на религията, тя се извършва и силно, което заплашва всички верни в Христос, независимо от тяхното вероизповедание. С голяма скръб и безпокойство следим преследването на християните, поругаването и разрушаването на свещени храмове, отвлечението и убийствата на свещенослужители, монаси и дори епископи. Това е пример за отвлечени митрополит Павел Алепски от гревната Антиохийска три ршия и Йохан Ибрахим от сирийската яковитска църква, защото същото не се знае нищо.

Преди лицето на тези явления, застрашавани с мотото съществуване на Првославните църкви, ние сме призвани да издигнем своя глас и протест не към отделни индивиди или църкви, а към едната и единна Првославна църква в светлината.

Преследването срещу християнската вяра в нашия епох не се ограничават само до гореспоменените форми на открито преследване. Също толкова голяма е опасността, произтичаща от стремителната секуларизация на някогашните християнските общества – Христовата Църква е изтласкана в периферията на обществения живот, основополагащите духовни и морални принципи на Евангелието са изкоренени от живота на хората. Разбира се, Првославните църкви никога не са гледали безгосклонно на неслъственото налагане на евангелските принципи и винаги са поставяли свободата на човешката личност и на обективните принципи и ценности. Принудително откъсването и разделянето принадлежи към природата и етоса на Првославието. За Првославната църква проблемите, свързани с моралния живот на хората, са дълбоко лични и те трябва да бъдат решени от всеки човек в личен и свободен контакт с неговия духовен наставник, а не с меча на закон. Разбира се, това по никакъв начин не освобождава Църквата от нейното задължение да участва прилагането на евангелските принципи в съвременния свят, дори когато това влиза в противоречие с преобладаващите идеи в едната или другата държава.

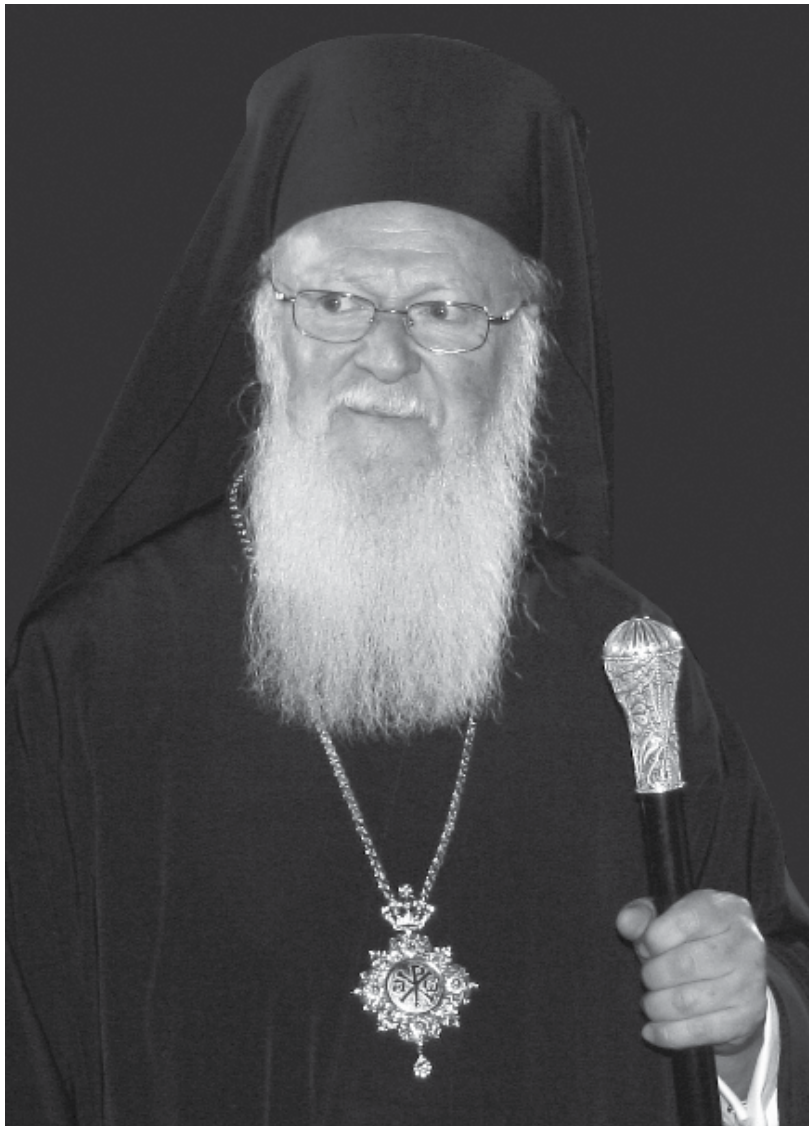
Характерно за нашия Света првославна църква е, че тя винаги се е придържала към гревното предание и е длъжна да прави това, защото „Иисус Христос е същият вчерашен, и днес, и вовеки“ (Ев. 13:8). Но историята на преследването и от Църквата се открива да бъде обърната към проблемите, пред които се изправят хората във всяка конкретна епоха. Църквата, вярна на Преданието, не означава въпреки менен и безразлична към проблемите на епохата Църква. В нашия епох проблемите са особено остри и ние сме длъжни да се отнесем към тях с нужното внимание.

Един от тези проблеми е бързото развитие на **технологиите** и създаването от тях глобализация. По своето мислене и структура Првославната църква винаги е била **вселенска**. Нейната мисия винаги е била да обърне и привлече към Тялото Христово „всички народи“, независимо от тяхната раса, цвят на кожата или други физически характеристики. Следвайки този вселенски подход, Првославната църква винаги се е отнасяла с уважение към особеностите на всеки народ, към неговия начин на мислене и традиции. Днес технологията обединява хората и това без съмнение създава положителни предпоставки за разпространението

н зн нието и информацията. Но същевременно тя изгражда културни модели, които не винаги съобразени с техните потребности. Технологиите не трябва да бъдат използвани без съзнание за рисковете, които ги съпровождат. По този въпрос Църквата трябва да бъде особено бдителна.

Свързан с този процес е и проблемът, предизвикан от голямата степен от развитието на технологиите и бързия напредък на научните постижения, особено в областта на **биотехнологията**. Потенциалът на съвременната наука се простиратолкова лечебна, че тя започва да се намесва в интимните спектри на природата, генетичните модификации способстват за лечение на болестите; от друга страна обаче, тези научни постижения поставят сериозни етически въпроси, по които Църквата може и трябва да се произнесе. Трябва да признаем, че Православната църква не е показала необходимата чувствителност към този проблем. На предишния Синод през 2008 г. беше взето решение да се създаде Междуправославна комисия по биоетика, която – по инициативата на Вселенската патриаршия – проведе първото си срещане в Крит, но заключението отговорът на шест сестрински църкви не беше пълноценен и не позволило да се инициира да бъде продължен. Нагледно се в близко бъдеще това да се случи, за да може да бъде чуто гласът на Православие и по този въпрос.

Като обръщаме внимание на екзистенциалните проблеми, пред които е изправено човечеството днес, Православие трябва също така да продължи усилията си за **защитата на природната среда**. Вселенската патриаршия, първо сред



Вселенски патриарх Ватополски

ост н лите в християнския свят, кцентир върху сериозността н този проблем – още по време н служението н н шия присноп метен предшественик п три рх Димитрий през 1989 г. – и продължи г поддърж интерес към този проблем чрез поредиц от междун родни н учни симпозиуми, к то по този н чин Пр восл вн т църкв з дълго ост н единственият християнски гл с, изк зв щ се по този в жен въпрос. Днес вече и други християнски църкви и изповед ния отг в т нужното вним ние н този ключов проблем, но Пр восл вието продълж в *par excellence* г г в подходящия отговор, произтич щ от негов т литургическ и скетическ тр диция, способни г допринес т з р зреш в нето н днешн т криз , породен от човешк т лчност и стремеж към охолство, които з стр ш в т с мото съществув не н Божието творение.

И н кр я, н ш т Свет църкв трябв г подходи с гриж и състр г ние към проблемите н човечеството, породени от **икономическата рамка** н модерния свят. Всички ние сме свидетели н нег тивните последици от фин нсов т криз , която потиск гостойнството и з пл шв съществув нето н хор т в много региони н пл нет т , особено в стр ни, смят ни з фин нсово „р звити”. Безр ботиц т сред мл дите, н р ств нето н бедността , несигурността з бъдещето – всички тов пок зв колко много се е отг лечило от ев нгелските принципи съвременното човечество, нещо, з което и ние носим отговорност, тъй к то често озр нич в ме н ш т п стирск гриж го „духовни” въпроси, пренебрегв ме ф кт , че човекът се нужд е от хр н и основни м тери лни ресурси, з г може г живее гостойно к то личност, сътворен по Божи обр з. Гл сът н Пр восл вието по тези въпроси трябв г бъде чут, з г ст не видно, че Пр восл вн т църкв притеж в истин т и е вярн н Ев нгелските принципи.

Възлюбени в Господ бр тя, з г бъде постигн то всичко тов , е необходимо г бъде изпълнено едно предв рително условие – **единството** н н ш т Църкв , з г може тя г се обърне с **един глас** към съвременния свят. С тов трябв г се з еме н стоящият Син ксис и всички ние, които сме н тов рени с отговорността г постигнем единството н н ш т Свят църкв .

Известно е, че Пр восл вн т църкв включв няколко втокеф лни регион лни църкви, които живеят в гр ници, определени от свещените к нони и от **Томосите**, с които е бил г рен втокеф лият , к то се р гв т н свобод т н пълното вътрешно с моупр вление, без ник кви външни влияния. Т зи систем , която ни е бил з вещь н от н шите Отци, е бл гослов, който трябв г п зим к то зениците н очите си. Бл год рение н т зи систем ние успяв ме г избегнем всяк кви отклонения и изп г не в чужди н пр восл вн т еклесиология концепции по отношение н упр жняв нето н вселенск т вл ст от някоя поместн църкв или неин рхиерей. Пр восл вн т църкв съст вляв общност от втокеф лни и с моупр вляв щ се пр восл вни църкви.

Но тук възникв един сериозен проблем. К к и по к къв н чин се изр зяв т зи общност н Пр восл вните църкви? Историческият опит пок зв , че твърде често втокеф лните пр восл вни църкви действ т к то н пълно с модост -

тъчни, сяк ш се обръщ т към другите християни с думите: „не ми трябва те” (1 Кор. 12:21). Вместо г потърсят сътрудничеството н другите Пр восл вни църкви по въпроси, които им т отношение към Пр восл вието в негов т цялост, те действ т с самостоятелно и инициир т двустр нни отношения с непр восл вните, поняког дори и в дух н съперничество. А други втокеф лни църкви се р зр нич в т от непр восл вните и не взим т ктивно уч стие в иници тиви, които с били предв рително договорени н всепр восл вно р внище. И н истин , в последно време им църкви, които не се придърж т към някои предсъборни Всепр восл вни решения, въпреки че те също с подпис ли тези решения. А к кво г к жем з случ ите, в които сестрински църкви по собствен иници тив пост вят под въпрос гр ниците н други сестрински църкви и по този н чин предизвикв т горчивин и смут в т зи общност? Всички тези проблеми пок зв т необходимостт от няк къв орг н, нез висимо г ли институцион лизир н или не, който г р зреш в възникв щите р зличия и проблеми, з г не изп г ме в р зделение и конфликт.

В тов се състои изключителн т в жност н **съборността** в Църкв т . От с мото си създ в не съборното н ч ло е основопол г щ принцип н църковния живот. Всяко р зличие или несъг лие по въпроси н вяр т или к ноничния ред с били пост вяни н обсъжд не от Събор. Пример з тов е позицията н св. В силий Велики по въпрос з повторното кръщение н еретиците и схизм тиците – той възприел скетическ т тр диция н своите предшественици в К п докия въпросът г бде решен от събор н епископите, който г им пр во г внесе и промени в съществув щ т тр диция (Пр вил 1 и 47). Всички р зличия между църквите или извън тях с били реш в ни от събори, към чиито решения в кр ън сметк с се придърж ли дори тези, които не с били съг лни („нек в жи мнението н болшинството от избир щите”, според пр вило б н Първия вселенски събор).

Повече или по-м лко бл гочестиво тов съборно н ч ло било следв но **вътре** в втокеф лните пр восл вни църкви, но отсъств изцяло в отношеният между тях. Тов предизвикв голям проблем. Създ в се впеч тлението, че Пр восл вието предст вляв множество от църкви, не **една** Църкв , което по ник къв н чин не отгов ря н н ш т пр восл вн еклесиология; тов е по-скоро отклонение от т зи еклесиология и се превръщ в източник н проблеми. Трябв г се придърж ме към съборното н ч ло и извън гр ниците н н шите отделни църкви. От н с се изискв г р звием съзн нието з едн Пр восл вн църкв , т зи цел може г бде постигн т с мо посредством концепцията з съборността .

Преди повече от петдесет години присноп метният Вселенски п три рх Атин - гор с визионерски взор предприе първите стъпки към постиг нето н единство н Пр восл вието и тог в беше създ ген институцията н Всепр восл вните консулт ции, с цел изр ботв не н общи решения между пр восл вните по въпросите, свърз ни с отношеният с непр восл вните. Решеният н тези консулт ции бях приети з з дължителни з всички пр восл вни църкви и те трябв ше г ст н т ч ст от „вътрешните пр вил ” н всяк едн от тези църкви. Днес тези решения с пост вяни под въпрос и дори т кув ни н пълно

с мочинно и нек нонично от определени групи в пр восл вните църкви, които им т гръзновението, присъщо единствено н вселенските събори, г оспорв т тези пост новления, к то по този н чин вн сят смут сред вярв щите. З съж - ление тов се н сърч в от йер рхичното ръководство н някои църкви, което им непредвидени последствия върху единството н тяхното п ство. Съборните решения трябв г бгд т прием ни от всички, з щото тов е единственият н чин, по който можем г съхр ним единството н Църкв т .

Но тези всепр восл вни консулт ции не изчерпих усилият з постиг не н единство н Пр восл вието. От с мото н ч ло Църквите реших , че свикв - нето н Свят и Велик събор е бсолютно необходимо з Пр восл вн т църкв , к то офици лно обявих пред свет т зи своя цел и з почн х подготовк з тов изключително историческо събитие. Н кр я дневният рег н Събор беше огр ничен до десет точки, подготвителният ет п по осем от които вече е з вършен и те с пост вени н вним нието н Светия и Велик събор. Ост н лите гв въпрос , именно н чинът з обявяв не н едн църкв з втокеф лн и редът н помен в не н Църквите в свещените диптиси, срещн х сериозни трудности в подготвителния ет п, пор ди което н кр я мнозинството от сестринските Пр восл вни църкви взе решение, че тов не трябв г бгд пречк пред свикв нето н Свят и Велик събор, който ще се огр ничи до предв рително подготвените въпроси (един от тях, този з обявяв нето н едн църкв з втономн , все още предстои г бгд одобрен от Всепр восл вн т предсъборн конференция).

Но дори и по въпросите, които с вече подготвени н всепр восл вно р внище, съществув т гет йли, които трябв г бгд т ревизир ни или осъвременени, доколкото те с били формулир ни и съгл сието по тях е постигн то преди много време, при р злични обстоятелств и условия. Т кив с н пример въпросите з соци лните условия в съвременния свят, з отношеният н Пр восл вн т църкв с непр восл вните християни, з икуменическото движение и други. Тези документи трябв г бгд т обсъдени и ревизир ни от специ лно съзг ген з т зи цел Междупр восл вн комисия, з г бгд т предст вени пред Светия и Велик събор в съгл сие с днешните ре лности.

Тов е, което им хме г к жем относно дневния рег н Събор . Видно е, че всички предвидени з р зглежг не от Събор теми с свърз ни с вътрешния живот и орг низ ция н н ш т Църкв . Предшествениците ни, които определих дневния рег н Събор , прецених пр вилно, че ко Пр восл вн т църкв не успее г подреди собствения си дом, тя ням г може г се обърне вторитетно и убедително към свет . Същевременно оч кв ният н свет към този Свят и Велик събор с свърз ни и с въпросите, които вълнув т всекидневно хор т от н ш т епох , пор ди което е з дължително този Събор г отпр ви Посл - ние з екзистенци лн т ситу ция, в която живее съвременното човечество. Тов посл ние – което, р збир се, трябв г бгд подготвено от специ лн т междупр восл вн комисия и г бгд формулир но и одобрено от Отците н Събор – ще бгд гл сът н Пр восл вн т църкв и нейното обръщение към съвременния свят с гуми н утех , р дост и живот, които съвременното човечество

т к оч кв от н с.

Несъмнено, свикв нето н този Свят и Велик събор изискв определен подготвк от гминистр тивен х р ктер, върху което сме призв ни г р змислим и г излезем с решение по време н н стоящия Син ксис – н й-отговорното и подходящо място з реш в нето н т зи з г ч . Трябв г обмислим и обсъдим н чин , по който този Свят и Велик събор ще бъде свик н, тоест к к Светите втокеф лни пр восл вни църкви г бьд т предст вени по н чин, който съответств и отр зяв принципите н н ш т еклесиологичн тр диция. През първото хилядолетие от н ш т църковн история, ког то н гделяв институът н пент рхият н гревните п три ршии, е било счит но з бсолютно необходимо н събор г бьд т предст вени всички гревни п три ршии, гори и с м лък брой делег ти. Акцентът е бил пост вен не върху броя н присъств щите, върху увереностт , че всички Апостолските престоли с предст вени. През второто хилядолетие н Христ към тях се присъединих групи П три ршии и втокеф лни църкви, к то техният ст тут трябв ше г бьде одобрен от един бьдещ Вселенски събор (з тези, чийто ст тут не е бил одобрен в ми н лото). Следов телно по н логия и в съответствие с гревн т тр диция, жел телно ще бьде н предстоящия Свят и Велик събор всички Пр восл вни църкви, призн ти днес з втокеф лни, г бьд т предст вени с определен брой делег ти, който по възможност г бьде определен от н с н този Син ксис.

Друг гминистр тивен въпрос, който изискв н шето решение, е въпросът з н чин н взим не н решеният от този Свят и Велик събор. Спр ведливостт изискв всяк втокеф лн църкв , нез висимо от броя н делег тите, г им пр вото н един гл с в процес н взим нето н решеният , който ще бьде упр жняв н от прим с в ход н гл сув нето. От съществено зн чение е въпросът г ли решеният н Събор г бьд т взим ни с единодушие или с мнозинство от църквите, предст вени н Събор . Ако критерий з н шето решение е гревн т и к ноничн църковн тр диция, к ноничният рег изискв „гл сът н болшинството” г н гделяв в решеният н Събор (виж пр вило б н Първия Вселенски събор). Т к с били взим ни решеният в гревн т Църкв гори по въпроси з вяр т , к то н много от по-големите събори – Третия вселенски събор и други – с присъств ли гори тези, които н кр я били обявени з еретици и отстъпници от Църкв т и с съст вляв ли м лцинство при гл сув нето. Несъмнено по отношение н въпросите от к ноничен х р ктер, регът, препоръч н от Пред нието, изискв решеният г бьд т взим ни по волят н болшинството, без тов по ник кв н чин г отхвърля възможностт з постиг нето н вин ги жел ното единодушие. Този въпрос също трябв г бьде решен от н с.

Възлюбени братя в Христа,

Н стоящият Син ксис е от жизненов жно зн чение. Той е свик н в исторически и провиденци лен момент, ког то Църкв т е изложен н к т клизми, които пост вят н изпит ние способностт й г упр жняв сп сителн т си мисия. З р злик от предишни епохи вече нищо не може г се приеме з г геност – всичко може г се промени з един миг. С моговолството може г причини

р зрух . Ник къв гърж вн вл ст, ник къво бог тство или светско влияние не с способни г укрепят Църкв т ; и нито едно съвременно общество ням г прие ме ев нгелското учение доброн мерено, без съмнения и възр женя. Днес ние трябв г **убедим** хор т , че носим словото н живот , посл нието н н деж- г т и опит н любовт . З г н пр вим тов , се нужд ем от достоверност и убедителност.

Фунд мент лното условие з тов е преди всичко г убедим свет в собствено-ното ни **единство**. Оп сно и ж лко з репут цият н Пр восл вн т църкв е, че ние често изглежд ме р зделени и говорещи р злични езици. Ние им ме и въз-вестяв ме н ъ-прекр сн т еклесиология, но поняког отк зв ме г я прил г ме. Редът в н ш т Църкв е определен от Свещените к нони н Светия вселенски събор, но поняког пред вѣншни н блюг тели създ в ме впеч тлението, че им ме р зногл сия дори з тов кой е „пръв” сред н с. Притеж в ме вторитет н съборн т институция, към която би трябв ло г се придърж всеки, но допуск ме – водени от безр зличие или грешни мбиции, което често прикрив чувството з уязвимост – съборните решения г бѣд т пост вяни под въпрос от определени групи в н шето п ство, които претендир т з непогрешимост във вяр т . К то цяло, ние излъчв ме зн ци н несъгл сие. Време е г отг дем първенство н единството – к кто вътре във всяк Църкв , т к и между Църквите.

Пр восл вн т църкв , към която прин джежим по Божият бл зог т, не притеж в ник къв друг инструмент з съх няв не н единството освен съборността . З тов и всяко отл г не н свикв нето н Светия и Велик събор н Пр -восл вн т църкв предст вляв сериозн з пл х з тов единство. По т зи причин отговорността ни е огромн . Църкв т н Конст нтинопол, която в продължение н хиляд години след схизм т с Рим е бил в служб н единството н Пр восл вието, к то е свикв л Всепр восл вните събори, днес им съзн ние з своят голям отговорност з Всепр восл вното единство. З щ с-тие тя не е с м в осъзн в нето н т зи отговорност. Преди повече от петдесет години другите втокеф лни пр восл вни църкви също док з х стремеж си към свикв нето н Свят и Велик събор. Времето вече е дошло, „времето не ч к ”. Можем до безкр ъност г се опитв ме г док р ме до съвършенство н -ш т подготвк . Нек се з доволим с тов , по което сме постигн ли съгл сие досег . Нек р зрешим без з б вяне – с любов и в съгл сие със Свещените к нони – всички р зличия, които продълж в ме г им ме. „Д се възлюбим един други, т единомислено г изповядв ме” единия Троичен Бог и Господ , Които постр г и възкръсн з всички хор без изключение пред свет , който изпитв толков дълбок нужд от посл нието н Божият любов. Нек свик ме колкото се може по-скоро Светия и Велик събор и нек позволим н Утешителя г говори, к то се отг дем н Неговото дих ние.

Възлюбени в Господ бр тя, тов е всичко, което иск хме г к жем пред В с в н -ч лото н дискусиите н н шия Син ксис, водени от бр тск любов. „А н Тогов , Които може, според действува щ т в н с сил , г извърши неср внено повече от всичко, що просим, или з к къвото помисляме, Нему г бѣде сл в в Църкв т чрез Христ Иисус във всички рогове от век до век . Амин” (Еф. 3:20-21).



Стефан Бончев работи в Министерството на външните работи, където дълги години е отговорил за секцията, наблюдяваща Португалия, Светия престол и Млтийския орден. Следи отблизо процесите в Римокатолическата църква и по-специално отношенията с Провослвието, както и консервативното течение вътре в самата нея. Има три основни интереса в областта на православнобогословие и християнска философия. От 2009 до 2014 г. работи в посолството на България при Светия престол и Млтийския орден, където през 2012–2013 г. е временно упълномощен в качеството на Пиския орден „Св. Григорий Велики“.

Стефан Бончев

ПАПА ФРАНЦИСК: ГОДИНА ПЪРВА

Когато на 13 март 2013 г. знаменитият бял пушек излизал от комината на Сикстинската капела във Ватикан, многохилядното множество на площада „Св. Петър“ не предположило ни най-малко, че Св. Дух и избирателният събор на кардиналите – конклаватът, ще възкачат на Петровата катедрала 76-годишния Хорхе Марио Берголио – самопознатото готолово кардинало-архиепископ на аргентинската столица Буенос Айрес. Католическият свят още не може да се свърже от внезапната „островка“ на Бенедикт XVI, който направи безпрецедентна за последните десетина века история на папството стъпка. И остава много въпроси, които все още чакат отговор. Всеобщият изненад от избора, до който се стигна само след дванадесет дни след конклава, и няколко дала суверенитет, се смени бързо със спонтанния симпатизант от страна на кардинали и некардинали от целия свят, когато на балкона на базиликата „Св. Петър“ с добродушна усмивка се появи един поразяващо обикновен човек, който на първо поглед нямаше нищо общо с предстоещия понтифекс, възпален от неговите предшественици от последния век. Обезоръжаващо непосредствеността на първия му контакт с хората („Скъпи братя и сестри, добър вечер!“) стовари върху умовете и сърцата на милиони христиани любящия и гонимия от Бог водач. Възненението се усили още повече, когато кардинало-протодяконът, французинът Жозеф Торони, обявил името, което е приел избраният – Франциск, в чест на един от най-популярните и почитани в католическия свят светци – Франциск от Асизи (1142–1226 г.), който, отрекъл се от свет и посветил се на най-бедните и онеправданите. Берголио е първият папа, който избирателно носи това име в цялата история на Католическата църква, и с този си жест за явил ясно посоката, в която смята да води Църквата.

От гисторията на точно една година от това събитие можем вече спокойно да говорим за стил „Фрэнциск“, за този особен начин, по който Берголио води Църквата, който по форма изглежда почти фрэнцискански, но в съдържанието си остава неотклонно верен на католическата доктрина както във вероучението, така и в социален и политически спектър. Първото не се харесва на едни, второто неприятно изненада други религиозни и обществени среди. А безпрецедентно бе почти всичко в този избор.



За първи път бивш изборен представител на Обществото на Исус, както официално и званично Орден на йезуитите – една от най-влиятелните и могъщи религиозни общности в католическия свят, създаден и утвърден през 1540 г. от испанец Игнаций Лойола с цел да се бори духовно и физически с протестантската Реформация, заплашва католическия Запад. Силно мразени и подозирани през вековете в най-различни действителни или въображени грехове както от църковната йерархия, така и от светските власти и различните страни, йезуитите никога не са били допускани до много високи позиции в Кuriята (преди избор на йезуит Берго-

лио и високост веният член на Обществото бе директорът на Рудио „Ватикан“ и говорител на Св. престолом. Федерико Ломбарди). Друг важен прецедент е изборът на престолом на Св. Петър за първи път в историята на европейците, което подсъзнателно тръгна и шокира широки политически кръгове в Европа. Този факт, преведен на политически език, означава, че за първи път Старият континент не е във фокуса на Римската църква и не излъчва от себе си един от най-влиятелните световни лидери. Този избор съвпадна с непозволеността на местните църкви и църковна обществена отделимост в европейските страни, така и Брюксел, където евротеохокрите и чиновници смятаха за гонимост привилегированата жимент, макар и никога открито артикулирана, на Ватикана към обединената Европа и нейната по-натъшна интеграция и консолидация. Запаметен, дошъл „от другия край на света“, европейската действителност и проблематика е точно толкова гледана, колкото е отгледана Буенос Айрес от Рим. Франциск не владее нито един от доминиращите европейски езици – английски, френски и немски, и потопен през целия си живот досега в латиноамерикански контекст, единственият език освен родния му испански, с който си служи, при това не винаги убедително, е италианският. Тъквата внезапно секна приветствията на различни езици след неделната молитва Ангел Господен и полиглотският поздрав по време на благословяването на Орбини Колега и Великия. Този безспорен недостък, който създава разликата между Берголио и светоблажен, се компенсира от невероятното му обаяние и излъчва не само езика на тялото, който рожентинският папа владее до съвършенство. Решимостта му още от първите дни на понтификатта в рязчупи формата и готваче вековни поведенчески привилегии със стипендията догма във Ватикана шокира ватиканското чиновничество и „придворни“ и обтегна до скъсване нервите на ген. Доменико Джини, шефа на личната охрана. Съвърши се с червената къса пурпурна метка от скъпоценна материя, обшит с бял хермелин, червените обувки и златния и гъргъден кръст... Упоритият му откъсване не носеше в поческите портрети в Апостолическия дворец дълбоко фрустриран персонала на Куриата и стресово наложил реорганизацията и пригледане на невзрачното свещеническо обществено „Св. Мрамор“ до портрета Перуджино на Ватиканския град, където папа обитва двестамилстички, свързани помежду си. Още от първите дни на понтификатта му се възкреси от забравата, главно от странна рожентински левичарски и антиклерикални медии, и един щекотлив момент от биографията му, свързана с периода на диктатурата на военната хунта на ген. Хорхе Видела в Аржентина (1976–1983 г.), когато отец Хорхе Марио Берголио (тогава 39-годишен) е провинциален отговорник на Органа на йезуитите за страната. Тираничните обвинения още през 90-те години на миналия век към него са свързани с преградването на хунтата на двестамилстички свещеници – Орландо Йорио и Франц Яликс, които с упоритостта си в бигонвилите в покрайнините на Буенос Айрес са били подозирани от военните в разпространение на левичарски идеи и симпатии към комунистическата идеология. През 1977 г. о. Берголио, като върховен заместник на техния орган в Аржентина, им наредил да пуснат бедняшките гетата и да се преселят в главнократирания конгресивият в столицата.

Двамата свещеници не се подчиняват и Берголио е принуден да ги изключи от Обществото на Иисус, което било голяо зелен светлин и хунтът според обвиненията и близките им да ги рестува и измъчва жестоко в продължение на 6 месеца. Ръководителите на прокуратурата в края на 90-те и ръководителите, проведени тогава в Берголио, не открили никакъв вин у него и заферта постепенно се забравя.

След интронизацията си на 19 март 2013 г., упорито нарича „инициатива“, папа Франциск побърза да обяви очевидно ясните си идеи за управление на Вселенската църква, което идва голяко по недовусмислен начин, че става дума за пастир, богослов и администратор с ясна концепция и визия за ръководство, сякаш се е готвил предвидително за този ниско-висок пост.

Бедна църква за бедните

Още с избор на име Франциск голяко се разбере, че Църквата не трябва да прилича на пищен монрхия от отминали времена, където папата е абсолютен монрх, обграден от двори и придворни, обитващи великолепно дворци и ползващи се с куп привилегии, достойни единствено за средновековните абсолютистки режими. Църквата според изреченото от понтификът трябва да бъде кораб на спасението за човешките души и опора на нежеланите и бедните, слабите и онеправданите на този свят, които вместо да намалват с техническия, научния и икономически прогрес на планетата, увеличават броя си и живеят във все по-тежки материални и социални условия. Тук Франциск голяко ясен знае за вжността, която той отговаря на региони като Централна и Южна Америка, Африка и Азия, където често пъти в нечовешки тежки условия живеят значителен дял от един милиард жители, които наброяват Римската църква. С това си отношение, както и с незначителните критики към световния и европейски финансов елит, предизвиква една от най-тежките икономически кризи през последните стотин години, новият папа още веднъж покъ за отношението си към Европа, която трайно остава в периферията на интереса му, още повече че секуларизацията, дехристиянизацията и отчуждението на Стария континент от християнските му корени голяко лишават от досегашната му привилегирована позиция в католическия свят.

Смирение и грижа за отхвърлените Франциск покъ за и с безпрецедентния жест на Велики четвъртък през 2013 г., когато вместо да извърши ритуално измиване на краката на крадчилите си в римската катедрала „Св. Йоан Латерански“, както са правели неговите предшественици столетия наред, той посети за първи път в Рим, където отслужи месата и изми, избърса и целуна краката на дванайсет млади творци, между които и две момичета – една италианка и една сръбкиня мюсюлманка. „Христос дойде да служи, да ни помогне. Да се замислим върху това: не истинни сме готови да служим на другите?“, се обърна тогава към присъстващите млади престъпници.

Морално-нравствени въпроси

Един от най-чувствителните проблеми, измъчващи Католическата църква през последното десетилетие, се състои в *сексуалните посегателства* и *гомофобията* от страна на представителите на клир, които на Фрэнсис не се забавяло. През септември 2013 г., когато остро и недвусмислено осъди този феномен и призова за решително продължаване на линията на предшественик си Бенедикт XVI за преследване и наказание на виновните. По този повод също изпомоща при превенцията на тези престъпления от страна на лицата, които са претърпели в миналото подобно сексуално насилие, за да бъде ефективен борбата срещу тези случаи. Същият връзка през юни понтификът назначи комисия за реформа на Каноничния кодекс и гържеше в това отношение, който в голямата си част не е изменял от 1929 г., когато поправките предвиждаха хомонизирването му с редица международни конвенции и договори в областта на каноничното право, за щит правата на човек и най-вече с Конвенцията за защита правта на детето от 1989 г.

Защитниците на *„борбата“*, някои феминистки организации, левичарски групи и др. подобни погледнаха с надежда първите стъпки на новия понтифик по отношение на доброволното прекъсване на бременността и очакваха либерализираща позиция на Франсис по темата. Франсис обаче попри възгледенията им и препотвърди по решителен и недвусмислен начин отрицателното отношение на Църквата към *борбата*, като призова да се пази съкровено „всяко Божие създание“. Същият остава на позицията на Църквата при Франсис и по отношение на евтаназията и други въпроси от областта на биоетиката.

На Франсис не се поколеба да се изправи и пред болезнения въпрос за *р-зведените двойки и второбрачните*, които към момента Католическата църква осъжда строго и не ги допуска до св. Причастие и други църковни тайнства. По този повод да се обмисли сериозно това положение и да се потърси начин тези хора, които стават все по-многобройни, да не бъдат отхвърляни от Църквата, с което да се даде надежда на стотици хиляди вярващи католици по целия свят, изпаднали по един или друг начин в подобно семейно положение.

По отношение на друг деликатен въпрос – *хомосексуалност* в обществото и в Църквата, Берголио, на връщане от посещението си в Бразилия през юли, на импровизиран пресконференция в самолет възкликна: „Кой съм аз да ги съдя?“ (хомосексуалността – б.б.). „Проблемът не е в това да им дадем подобни наклонности, в това да се създават любовта и тя са основни. Това е най-тежкия проблем според мен. Ако един човек е гей и търси Господ с добра воля, кой съм аз да го съдя?“ – сподели понтификът пред журналистите тогава.

Реформа на Курията и ватиканските финанси

Сред първите стъпки на новия понтифик беше *реформата* на Римската курия, за целта на която той създаде съвет от осем членове, които да го „подпомогат при управлението на Църквата“. Г-8, както я наричат във

В тик н , се председателств от к рдин л- рхиепископ н хонгур ск т столиц Тегусиг лп Оск р М р ги г и членове к рдин лите Шон П трик О”М ли (рхиепископ н Бостън, САЩ), Осв лг Гр си с (рхиепископ н Бомб ъ, Индия), опитния п нски диплом т Джузепе Бертелло (ит ли нец, председател н Губернатор т , или институцията , която се з ним в с всички стоп нски въпроси н гърж в т -гр г В тик н), но също т к и много силно политически нг жирия Лор н Монсензво П изиния (рхиепископ н Кинш с , ДР Конго), Фр нсиско Х Виер Ер зурис Ос (бивш рхиепископ н С нтяго де Чили), Р ънх рг М ркс (рхиепископ н Мюнхен-Фр ъзинг, Герм ния) и Джордж Пел (рхиепископ н Сигни, Австр лия). От номинир ния съст в се вижд , че в този съвет фигурир с мо един ит ли нец и общо с мо гв м европейци, к то всички ост н ли с прегствители н други континенти, където к толицизмът стои зн чително по-добре, отколкото в Европ . Пр ви впечат ление, че от осемте с мо един е к рдин л от Курият , т.е. ням п стирски з гължения „н терен” в г ген еп рхия. Това е свърз но с жел нието н Фр нциск, изр зено верб лно н вече спомен т т пресконференция в с молет н връщ не от Бр зилия, Църкв т г з почне г се упр вляв по-съборно, или ще рече, по-колективно, по-децентр лизир но, к кто е било в древни времен . В подкреп н т зи си идея п п т г де пример с Пр -восл вн т църкв , „от която трябва г се учим” (29 юли 2013 г., пресконференция в с молет от Бр зилия – б.), която се упр вляв съборно, т.е. колективно от съответните синоди или епископски събори н поместните пр восл вни църкви, което бе и първият изр з н протезн т рък н ув жение и готовност з по н т тъшен ди лог с Пр Восл вието. Друг подробности, която не може г ост не небеляз н , е отсъствието в Г-8 н к рдин л-гърж вния секрет р, който досег бе н ъ-силн т и овл стен фигур след п п т и негов н ъ-близък довереник, сътрудник и съветник. Т к Фр нциск р здели център н вл стт вътре в с мия В тик н, к то, институцион лизир ъки въпросния осемчленен к рдин лски съвет, го превърн в противотежест н вл стт н гърж вния секрет р, който пост от есент н мин л т годин се з ем от опитния и обич н във В тик н 56-годишен диплом т рхиепископ Пиетро П ролин (възведен в к рдин лски с н н 22 февру ри 2014 г.) – гълзогодишен з местник министър н външните р боти при Йо н-П вел II и Бенедикт XVI, от 2009 до 2013 г. – п нски нунций във Венецуел . Р бот т н Г-8 продълж в усилено, к то все още орг низ ционн т структур н Курият ост в к то цяло непроменен и единствен т з сег новост е създа в не н Секрет ри т по икономическите въпроси, който е н пряко подчинение н к рдин л-гърж вния секрет р.

Фр нциск се з е и с горещия к ртоф IOR (Istituto per le Opere di Religione – Институт з религиозните дел – ит.) евфемистично н зв ние н В тик нск т центр лн б нк , ст н л известн през 70-те и 80-те години н мин лия век с редиц ск нг ли, свърз ни с окултни сделки и пр не н п ри н ит ли нск т м фия. Още Бенедикт XVI з почн под н тиск н ЕС и неговите фин нсови институции (В тик нът е член н еврозон т и сече собствени евро монети) г привежд в тик нск т фин нсов систем в съответствие с фин нсовите пр вил н еврозон т . Фр нциск продължи т зи твърг политик , к то пост ви създа ген т от предшественик му Служб з фин нсов контрол под свое пряко н блюжение, з г

контролир действията на ИОР с цел предпазване от финансови операции по пренебрежлив или финансов неинтересен международния тероризъм. Тък през миналия октомври Втиксът принудил над 900 свои клиенти да изкривят сметките си и откъснали обслугата – сред потърпевшите бяха посолствата при Св. престол в Иран, Ирак, Индонезия и Сирия, които са извършили редица съмнителни операции през бтиксът с огромни суми пари. За негозорникът бтиксът пък не знае чия пенсионерия крдинал Рфаел Фрин, който бе дългогодишен библиотекар и архивист на Св. Римска църква и нечлен на Секретния архив. Резултатът от усилията за постигане на пълен прозречност и дейност на бтиксът бе и публикуването вече втора година на финансовите ѝ резултати – нещо, което беше немислимо да се случи досега.

„Политикът и дипломат” Франциск

Непосредственият и непринуден стил на Франциск се откръза неминуемо и върху външната политика на Светия престол, чиято дипломация традиционно и отговорно изглеждамощна, но дискретна дейност във всички горещи точки на светът, международните организации и в отделните страни, с които Втиксът поддържа дипломатически отношения (около 190 на брой). Пътят потвърди силния си нажим към мирния процес в Близкия изток, като призовал отново неотговорно, по време на срещата си с израелския премиер Нетаняху във Втиксът израелци и палестинци да постигнат трайен мир в Св. земи. В тази посока Франциск ще посети идния 24 март Израел и Палестина, където освен на сърцата на неговия израелско-палестинския мирен процес предстои и не по-малко важно срещане с Провославieto в лицето на Вселенския патриарх Вартоломей, с когото ще се срещнат по повод 50-ия юбилей от историческата среща между лидерите на двете църкви патриарх Атингор и папа Павел VI през 1964 г. По отношение на конфликта в Сирия Св. престол заема твърда позиция против всяка военна интервенция от страна на САЩ и другите западни страни, което подреди Франциск в лагер на Путинов Русия, но пътят дискретно да се разбере, че мотивцията на Св. престол да поддържа подобна позиция е коренно различна от руската. Без някога да бил ртикулиран изрично, позицията на Втиксът е мотивирана от опсеният, че не месът на Запад ще бъде използван от ислямистките кръгове в рибския свят за дълбока в непротивопоставянето с християнския Запад, което няма нищо общо с геополитическите пресмятания на Путинов Русия. Дали това беше причината Путин да „унижи” гласът на Римокатолическата църква, когато на 25 ноември 2013 г. накар Франциск да го чакна за 40 мин. след обявяването, в който руският самодържец трябваше да пристигне на аудиенция във Втиксът, не се разбира, но последвалите по-късно събития в Украйна определено охладиха отношенията между двамата световни лидери.

Естествено, папа Франциск познава и следи отблизо социалнополитическата обстановка в Латинска Америка и поддържа тесни връзки с местните елити – както упривляващи, така и опозиционни – като се започне от венецуелския опозиционер Карлос прелес, мине се през президент на Аржентина Кристина Кирхер и се

стигне до мщбнт конференция н мексиканския епископ т, която пптт свикв в Рим с цел г се обсъди и г се вземт мерки срещу н ркомтр фик и ужсаяв щото н силне, което п р лизир почти целия регион н Центр лн и Южн Америк . Ост н зн ково и първото му посещение извън Италия – н междунродните дни н мл гежт в Рио де Жанейро, Бразилия, ппскт мес н плж Копкбн събр безпрецедентно множество от 3 млн. души, които чух призив н Фрнциск „г носят Христос в сърцето си”.

Франциск „суперзвезда” в медуите и социалните мрежи

От възкчвнето му н ппския престол профилът в Туитър @pontifex е събрлн г 3,75 млн. бонти и е предмет н н г 8 млн. туит от изборнето му н см. Фрнциск е първият по рейтинг световен лидер, к то решително згмин в Обм и Меркел н пример, основните информционни генцииго спомен в т и цитирт повече от Владимир Путин. Сп. *Т-йм* го избр змъж н 2013 г., сп. *Рولينг Стоун* го постави н корицт си. Нпзр излезе и ново списние, което е изцяло посветено н Фрнциск, озглвено *Il mio Papa (Моят п-п-)* и е в тирж 500 хил. броя. Популярността н Фрнциск се повиши още повече след бързото му решение г к нонизир идния 27 прилвече обявения з блжен пп Йо н-Пвел II, друг хризмтичен пп, по чиито стъпки н „ловец н души” ржентинецът смело върви. Жестът н бързт к нонизция н пп Войтил му спечели звинги любовт и н може би единствения почти изцяло въцърковен и вярвщ н рог в к толическ Европ, именно полският. Първончлно к нонизцият н Йо н-Пвел II (и н Йо н XXIII, н речен „българския” пп) бе з мислен з 8 декември 2013 г., но Фрнциск лично я отложи з р ги суровт зим в Полш в този период, което би попречило н стотиците хиляди сънродници н бъдещия светец г пътув т з церемоният – жест, който бе посрещн т от полскт общественост с голям симптия.

Кквито и н лизи г се првят н първт годин от понтификт н Фрнциск, е сигурно едно, именно, че той е пп н хорските сърц. Хризмт му н обикновен човек и чистосърдечен вярвщ плени милиони и превърн личността му в символ н н гежг и опор в един все по-декомпозиращ се откъм духовни и морлно-нрвстени ценности свят, в който бедните ств т все повече и все по-бедни, мтери лният и н учен прогрес з гълбоч в все повече проблемите, вместо г ги реш в . 77-годишният Берголио им з з г ч г упрвяв може би н й-голям т оргнизция в свет, к кв то е Римок толическ т църкв, ккто и г блнсир, търси и н мир пътищ з з п зв не н междунродния мир, ги лог и толернтността между н родите и религиите. Непосилн з г ч з човешко същество, освен може би, ког то е подпомг но от Светия Дух.



Венета Домусчиева е завършила Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Имала изследвания и публикации по историята на България между двете световни войни. Редактор на няколко издания на фондацията. Отговорна за книгоиздателската програма на Фондацията „Комунитас“.

Венета Домусчиева

90 ГОДИНИ ОТ ИЗЛИЗАНЕТО НА ПЪРВИЯ БРОЙ НА КАТОЛИЧЕСКИЯ ВЕСТНИК *ИСТИНА*

Първият брой на вестник *Истин* – вестникът на Католическата църква в България – излиза на 8 май 1924 г. Появата на вестник *Истин* е свързана както с историята на Католическата църква в България, така и с развитието на нейния печат през предходните десетилетия. Без да се спирам подробно на историята на католицизма в България, трябва да отбележа, че към момента на излизането на първия брой на вестника Католическата църква в България има вече дълга история и изградена и установена структура. Съществуват два диоцеза – Софийско-Пловдивски и Никополски. Католиците в Софийско-Пловдивския диоцез наброяват според данни от 1918 г. 18 420 души. В Никополския диоцез съответно има 15 190 католици.¹ Сред католиците има такива, които са по западния обряд, и такива по източния обряд. Към 28 ноември 1927 г. католиците от източен обряд са 5598 души (В годините на Първата световна война и тези непосредствено след нея е трудно да се посочи точен брой на католиците от източен обряд, тъй като те живеят в териториите, които са обект на мирните договори, предизвикали

¹ Елдъров, Светлозар. *Католиците в България (1878 – 1989). Историческо изследване*. Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, София, 2002 г., с. 376,392,446-447.

силни бежански движения.²⁾ Глава на Софийско-Пловдивската епархия на Католическата църква в България към 1924 г. е епископ Викенти Пеев, а на Никополската епархия – епископ Дамян Теелен.

За разпространението на своите идеи католиците в България създават през годините немалко периодични издания. Първите опити за издаване на периодика с католическо съдържание и дух датират от 1898 г. в Никополска епархия. Тогавашният енорийски свещеник в Белене Вилибалд Чок, по народност поляк и член на Органа на камалдолезите, издава първия брой на *Ново българско първо време и римско католическо календарче*. През следващите години този календар излиза под различни наименования, но с приблизително едно и също съдържание. Поредицата се печата в Свищов и освен църковния календар предлага различни популярни текстове на религиозна тематика. Изданието съществува чак до 1914 г.

Подобно издание има и в Софийско-Пловдивската епархия. В Пловдив от 1908 г. излиза *Католическо календарче „Св. Андрей“*, годишно издание на едноименното училище в града. То съществува до 1919 г.

Опит за издаване на вестник е направен в Бургас в навечерието на Балканската война. През 1910–1911 г. там излизат 19 броя от католическия вестник *Лъч*, издаван от мирския свещеник Роберт Фитъов. В него за пръв път започва да се пише за обединението на католиците в България и за свикването на католически конгрес.³⁾

Много активен на медийното поприще по това време е успеенецът Герман Рейдон в Сливен. В кратка статия в *Календар „Св. св. Кирил и Методий“* от 1931 г., озаглавена „Печатното ни дело“, самият отец Герман разказва за издателската дейност на отците успенци от началото на XX в. През 1905 и следващите години те издават „няколко хвърчащи листове: 1. *Вяр и нородност*; 2. *Ккскр збир ли първите християни единството и вярта*; 3. *Ккво искат католиците в България* и пр. Герман Рейдон редактира и издава първото католическо списание в България – *Поклонник*, което първоначално излиза в Сливен, а след Балканските войни се премества в Пловдив и излиза там като *Благовестител-Поклонник*. То подражава на френското списание *Le Pelerin*, като дава тълкувания на основни християнски истини, включва сведения за католическия свят и има притурка с житията на светците. През 1909 г. о. Рейдон започва издаването на поредицата *Житията на светиите*. До август 1914, пише той, „всред големи трудности „Светиите“ продължиха, но и те спряха, чакайки по-благоприятни времена. Бяха излязали 62 броя“. Поредицата се възстановява едва през 1923 г.

През 1912 г. Герман Рейдон започва издаването на месечното списание *Вяр и нук*, предназначено „за който вярва и за който не вярва“. Освен основате-

²⁾ Еленков, Иван. *Католическата църква в България и общностните идентичности на принадлежащите към нея верни през XIX и първата половина на XX век* (www.catholic-bg.org).

³⁾ Елдъров, Светлозар. *Следовници на Кирило-Методиевото дело*. Абагар, бр. 1, 2003 г.

ля в него сътрудничат и други свещеници и миряни от Сливен, Ямбол, Пловдив и София. Статиите са преводни или оригинални, на религиозно-философски теми, отзиви за книги, хроника на събитията в страната и чужбина, биографии на католически мислители и духовници, жития на светци и др. До обявяването на Балканската война от списанието излизат 10 броя с общо 264 страници. На корицата на последния брой е отпечатано съобщението: „С този брой ще се преустанови, до известно време, излизането на сп. *Вяр- и Н-ук*. Списанието обаче повече не се възстановява.⁴

Капуцините навлизат по-късно от успенците в българското медийно пространство, но тъкмо на тях е съдено да отбележат най-големите успехи в него за периода между двете световни войни. Първият им опит е с *Клендр* „Св. св. Кирил и Методий“.⁵ За година първа на *Клендр* „Св. св. Кирил и Методий“ се счита 1918. Издаден е по инициатива на о. Алберт Егер, тогава енорийски свещеник в енорията „Св. Йосиф“ в София.⁶

Тяжно дело е и създаването на вестник *Истин*. Началото на вестник *Истин* е резултат от възникването и дейността на Комитета „Добър печат“. С работата си този комитет внася в пълнотата от идеи, стилове, нива на качеството на книжовността у нас един отпънък на несъмнена християнска духовност.

Комитетът „Добър печат“ към Католическата църква в България е създаден по подобие на съществуващата тогава във Франция *La Maison de la Bonne Presse* (Къщата на Добрия печат). Това е първоначално името на пресгрупата, формирана през 1873 г. Тя е основана от отец Емануел д'Алзон (1810–1880) от католическата конгрегация на Августино-успенците.⁷

По инициатива на капуцина отец д-р Дамян Гюлов⁸ се свиква учредителен конгрес на Комитета „Добър печат“ на 3 и 4 август 1921 г. В един от броевете на *Клендр* „Св. св. Кирил и Методий“ четем следното: „На 3.8.1921 г. тихо и безшумно, представители на католиците от цяла България се събраха на конгрес в трапезарията на отците капуцини в София. Да се срещнат делегатите на католическия свят от цяла България, за размяна на мисли върху средствата за постигане целта на печата, за сплотяване и направляване на всички усилия към тая цел – това бе велико начинание. Всеки от делегатите бе дошъл със съзнание, че той е призван от Провидението да гради светло

⁴ Календар „Св. св. Кирил и Методий“, 1931 г., с. 85-86.

⁵ Елдъров, Светлозар. *Из миналото на църковно-религиозния печат в България*. Абагар, бр. 10, 1998 г.

⁶ Календар „Св. св. Кирил и Методий“, 1937 г., с. 153.

⁷ Първото периодично издание, което тази група започва да публикува, е списание *Le Pèlerin*. То започва да излиза от юли 1873 г. и е първият седмичник във Франция, който се отпечатва в цветове. Списанието *Le Pèlerin* е последвано през 1883 г. от ежедневника *La Croix*, а през 1895 г. започва да излиза *Le Noël* с месечна притурка за младежите *L'Écho de la jeunesse*. В следващите десетилетия пресгрупата създава още няколко периодични издания, а също така формира няколко поредици книги в полето на християнската духовност. http://fr.wikipedia.org/wiki/Groupe_Bayard

⁸ Отец д-р Дамян Гюлов (04.04.1886 – 07.02.1962 г.) – доктор по богословие и философия, основател и дългогодишен ръководител на Комитета „Добър печат“, служил през годините в няколко различни енории.

бъдеще за католичеството в България”⁹.

Основателите на Комитета си поставят сериозни цели. Те възнамеряват да създадат книжовност, която да противопостави християнските идеи на нахлуващите и установяващите се в сферата на културата и политиката идеи на комунизма, фашизма, атеизма. Друга важна своя задача те виждат в създаването на мост между западната и българската култури посредством превеждането и издаването на западна религиозна литература. Важен елемент в целите на създателите на Комитета е предоставянето на широк кръг читатели на идеите на Католическата църква и утвърждаването на мястото на католицизма в българското културно и духовно пространство. Ето какво се казва в документа по този въпрос: „Да противопоставим добър печат на недобрия, да заместим безнравственото четиво с нравственото, да запазим нашата младеж от духовна отрова, да предадем на нашия народ западната религиозна литература и култура, да запознаем с чистото учение на Католическата църква ученолюбивите – ето целта на Добрия печат”¹⁰.

Един от основните разисквани въпроси на конгреса е този за създаването на католически вестник, който да изнася пред обществото въпросите, които занимават католиците в България, а също така и да информира българската общественост за онова, което се случва в католическия свят. Конгресът отчита, че отгавна се чувства нуждата от такъв католически печатен орган. Отец Прива, директор на Френския колеж в Пловдив, поддържан от мнозинството от конгресистите, изказва мнението, че трябва да се издава католически вестник. Много пъти и членовете на католическото гружество „Св. Цецилия” са се опитвали да приложат тази идея в миналото. Тогавашният председател на гружеството В. Чапликов предлага да се започне с издаването на малък „хвърчащ лист”.¹¹

Конгресът взема решение, „че е необходимо да се създаде един периодически орган – вестник или списание”, а го организирането му „да се издават малки книжки и брошурки, които да бъдат от различен религиозен и морален характер, подходящи за днешното време и общество. Тези книжки да имат еднообразен формат с надпис: „Библиотека Добрия печат”.¹²

Започва работа по изпълнение на взетите решения. Отец г-р Дамян Гюлов се заема енергично със задачата за събирането на средства за реализирането на идеята за издаването на вестник *Истин*. Ето какво пише той за отношението на католиците в България към този проблем: „... Н. В. Преосвещенство Монс. Викенти Пеев се съгласи, записа за фонда на вестника 10 000 лева и ме натовари да потърся парични средства за целта. Вън от всяко очакване усилията ми се увенчаха с голям успех. Започнах от Русенската епархия. И Русен-

⁹ Гюлов, Дамян. „Първия конгрес на добрия печат”, *Календар „Св. св. Кирил и Методий”*, 1921.

¹⁰ Пак там.

¹¹ *Календар „Св. св. Кирил и Методий”*, 1921 г., с. 81.

¹² Пак там, с. 32.

ския епископ Н. В. Преосвещенство Дамян Теелен записа за фонда четири хиляди лева и обеща, че докато трае вестника, ще отпуща ежегодно по четири хиляди лева. Н. Преподобие о. Бонавентура, енорийски свещеник в Русе, се потруди в енорията си и много помогна да намеря абонати. В Свищов, о. Евхарист също подкрепи делото. В с. Ореш, насърчено от примерния си енор. свещ., цялото население се притече и наведнџ се записаха около 40 абонати. В Белене не намерих никаква подкрепа. Там нашият вестник не е успял и досега да си пробие път, понеже католиците не са добре организирани в това село. В Драгомирово гвамата свещеници о. Фабиян Петров и о. Влас направиха големи усилия и записаха много абонати.

В Лъджене, Трънчовица, Асеново, Бъргарски Геран, Гостилия, Брегаре, Инджекьой – навсякъде енорийските свещеници усърдно ми помогнаха и с пари, и с абонати. Във Варна делото бе подкрепено от о. Владимир Малфати, от г-н Никола Ангелов, от г-н Атанас Атанасов. Но най-много жертви направи г. Сарафов, който може да се нарече истински апостол на нашия вестник. Също съдействане намерих и в Бургас, Ямбол, Стара Загора. На Великден говорих и записах абонати в с.с. Балтаджий, Калъчлий, Алифаково, Белозем. Тук трябва да призная, че успеха не беше голям, но все направих нещо. Говорих още в Селджиково, Дуванлий, Хамбарлий и в Пловдив.

В Северна България най-много абонати имаме в с. Лъджене, благодарение на силната подкрепа, която ми оказа о. Петър Аров; после идат Ореш, Асеново, Гостилия, Драгомирово, Салалий, Калъчлий, Балтаджий, Алифаково.

Между градовете най-много са абонатите в София, Малко Търново, Пловдив, Варна, Русе, Ямбол, Бургас.”¹³

Както може да се види, о. Дамян Гюлов е положил големи усилия, за да набере абонати и средства за издаването на в. *Истин*. При това успешни поради голямата подкрепа, която среща от страна на католическите свещеници и епископи по места. Той завършва този материал в *Кленд р „Св. св. Кирил и Методий”* с призива „Нека всеки съзнателен католик съдействува и подпомага делото ни”.¹⁴

Тази обиколка на отец Дамян Гюлов по градове и села през 1924 г. не остава незабелязана от властта. 1923–1924 г. бележат остри конфликти в политическия живот в България. Това са годините на Деветоюнския преврат на Демократическия сговор против правителството на БЗНС, на Юнското и Септемврийското въстания, на политически терор. Събитията в България предизвикват кампания в европейския печат срещу политическото насилие. Акцията на Комитета „Добър печат” за набирането на абонати за предстоящото издаване на първия брой на вестник *Истин* предизвиква остра реакция от страна на властта. Местната тричленна комисия в с. Белене не позволява на Д. Гюлов да изнесе предварително обявената сказка. Те съобщават в околийското управление, че инициативата

¹³ Календар „Св. св. Кирил и Методий”, 1924 г., с. 81-82.

¹⁴ Пак там.

има политически характер и е насочена против правителството. Отец Дамян е арестуван и изпратен по етапен ред обратно в София. Започва усилена преписка между Министерството на външните работи и изповеданията (МВРИ) и ръководителите на Католическата църква в България. В нея епископ Викенти Пеев полага усилия да убеди министъра на външните работи Ам. Буров, че обиколката на отец Гюлов няма политически цели.

Проблемът вероятно е предизвикан от две обстоятелства. Първото е напрежението у управляващите заради критичните статии в европейския печат относно методите на управление и методите за справяне с политическия терор в България. Втората причина е позивът, разпространяван от отец Дамян при тази обиколка из страната. Този позив има за цел да предизвика набирането на повече абонати и изобщо на средства за издаването на католически седмичник *Истин*. Ето какво се казва в него:

„Позив
Католици,

В България всички съсловия, всички групировки, с пълно съзнание, чрез здрави организации отстояват своите интереси.

Само ние – католиците – осланяйки се до днес единствено на светите принципи на конституцията, считахме за ненужно да се сплотим и посредством едно знаме, посредством един орган да се опознаем добре, да си изкажем болките и да защитим правата си.

Краино време е вече и ние да покажем, че живеем и че имаме право да живеем като равноправни български граждани, поне толкова, колкото и тия от мюсюлманско, мойсейско и протестантско вероизповедание.

С тази цел се основава католически лист *Истин*.

В началото нашата задача е скромна: да публикуваме известия из житието на нашите католици в страната, а евентуално и от чужбина и да съобщаваме вести из живота на католическите гружества; с една дума – да служим за връзка между всички наши единоверци.

Не забравяйте, че имате ваши единокръвни братя – католици, които лишени от всякаква защита, постоянно са тормозени и преследвани по едничката причина, че се наричат католици. Такъв е например случаят с католиците от Малко Търново, дето на нашите училища се правят всевъзможни спънки в развитието на учебното дело, дето се отнемат даже и ония права, които веднъж са им дадени най-тържествено.

А какво да кажем за нашите католически свещеници от с. Белене – Свищовско. От Манушев и Аров, които жертва на партизанска клевета са арестувани и интернирани в дълбоката провинция, далеч от своето любимо духовно стаго!

На такива и много други неправди можеме да отстоим само с наша католическа преса.

Ето защо, поканваме всички наши католици да вземат присърце това наше скромно начало, но мощно по своя замисъл предприятие, като му се притекат на помощ и му окажат материална и морална подкрепа!

Нека и този лист бъде добре дошъл у всеки католик и дано – както животворните лъчи на благотното слънце стоплюват и събуждат към нов

живот в природата, тъй и нашата „блага вест“ бъде за всяко католическо семейство духовна заря, под лъчите на която да изникне нов живот на истинско щастие и напредък.

София, 26 март 1924 год.

От Редак. комитет

Ps Дружества, свещеници, учители, частни лица нека ни пратят час по-скоро кореспонденции за живота в техния край.”¹⁵

Този позив, разпространяван от отец Д. Гюлов, и обиколката му из селищата, в които живеят католици, предизвикват усилената кореспонденция между МВРИ и епископите Викенти Пеев и Дамян Теелен. Чиновниците от министерството пишат на еп. В. Пеев, че позивът „съдържа неистини. И тези неистини са от такъв характер, които могат да компрометират България пред чуждия свят”¹⁶. Епископ В. Пеев отговаря на това писмо с твърдението, че знае за позива и описаните в него събития, които са озорчили католиците в цялата страна. Владиката подчертава, че не вижда как този позив би могъл да компрометира България пред чуждия свят, и пише: „Господин Министре, и аз съм българин, и аз мисля за отечеството си, и аз не бих желал то да бъде компрометирано. Но бъдете уверен, господин Министре, че католиците са първите, които зачитат законната власт, и то по съвест, не от страх”¹⁷. Така дейността за събирането на средствата за новия печатен орган на католиците и самото му излизане са защитени успешно.

На 8 май 1924 г. излиза първият брой на в. *Истин*. Отначало отговорен редактор е Георги Петков. Главен сътрудник е С. Шангов, След него редактор на вестника е П. Иковски. Много труд е положен за основаването, уредбата и закрепването на вестника. Редакцията на вестник *Истин* се помещава в София на ул. „Лавеле”, при Католическата църква „Св. Йосиф”. В Комитета „Добър печат” и в списването на вестник *Истин* работят през годините о. Амбрози Комаров, о. Венцеслав Абрам, о. Йосафат Марков, г-р Хр. Ив. Драгов, иеромонах Сава Шевиков, Фердинанд Томич, В. Чапликов, Никола Иванов и др.

Вестник *Истин* не се продава по будките за вестници, а се разпространява



Вестник Истина , бр. 1/8 м и 1924 г.

¹⁵ ЦДА, ф. 166К, оп. 1, а. е. 913, л. 6.

¹⁶ ЦДА, ф. 166К, оп. 1 а. е. 913 л. 5.

¹⁷ ЦДА, ф. 166К, оп 1, а. е 913, л. 12.

само чрез абонамент. Новините и документите по всички религиозни, политически, исторически и социални въпроси, свързани с Католическата църква, не могат да се намерят в други издавани в страната вестници и списания. Само в *Истин* в България получава новините от католическите агенции. Затова новините и политическите събития през седмицата са винаги нови. Така абонатите на вестника са добре информирани.¹⁸

Вестник *Истин* излиза дълги години в тираж от 5–7000. Той се радва на постоянен интерес от страна на своите абонати. Вестникът се списва от един относително постоянен редакционен екип. Отразява събитията в света през призмата на католическата доктрина и важните събития в живота на Католическата църква в света и в България. Важен извор на материали са кореспондентите на вестника от различните католически енории в страната.

Комитетът „Добър печат“ има гъвкава политика по отношение на търсенето на по-голяма публика и по-широк кръг от издания. Стабилни са връзките между неговите издания – вестник *Истин* и *Клендр* „Св. св. Кирил и Методий“. Двете издания се рекламират взаимно по страниците си редовно. Интересът към тях се засилва и от приложенията, които излизат към вестника и към *Клендр* – книгите, издавани от Комитета „Добър печат“. Те са многобройни. Тук трябва да се спомене създаването на библиотеката „Папски енциклики“ към изданията на „Добрия печат“, като приложения към в. *Истин*. В НБ „Св. св. Кирил и Методий“ може да бъде намерена № 2 от тази поредица – енцикликата „Divini Redemptoris“ на папа Пий XI – „Против безбожния комунизъм“. Тя е преведена от г-р Хр. Драгов от италианския текст на *Osservatore Romano*. Отпечатана е вероятно през 1937 г. (никъде в изданието няма посочена година). Може да се съди по печата от библиотеката, който носи датата 1937 г., че енцикликата е преведена и отпечатана бързо след обявяването ѝ от Ватикана на 19 март 1937 г. Друга книжка в тази поредица е Енциклика на папа Пий XI „Върху положението на Католическата църква в Германския райх“. Преводач и автор на предговора към нея е Д. Б. Райнов. Изданието е отпечатано в Пещера през 1945 г. в 1000 екземпляра.

Вестник *Истин* излиза от 1924 до 1949 г. без прекъсване. През 1944 г. е отбелязан юбилей – хилядният брой на вестника. През 1949 г. идва и финалът на излизането на вестника. Трябва да се каже, че натискът на новата власт върху Католическата църква и нейните издания е толкова силен, че е истински успех оцеляването на изданието до лятото на 1949 г. Тогава вече е започнала атаката на властта срещу Католическата църква в България, преследването на католическите свещеници от Държавна сигурност, което води до процесите срещу католическите свещеници през 1952 г.

Едва през 1991 г. се възобновява излизането на вестника под наименованието *Истин* – *Veritas*, който успешно про дължава линията на *Истин* да информира католиците в България за важните събития в Католическата църква и за събитията в света през погледа на Католическата църква.

¹⁸ Енциклика „Divini Redemptoris“ на папа Пий XI – „Против безбожния комунизъм“, с. 39.



Румян Лачев е журналист в БТА. Завършил е Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Работил е като кореспондент на вестник *Демокрация* и БНТ в Стара Загора. Автор е на сценарии на документалните филми *Александровска библиотека*, 2002, *Детски мечтани*, 2004, *Френски спомени*, 2006, *Христин Морфов*, 2007 и *Тя, мин-Мин*, 2012. Автор е и на книгата *Истинска история на Христин Морфов*, Сиела, 2013.

Румяна Лачева

„БЛИЗО ДО ДЕЦАТА“ – МИСИЯТА НА САЛЕЗИАНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

20 години монаси салезиани от Чехия възпитават ромски деца в Стара Загора и Казанлък и български в Ямбол

Песента „Йов но, Йов не“, изпълнен от строен младежки хор, оглавява ромския квартал „Лозенец“ в Стара Загора, прескочава го и се носи из квартала. Пригласен е цигулка. От прозорците на спретнато гледно здание близо до площадничката цветя като в швейцарски прикритък. Ако не е скромният надпис отвън на вратата, на който четем „Младежки център на Фондация „Дон Боско“, човек трудно ще разбере, че влизаме в младежкия център на Католическата църква в Стара Загора. В ронения следобед той прилича повече на репетиционна зала. Момчето и момичето на възраст от I до VIII клас, облечени в чисти грехи, усмихнати, са погълнати от песента. Това е почти всеки Божи ден – предстия се усмихнати едни от техните преподаватели – Доминик, студентка от Чехия. Тя е толкова доволна от тях, че просто не можеш да повярваш.

Доминик е роден в предградие на Прага. Завършил е втори курс психология в Карловия университет. Решил е да се посвети един годинен доброволчески работен ден в Католическата църква. Избрал е обществото на салезианите, защото семейството му се включва в техни доброволчески акции в Чехия. През есента ще се запише в трети курс и ще продължи да учи в университет.

„Ние сме седем деца в семейството и всички свирим. Създали сме един го-



лям семеен оркестър и често к то по-м лки свирехме в н ш т църкв ", р зк зв с гордост чехкинят . В оркестър им освен цигулк , виолончело, пи но, флейт ... Б щ ни е електротехник и е единственият, който не е музик лен, уточняв с усмивк тя. Дец т с н следили музик лн т г рб от м ък си, която р боти в дом з ст ри хор . Доминик предпочит г свири Б х, Моц рт и

Дворж к, но тук, в Бълг рия, освен 3-месечни курсове по бълг рски език з почв г р зуч в и бълг рски н рогни песни. Р зучил е вече няколко песни, н гяв се г н пр ви още р нжименти. Т к според нея з ним ният ъ с учениците от ромския кв рт л ще бѳд т по-интересни. Те ост в т изумени, ког то р збир т, че инструментът ъ струв 7 хиляди евро и е под рѳк от бр т ъ специ лно з годин т ъ н доброволчesk дейност. Бр т ъ е професор и препода в цигулк в Консерв торият в П риж.

„Тѳжн съм, з щото почти ням м ученик с м ък и б щ ", призн в с тѳг Доминик . Не може г си обясни з що в ромския кв рт л „Лозенец" им толков много р зделени семейств . Не може г си обясни к к едн м ък ще з мине н гурбет и с години ням г види детето си. Но е доволен , че е успял г овл гее гресият н някои свои възпит ници. „Р бот т тук ми носи опит з живот и з спр вянето с кризи – обясняв тя и отново подчерт в , че не съж лѳв , че е избр л Бълг рия. – Н ъ-големият проблем в н ч лото беше к к г обясня, че з съм от новите дѳве доброволки от Чехия, всички тѳгув х з ст рите, дори пл чех .”

Дец т и юношите идв т тук, в мл гежкия център, не с мо з р ди музик т и песните. Кѳм к толическия мл гежки център р ботят безпл тно в кръжоци по рисув не, хорово пеене, рѳчн р бот , жонгльорство.

Ког то човек иск г пом г , той получ в повече, обясняв ми Доминик . Сег се готвим з бл готворителни кции з Великден, след тов з летните л ге ри, доб вя тя. Дец т цял годин оч кв т дните кр ъ морето, после в някоѳ прик зен кѳт от Б лк н ще си н пр вят л гер. През учебн т годин в събот и неделя се р дѳв т н екскурзии до геогр фски и исторически з бележителности.

Мечт т н Доминик е г създ ге семейство, г им семейн ферм и г р боти к то психолог с м ъки, които отглежд т дец т си без б щ . Чувств , че би могл г им бѳде много полезн .

З обществото н с лези ните ням ник кво зн чение от к кѳви семейств с

гец т – к толически, пр восл вни или теисти. Никоу не прим мв м лчуг ните с проповеди, нито ги принужд в г посещ в т службите в църкв т , обясняв ми отец М ртин, който служи в хр м „Св. св. Кирил и Методиј” в Ст р 3 гор . Ако някое от гец т прояви интерес, добре дошло е в лоното н Църкв т . Но не тов е мисият н „С лези ните н Дон Боско”. „Д възпит в мл гото поколене, г г в добри гр жг ни и християни н обществото – тов е гл вн гриж н н шия орден още от основ в нето му преди близо век и половин ”, припомня отец М ртин. И уточняв : „Тов е причин т г прием ме доброволци при изпълнението н н ш т мисия”. Той не крие, че н ѝ-голям р дост изпитв , ког то чуе от някоя м ѝк : „Бл год ря ви, отче, з всичко, което пр вите з н шите гец ”. „Първото нещо, което може г н пр ви едно дете щ стливо, е г зн е, че е обич но – тов с гуми н н шия основ тел Дон Боско”, обобщ в мисият н бр тят с лези ни в Ст р 3 гор отец М ртин. „З тов и вече седем години посрещ ме доброволци чрез Европейск т доброволческ служб , з г отг в ме повече вним ние, грижи и любов н ромските гец ”, доб вя мон хът.

Броят н доброволците, които с били н мисия в Бълг рия з едн годин , вече е 20. А общият брой з едно с тези, които с били тук с мо през в к нциите, н гмин в 70. Всеки един от тях н уч в бълг рски език и опозн в бълг рск т култур . И к кто к зв ше едн доброволк , М ркет , някъде скрити в гуш т ѝ с ост н ли мелодиите н ромски песни и миризм т н мерудия и чесън.

Един от бившите доброволци, който е бил з първи път в Бълг рия к то семи-н рист, после пристиг н мисия к то мон х, е отец М ртин. Той е родом от Литомишл, гр г н Смет н , и също е от многолюдно семейство. Игв в Ст р 3 гор с любим т си кит р , с която не се р зделя. Уроците по музик при него с жел ни и оч кв ни от ромските гец .

Ког то з почв г си спомня з първите години, е много р звълнув н, з щото спомените з р злични гец се прелив т един след друг. „Броят н момчет т и момичет т , които с премин ли през шестте години през н шия обр зов телен център в Ст р 3 гор , вече н гхвърля 300”, със спот ен гордост р зк зв мон хът. Дец т с с родители, които живеят в чужбин , и тук се отглежд т от б би и дядовци, им т по един родител или... им т родители, но те ням т възможност г пол г т необходимите грижи з тях. Р злични истории, р злични съдби. Родителите или н стойниците н всеки един тежен възпит ник погписв декл р ция, че е съгл сен детето му г посещ в обр зов телния център н Дон Боско. А мон сите посрещ т детето след училище в център , където уч т уроците и посещ в т кръжоци. Отец Георги, отец Яросл в и отец М ртин в Ст р 3 гор , отец Петър в К з нлък, отец Антон в Ямбол пол г т грижи з р звитие н р зличните им т л нти и умения. В гр г н брег н рек Тундж з ним ният с с бълг рски ученици.

В кр я н геня с микробус всяко дете е отведено до дом му. Отец М ртин не може г скрие р зоч ров нието си, че някоу гец не иск т г свикн т с обст новк т и предпочит т изрите н улиц т и просто един ден си тръгв т. Мон сите им т и своите м лки победи, през т зи годин при тях учи 16-годишен петокл сник.

Им и нещо изключително добро – с геџ т вече се з ним в т и ним тори, бивши възпит ници, които иск т г р ботят з едно с тях. Изискв нето е г с н г 15 години и г з върш т курс. Вече с приключили три курс . От т зи годин в ролят н ним тори се включв т и ученици от по-големите кл сове. Добър пример с 15-годишният Исус и 16-годишният Митко, които посещ в т з ним лнят и се гриж т з по-м лките по собствено жел ние.



В обр зов телните центрове и в Ст р З гор , и в К з нлък и Ямбол в жи пр ви-лото „Н пр ви си с м”, мон сите върш т повечето нещ с ми – строителство, ремонти. В изключителни случ и н ем т м йстори. Уч т и геџ т н умения, които мог т г им бџд т полезни след години. Примерът им е много з р зителен.

В ст роз горското село К литиново с доволни, че мон сите с помощт н по-големите ученици ремонтир т з л , която получили з три години безвъзмездно от Общин Ст р З гор . З л т ще служи з з ним лня и библейски курсове з учениците от селото.

„Им ме и ученици, с които се гордеем изключително много”, к зв отец М ртин. Мон сите с ми с з пис ли свои възпит ници в земеделския техникум в Мъг-лиж, Техникум по обществено хр нене и НУМСИ „Христин Морфов ” в Ст р З гор . Вече им т и студент в Тр кийския университет. И продџлж в т г им пом г т и г ги подкрепят. Т к 10 техни питомци, з които се гриж т още от първи кл с, с н път г сбџдн т мечтите си.

Това е знак, че изпълняват мисията си в България успешно, сподели отец Антон, който служи в Католическата църква в Ямбол. Свещеникът е един от първите дъма, които идват в България през годината 1994. С него е отец Петър Немец, който сега служи в Католическата църква. Конгрегацията не с лези ните беше не сърчен от папа Йоан-Павел II го обърне поглед към славяните в България. „Учихме български в Славянския факултет на Карловия университет 6 месеца и потеглихме за България“, рече отец Антон. В България с лези ните се присъединяват към Католическата църква от източен обряг.

„Обиколихме страната с монсеньор Христо Проилов, който още не беше владик, и избрахме за наш център Католическата църква беше запусната, ромите живеят в най-бедните квартали и изглеждат много обрчени и безпомощни.“

Тяк сред първите проблеми на ромските квартали се решават през 2008 г. Фондация „Дон Боско България“, за годината на ромите в град Стара Загора и Католическата църква от по-бедни и многолюдни български семейства от Ямбол.

По свет сред най-бедните и нещастните живеят 16 000 души, 15 000 души - хини, мнозина са доброволците и семействата, които подкрепят моншеското общество не с лези ните.

Основателят им Джовани Боско (1815–1888) още като млаък почувствал призванието си да стане свещеник. Неговият духовен наставник дон Карло го съветва да опознае живота на малките, които са изправени пред риск да станат престъпници. Първият му възпитаник е 16-годишен сирек, когото срещва в църквата „Свети Франциск от Асизи“ в град Торино. След това срещва първите момчета в оратория¹. Започва да дава подслон на бездомни сиречи, които да издържат с надежда. Тяк се създава възпитателният метод на Дон Боско, известен като „превентивна система“: „Бъдете близо до момчетата, попречете на грехосрещум, религия, топлина, внимание. Станете светци, възпитатели на светци, нашите момчета осъзнават, че са обрчени“. В последния миг от своя живот той казва: „Кажете на моите момчета, че ги обичам всички в края“. Моншеското го последва, дава обет като отци с лези ни да служи на възпитанието на трудни деца, да им вдъхне вяра и надежда и да ги превърне в личности.

Дон Боско е обявен за блажен на 2 юни 1929 г. от папа Пий XI и канонизиран от него на 1 април 1934 г. По случай 100-годишнината от смъртта на Дон Боско папа Йоан-Павел II го обявява за „отец на учителите и малките“.²

Първото училище на Дон Боско е открито през 1854 г. в Торино, в Чехия – през 1927 г., в България – през 1994. Сега в България им седем души от Чехия, след 20 години с лези ните започват да строят и нов обрзов телен център в Стара Загора.

¹ Ораторий – сграда или пространство към църква, запазено за дейност на младежите.

² Енрико дал Ковачо, Мочи Джорджо. *Светците на Салезианското семейство*, Изд. Салезиани на Дон Боско, София, 2011, с. 7.

Всяк годин на 31 януари, когато Католическата църква чества празник на Дон Боско в Казанлък, където е първият български център на сестрите, отбелязва своя юбилей му. Тук се събират монаси и техните възпитаници от трите обрзавателни центъра. След църковни служби по традиция има и малък концерт на възпитаниците и напрезрителни и добър състав.

„Това което ни осветява, не е строгостта, търпението в строгостта. Ако искате да постигнете нещо с някого, никога не оставяйте обичта, която сте получили, да ви нагледее – посветете във жилите тържествената литургия монтенсюр Христо Прошков, постолически екзарх на Католическата църква от източния обряд. – А вечер, когато застанете пред иконата и си дадете сметка за доброто и лошото през деня, простете и забравете за гнев, омръзване и неблагодарност.“

Снегът ще се стопи, ще покълнат първите кокичета, сред малчуганите, които гледат широко отворени очи, може би с първите бъдещи сестрици. Други ще станат музиканти, готвачи, лекари или джукети може би. Но всеки един от тях ще носи в сърцето си късче от всеопрошаната любов на Дон Боско и топлия спомен от годините с монасите сестрици от Католическата църква.





Архим. Ефросин (Билаш) е клирик на Украинската православна църква (Московски патриаршия), директор на Научноизследователския институт по гържовно-конфесионално право и гържовно-църковни отношения към Ужгородския национален университет, доктор по богословие и доктор по право.

ТРАГИЧНИТЕ СЪБИТИЯ СПЛОТЯВАТ

Разговор с архим. Ефросин (Билаш)

Какво е влиянието на различните църкви в Украйна – православни, католици и униати, върху съвременното състояние на украинското общество, което е разделено на много нива? Какви са всъщност разделителните линии между украинците днес?

Украинците са били единни по отношение на своя род и единни гържовно въпреки огромните трудности, които възникнали в наши дни. Всяка украинска църква вече нееднократно излезе и продължава да излиза със своите явления за последните събития и отпразнува призови за мир. Съжаление не всички чуват този глас. Украинският съвет на църквите, както и всяка църква поотделно бяха готови да станат посредници в настъпилата ситуация. Изявлението от 1 март 2014 г. на Украинския съвет на църквите, в момент председателстване от Украинската православна църква, бе в отговор на решението на Съвета на Федералното събрание на Руската федерация за съгласие за използването на руски войски на територията на Украйна. В него украинските църкви заявяват: „Обръщаме се към международната общност с молба да ни позволи всичко възможно за запазване на мира в Украйна и запазване на териториалната цялост, суверенитет и неприкосновеност на границите на Украинската гържовна. Подкрепяме не само мира и стабилността в Украйна, но и правата на всички граждани на съвременна световна безопасност. Затова трябва да се предприемат всички мерки, за да не се разгори в Украйна война в резултат на влизането на чуждестранни войски. Църквите и религиозните общности в Украйна са с украинския род. Призоваваме всички към усилен молитвен запитване за Родината“. Опитите да се разделят църковното общество в страната с многобройни, както

то и обвиненията срещу едни или други страни. Но те не се увенчават с успех, въпреки че не се подготвят политиките и не позволяват да се случат големи бедствия. Съжаление е, че митичните грижи събития успяха да сплотят украинските църкви в един общ порив и молитва. Естествен е и фактът, че исторически и традиционно въпреки че от Католическата и гръко-католическата църкви живеят в по-голямата си част в Западна Украйна и исторически клонят повече към Европа.

Според някои мнения Украйна за Русия е същото, което сърбите претендират да е Косово за тях. Според други бъдещето пред Украйна е да бъде една голяма Босна – формално единна държава, която е вътрешно разделена и в състояние на пълна институционална парализа и неефективност. Вашият коментар?

Мисля, че това е сравнение на междунационалната ситуация с Косово спрямо Украйна, което е неправилно. Украйна е била и си остава независима държава. Не са определени политически сили в някои страни с помощта на средства от международния информатор, се опитват да предстват украинските събития в своя полза и да повлияят на мнението на своя електорат, но това не променя реалната ситуация. Очевидно е, че Майданът започна спонтанно и без начално предимство от студенти, които се опитват по този начин да изразят своето мнение за евроинтеграцията на Украйна. Аз съм видял как студентите от цели университети пристигат на свои срещи в Киев. Те не искат много, именно повече нежелателното поведение, мобилност, европейски перспективи. Чак по-късно, след първия опит да се разгонят Майданът, хората започват да излизат на улиците като борба против властта, против корупцията и с надеждата да се подобри качеството на живот. Майданът издържа три месеца в състояние на ужасно напрежение и постоянен конфликт с властта. При това между участниците в Майдана имаше предствители на всички региони и въпреки че от всички църкви в Украйна. Възможно е по-слабо да бъдат предствени източните области, но този регион винаги е бил по-политичен, отколкото жителите на западните области. Трябва да признаем, че тогава никога не се замисляше за последващите събития като нексирието от Русия и части от Украйна – Крим, или резкия спад на икономическите показатели. Всички се нагледяха в чудо. То не се случи. Идеята за федерализация на Украйна имаше много привърженици, но още повече с противниците ѝ. Трябва да отбележим, че и в определени области на Украйна имаше съществени различия във възгледите за бъдещето на нашата държава. Някои поддържат проевропейски курс, други – проруски, но в крайна сметка всички са съгласни в едно, именно, че е време Украйна да престане да се оглежда встрани и да започне да строи нова държава, отчитайки собствените си интереси, да бъде постоянен буфер между Европа, САЩ и Русия. Що се отнася до сепаратизма, всички украински църкви директно заявиха, че са против, както и против това свещенослужителите да поддържат едни или други политически или геополитически движения.

Какъв е историческият прочит на създаването и развитието на Киевската катедрална църква, православните украинци и украинците униати?

В каква степен тези различни национални „разкази“ оказват влияние върху политическите по своята природа спорове?

Историята не може да бъде пренесена и всички факти си остават факти. Може да се интерпретира по различен начин последното събитие, но е нужно да се гледат не само обстоятелствата и състоянието на нещата. Украинците не са били многонационални и мултикултурни страни, но и украинците са християнски. Превославие в Украйна исторически е заемало първенство в тази позиция, но трябва да отбележим ясно тази системна организация на римокатолическите епархии и кативната социална, благазотворителна и образова телна дейност на гръко-католическите енории в Украйна през последните десет години. Това е огромна стъпка напред. Що се отнася до самият украински православен църковен живот в Украйна, то сегашно е представено от трите най-големи църковни организации – Украинската православна църква (Московска патриаршия), в състава на Руската православна църква. Според устава на РПЦ тя има статут на самоуправяем и притежава пръвостепенна широка автономия. В канонично общение е с всички поместни православни църкви. Втората църковна структура в Украинската православна църква – Киевска патриаршия, която е неканонична православна църква, претендираща за статут на поместна автокефална православна църква, и третата е Украинската автокефална православна църква – също неканонична. Имат определена сложност в отношенията между тези три църкви, но отчитайки желанието и готовността за диалог, е напълно възможно след определен период от време усилията за обединение да се увенчават с успех.

В каква степен Църква и национална идентичност съвпадат? „Етнофилетизмът“ характеристика само на УПЦ ли е, която се стреми към автокефалия, или се отнася също и към Москва?

Ситуацията в Украйна рязко се промени, в това число и църковната. Буквално преди години измноговярващите съществували ясно разделение на православните църкви на „канонична“ и „неканонична“. Позицията на Руската федерация обаче и нексирането на Крим доведоха до това, че върващите започнаха да определят Украинската православна църква като „национална“ и мнозинството приемат позитивно възобновения диалог между Украинската православна църква (МП) и Украинската православна църква (Киевска патриаршия). Най-вероятно този диалог ще бъде труден и дълъг, но с мията факт на неговото наличие биди нежежд. Що се отнася до понятието „етнофилетизъм“, то за не би изследването на неговото значение, както обикновено е прието. Въпреки осъждането на етнофилетизма през 1872 г. от поместния събор на Константинополската църква, трябва да признаем, че в една или друга форма на националните и етническите фактори са влияели на организацията на Църквата още от най-древни времена. И в този случай украинците и украинците са първоначално различно гържени. Последните събития в Украйна и достатъчно неопределената позиция на Руската църква ни кара да се съмняваме, че председателят на Руската православна църква е готов да защити в еднаква степен интересите на своите клирици и върващите във всяка от страните в конфликт. Както ми казва в скорошен разговор един украински

митрополит, който винаги е бил привърженик на Москва: „Ще бъде много трудно да възникне молитвен Московския патриарх, когато в храм с гробовете на убитите украински войници”.

През 2016 г. ще се състои Велик събор на Православната църква и една от темите, които ще бъдат обсъждани, е даването на църковна автокефалия. Може ли украинският църковен въпрос да торпилира свикването на събора?

Съмнително е, че украинският църковен въпрос ще бъде директно обсъден на този събор. Подготовката за него продължи повече от 50 години и очевидно на него ще се обсъждат важни проблеми, но с по-общ характер. Мисля, че както и в повечето случаи на УПЦ, както и някога Българската православна църква, ще останем със своите проблеми и ще се наложи да търсим самостоятелно пътища за тяхното решение.

Може ли да бъдат преодолени различията между гражданите на Украйна и по какъв начин може да стане това?

Убеден съм, че твърд разделение между гражданите на Украйна е временно явление, в това число и в църковната сфера. Преди всичко това е възможно в Бог, тъй като всички ние непрекъснато помним, че Бог е любов. И още – ние сме длъжни да се стремим към това с всички наши думи, дела и помисли, което се оказва не по нашите сили, ще оправи Сам Господ.

Жак Маритен (1882–1973) е един от най-изтъкнатите християнски философи на XX в., който е в основата на завръщането на учението на св. Тома от Аквино в доктрината на Католическата църква. Роден е в протестантско семейство, младежките му години са белязани от относително безразличие към вярата. През 1905 г. той заедно със съпругата си Раиса, дотогава ярки последователи на интуитивизма от философския семинар на Анри Бергсон в Колеж дьо Франс, се срещат с „пелигрима на Абсолютното“, както те назовават писателя Леон Блоа. Срещата е преломен момент от живота на Жак и Раиса Маритен и през 1906 г. те се обръщат към католицизма. През 20-те години Маритен пише книгите *Изкуство и схоластик*, *Антимодерн* и *Първенството на духовното*, които му носят известност и го нареждат сред водещите европейски мислители. Осезателно е влиянието му и върху младите християни от кръга „Еспри“, начело с Еманюел Муние, които поставят началото на едноименното списание и на философията на персонализма. През 1936 г. той публикува книгата си *Интегралният хуманизъм*, която го прави световноизвестен и е преведена на всички основни езици. В нея Маритен развива началата на една християнска политическа философия, разобличава „тоталитарните изкушения“ на комунизма и нацизма и поставя основите на политическата християндемократия. Предлагаме ви въведението и част от първата глава на този класически труд. Преводът е направен по първото издание на книгата *Jacques Maritain, Humanisme Intégral, Paris, Aubier, 1936, p. 9-24.*



Жак Маритен

ИНТЕГРАЛНИЯТ ХУМАНИЗЪМ

Героизъм и хуманизъм

Никои не бе очквал интересът, предизвикан от новите комунистически директиви за *социалистическия хуманизъм*, докато не се постави отново проблемът за хуманизма. Но ето че този проблем излезе и неможе; и можем с много да се редуваме, че извънредно в жни въпроси излязох и дневен ред. Вече не може да се твърди, че проблемът за човек ще започне да има значение едва след изчезването на капиталистическия икономик.

Ал може би още не си даваме сметка, че заемаме нетова позиция по отношение на хуманизма и за да не се губи време и усилия да се решат други проблеми.

Бих искал тук, както въведение към твърденията, изложени в настоящата книга, да привлека вниманието ви към един от тези проблеми. Човек не желее нищо

толков, колкото един героичен живот; въпреки това нищо не е по-необичайно за човек, отколкото героизмът: струва ми се, че дълбокото разбиране не е материално и духовно. Предполагам, че въпросът за хуманизъм, дори за социалистическия хуманизъм, едва ли изглежда на Андре Малро чужд като толков безобиден.

Може ли този въпрос да се каже, че този въпрос е бил безобиден и за Аристотел? Да се отпреди човек с мошешкото, отбелязва Аристотел, означава човекът да бъде преден и да му се пожелае злато, защото в основните си качества, която е душата, човекът е призван към нещо повече от простия човешки живот. С този принцип (материално и религиозно значение на чин му е приложение) с всички Рамануджа² и Епиктет, Ницше и св. Йоан Кръстни.

Дали приведеното от мен схващане на Аристотел е хуманистично или антихуманистично? Отговорът зависи от това към каква концепция за човек се пригържаме. Но веднага се вижда, че гуманитарният хуманизъм е двусмислен. Ясно е, че този, който я произнеса, тутакси извади вмет физиката. И в съответствие с това или няма нещо в човек, което да го извисява над времето, идеята за хуманизъм на мир съвсем релативен отзвук.

Ако доколкото великата езическа мъдрост не може да бъде отделен от традицията на хуманизъм, то не би трябвало да дефинираме хуманизъм чрез изключването на всеки порив към свръчовешкото и чрез изключването на всяка трансценденция. Защото оттам дискусиата отворена, некажем, че хуманизмът (неговата дефиниция може да бъде изразена по релативен начин) се стреми да не прави човек истинно по-човечен, като го крие неговото изключително величие, пръв и го съпричастен на всичко, което може да го обогати в природата или в историята (като „концентриран свет в човек“, както казва Шелер³, и като „разтвори човек в свет“); хуманизмът изисква човек да развие съдържащите се у него възможности и творчески сили, също и живот на разума, както и да се труди, за да превърне силите на физическия свят в инструменти на собствените си свободи.

Разбира се, като неговият хуманизъм е неотделен от цивилизацията или културата, доколкото тези две думи за нас се явяват синоними.

Може ли да има героичен хуманизъм?

Предходните бележки ми се струва, че трудно могат да бъдат оспорени. И все пак периодите на хуманизъм в релативните културни цикли не са ли противоположни на периодите на героизъм, не изглеждат ли те като угаснал героичното в човек, като неговият човешкото и героичното, едно повече

¹ Андре Малро (1901–1976) – френски писател и историк на изкуството. На младини е близък до левицата, участва в гражданската война в Испания, на която е посветен романът му *Надеждата* (1937). Б.пр.

² Рамануджа – индийски религиозен реформатор от XII в., гуру на индуизма. Б.пр.

³ Макс Шелер (1874–1928) – немски философ персоналист. Б.пр.

или по-малко отхвърляне на свръчовешкото? Нима хуманизмът е съвместим с героизъм и с миговете на творчество, органично присъщи на културата, с модела, който е част от едни исторически гиници, в която той остава неосъзнат и скрит за самия себе, където с мотото строгостта за себе си и се превръща в неведение, където човекът пренебрегва себе си, за да се жертва в името на нещо по-голямо от него самия? Нима хуманизмът може да изяви сам себе си, да обозначи себе си и своите постулати с модела в моментите, когато енергията се влива, когато настъпва изложение и упадък, когато, когато прибегнем още веднъж до това противопоставяне в термините, „културата“ става „цивилизация“, когато болката се прикрива и става непоносима? Нима човекът може да познае сам себе си с модела, когато откритие за себе си се жертва в името на нещо по-голямо от него самия? Човешко, твърде човешко е роенето в тази „наричаност от томи“, за която говори Ницше. И в този смисъл дали упадъкът е проявление на хуманизъм?

Възможно е отговорът да не е такъв прост, както би изглеждало през призмата на един лековит ристократизъм, възможно е и някои форми на героизъм да съумеят да помогнат за изрешаването на това видимо противоречие. Комунистическият героизъм претендира, че това става по пътя на революционното напрежение и на титанизма на действието, будисткият героизъм – чрез милостта и откъсване от действие. Примерът на светите хуманисти, като възхитителния Томас Мор, от тази гледна точка е особено значим. Ако какво свидетелство той – дали това, че хуманизмът и светостта могат да съществува, или пък свидетелство също така, че е възможно да съществува хуманизъм, който да се подхранва от героичните източници на святост? Един пълноценен хуманизъм, който осъзнава себе си, води човек до саможертва и до истински свръчовешко величие, защото това в човешкото строгостта отвъд очите ни и на миропоръчаване в любовта – не в откъсване от радостта, в жадно нето на още по-голям радост, за да възликуваме от радост. Може ли това да има героичен хуманизъм?

За мен отговорът е „да“. И се питам не за висят ли от отговор на този въпрос (и на вложените в него мотиви) различните позиции, възприети от едни или други хора по отношение на историческия труд, който се извършва пред очите ни, както и различните политически избори, за които те носят отговорност.

Западният хуманизъм и религията

Добре е да си припомним, че за някои вентичният хуманизъм би бил по дефиниция с модела един антирелигиозен хуманизъм. Като ще става неясно от следващите глави, за да настъпва митологично гледна точка. Но за момента ще се ограничим в тази връзка с модела следните две бележки.

На първо място, съвършено вярно е, че още от началото на Ренесанса започват да се извършват пътя от класически християнски героизъм към хуманизъм. Но започва хуманизмът им религиозни и „трансцендентни“ източници, без които би бил

непонятен с м з себе си. Н рич м „тр нсценгентни“ всички форми н мисълт , колкото и р злични г с те, които извежд т к то основ ние н свет дух, н гмогв щ човек , чиято уч ст е г отиде отвъд времето, пост вят в център н мор лния живот естественото или свръхестествено бл гочестие. Източниците н з п дния хум низъм с кл сически и християнски източници, които идв т не с мо от средновековн т гревност, но и от езическ т нтичност, от он зи безспорн ч ст от нейното н следство, свърз н с имен т н Софокъл, Сокр т, Виргилий, „б щ т н З п г “, където се р зкрив т тези х р ктерни черти, з които вече говорих. От друг стр н , пор ги с мия ф кт, че средновековното християнство е било единство н плът и дух или н въплътен духовност, то е съдърж ло в с кр лните си форми неявен и потенци лен хум низъм; през XII–XIII в. той е трябв ло г се „яви“ или прояви в отблясък н своят крежк кр сот едв м-едв м, з щото много скоро противоречието между стил н средновековн т култур и стил н кл сическия хум низъм (не говоря з преин ч в ният , които е трябв ло г претърпи с мото християнство, сред които с пурит нството и янсенизмът) е трябв ло г скрие, дори г н пр ви невидимо дълбокото единство между християнството и хум низм , схв н ти в тях- н т същност.

В средновековните времен общението чрез едн и същ жив вяр н човешк т личност с други ре лни и конкретни личности, с Бог , Когото те обич т, к ктo и с цялото творение, е пр вело човек , въпреки безчислените бедн, способен н героизъм к ктo в позн в телн т му дейност, т к и в художественото творчество. Бл гог рение н н ъ-чистите сърц едн велик любов е възвисил в човек природ т н г нея с м т , к то е р зпрострял н г с мите нещ чувството н бр тско бл гочестие; свети Фр нциск е р збр л, че преди г бъде експло тир н в н ш полз и от н ш т индустрия, м тери лн т природ изискв г бъде опитомен от н ш т любов. Иск м г к ж , че к то обич нещ т и битието в тях, човекът ги привлич към човешкото, вместо г вк р човешкото в тяхн т мяр .

От друг стр н – и тов е втор т ми бележк – ко р зглед ме з п дния хум низъм в неговите съвременни форми, привидно н ъ-ем нципир ни от всяк мет физик н тр нсценденцият , лесно можем г видим, че тук с се съхрили още елементи от общ т концепция з човешкото достойнство, з свобог т и з нез интересов ните ценности, че тов е н следство от предишни, няког християнски идеи, от предишни, няког християнски чувств . Много добре р збир м, че либер лно-буржо зният хум низъм е с мо пшеничено зърно, н което не е съдено г изкл си, тов е хляб от нишесте. Срецу този м тери лизир н спириту лизъм успешно се бори ктивният м тери лизъм н теизм и езичесвото. Ал н човешките сърц продълж в г въздейств непропилян т енергия н християнството, която, м к р и лишен от естествените си връзки и пребив - в щ в тмосфер н н силне, им въздейств екзистенци лно, к квото и г ни говорят р зни теории. Не свидетелств ли з смесв нето н идеи, х р ктерно з днешния свят, тов , че тези няког прин глеж щн християнството енергии служ т з проп г ндир нето н културни концепции, коренно противоположни н християнството? И би било добре з християните г н соч т нещ т към истин т , г обединят н ново в пълнот т н техния изн ч лен източник всич-

ки тези не гежди за спр ведливост, тези ност лгии по общението, откъдето тръгва болкът и обръкването в свет, к то по този начин възкресят едни културни сил с християнско вдъхновение, способни да действат в историята и да помагат на хората.

Един зор в социална философия и един зор в философия на модерната история бих били необходими в този контекст. Те бих разботили за това да замянат един безчовечен режим, който гонизирал пред очите ни, с нов цивилизация, отличаваша се с *интегрален хуманизъм*, която ще ни яви и едно ново християнство – вече не само крално, светско („профанно“), което ще се опитаме да опишем в следващите глави.

Този нов хуманизъм няма нищо общо с буржоазния хуманизъм, той е още по-човешки, защото не обожествява човек, защото не счита религиозно и политически човешкото достойнство и основните изисквания на личността. За нас този хуманизъм е насочен към социално-времето осъществяване на онова, което Евангелието очаква от човек и което не трябва да съществува само в духовен план, трябва да се въплъщава и да е насочено към постигане на идеал за братско общение. Новият хуманизъм не изисква от хората да се жертват в името на принцип, клас или нация, защото по-добрият живот на своите братя, защото конкретното благо на общността от човешки личности; той призовава към смирен и истинен братски труд – с ценните и неимоверни усилия и бедност – в социалния строй и в структурите на обществения живот; само по този начин един подобен хуманизъм е в състояние да доведе до изречение на човек в общението и да се превърне в героичен хуманизъм.

Трагедията на хуманизма

Проблемът за човек ще е в центъра на този и следващия глави.

Ще се опитаме от гледна точка на философията на модерната история да разгледаме *принципна*- и *конкретна*-позицията на човешкото отношение пред Бог и пред своята участ, характерна за определен епох или за определен период в културата. Ал този проблем от политически или етически порядък се подчинява или се илюстрира чрез един двойствен спекулативен проблем. Първо, антропологическият проблем: „каква е човекът?"; и второ, теологическият проблем за отношението между човек и върховния принцип на неговата участ, или кога си послужим с християнска терминология, за да поставим по-точно въпрос, между благо и свобода.

Ще разгледаме тези три проблема и-на пред от гледна точка на средновековното християнство, после и от гледна точка на модерния хуманизъм. Тогва ще видим каква степен да лектиката на този хуманизъм е определяща за съвременната епоха, после ще анализират тези три проблема от гледна точка на „новото християнство" и новия хуманизъм.

Средновековното християнство

Проблемът за човека

Нек р зглед ме сег от гледн точк н средновековното християнство - *н-тропологическия проблем* – проблем з бл год тт и свобод т , проблем з конкретн т позиция н тв рт пред Бог .

З средновековн т мисъл (с което тя се р зкрив к то н истин християнск) човекът не е с мо животно, н г рено с р зум, според зн менит т дефиниция н Аристотел, която би могл г се приеме к то „к толическ по природ ”. Човешк т природ отив зн чително по-г леч, з щото, ко се възприеме човекът к то предимно духовно същество, то в пок зв , че к то т къв той може г им и свръхчовешки пориви, но същевременно, доколкото неговият дух е животински, той би трябв ло г е сред по-сл бите духове; ето з що човекът н ъ-често се ръководи не от дух , от сетив т .

З средновековн т мисъл човекът е и личност; трябв г се отбележи, че понятието личност е понятие, което, т к г се к же, носи отпеч тък н християнството, то е създадено и формулирано бл год рение н теологият . Едн личност е свят н духовн т природ , н г рен със свободен избор, който по сил т н то в обстоятелство е едно нез висимо цяло спрямо свет , т к че нито природ т , нито държ в т мог т г н кърнят този свят без негово съгл сие. Дори Бог, Които е, и въздейств отвътре, тук действ по особен н -чин, с изключителн велик тност, з което свидетелств г денният случ ъ: Той з чит човешк т свобод , в сърцето н която все п к пребив в , търси я, но никог не я н силв .

Нещо повече, в своето конкретно и историческо съществуване човекът според средновековн т мисъл не е чисто природно битие. Това е едно н кърнено и н -р рено битие – от дявол , който го н р няв с възжеление, от Бог , Които го н р няв с любов. От едн стр н , човекът носи н следството н първородния грях, той се р жд лишен от г ровете н бл год тт , не че е субст нци лно увреден, л е н р нен в своят природ . От друг стр н , човекът е създаден з постиг нето н едн свръхприродн цел: г види Бог, к кто Бог се вижд ; човекът се н мир под въздействият н кту лн т бл год т и дори г не се противополоствя н Бог чрез сил т н своя отк з, той носи в себе си тук, н земят , божествения живот н освещ в щ т бл год т и н нейните г ровете.

От екзистенци лн гледн точк може дори г се к же, че човекът е едновременно природно и свръхприродно същество.

Т к в , в общи черти, е християнск т концепция з човек ; онов , което е в ж-но г се отбележи, е специфичният х р ктер, който т зи концепция прием в средновековн т мисъл к то т к в , в г ден исторически период. Д к жем, че тези позн ния, които с им ли преди всичко теологически х р ктер, с съответств ли н Средновековието. Те с били проникн ти от силн психология, но

не в съвременния смисъл на думата: всички неща се възприемат ли от гледна точка на Бог. Естествените тълкувания на човек не са се погледнали нито чрез научно и експериментално познание. Накратко, Средновековието е било пълен тип противоположност на един рефлексивен епох: то е имало някъде метифизически сръм или свързан, преобладаващо е згрижеността, а се виждат нещата и се съзряват битието, желанието се измери светът е прикован в лопоглед на средновековния човек, който не се е замислял толкова за мисията си. Тези характеристики ни откриват не всякъде.

Проблемът за благогатта и свободата

Изглежда преминаем сегашно от *антропологическия проблем* към *теологическия проблем* за благогатта и свободата, ни е необходимо да различим какво предствлява средновековният мисъл като цяло, какво е неговото отношение към мисълта на Средновековието.

Цялата теологическа мисъл на Средновековието е доминирана от свети Августин, а не вече от позициите му срещу Пелагий. В това отношение Средните векове са били чисто и просто католически и християнски.

А не вече когато са утвърждавали пълен тип безвъзмездност, суверенна свобода и ефикасност на божествената благогатта и едновременно с това свободния избор на човек, когато са изповядвали, че инициативата за всяко благо изхожда от Бог, че Той дава желанието и действието, че възнагржда всички и шите за слуги, Той възнагржда и дава ровете Си, че човекът не може да се справи сам, нито сам да направи делото на своето спасение, нито да се подготви за него, че сам той е способен само на зло и заблуждение, но че въпреки всичко е свободен, когато действително силата на божествената благогатта; и че вътрешно оживотворен от нея, той свободно извършва благо и добродетелни дела; че сам той е отговорен за злото, което върши; че неговата свобода му е поверена в този свят толкова съществен роля и инициатива, които е трудно да си представим; че Бог, който е създал човек без него, не го спазва без него, това означава, че Средновековието изповядва такава концепция за тълкуването на благогатта и свободата, която е чисто и просто християнска и ортодоксална католическа концепция. В поглед на средновековния мисъл свети Томас от Аквино ще разгледа теологически решения, които свети Августин вече е доловил в големите си съзрявателни интуиции.

Но не би било излишно тук да изтъкнем спецификата на този епох на християнска цивилизация, спецификата, за която вече говорихме по повод на антропологическия проблем – това липсва рефлексивен поглед на това отношение на самите себе си.

Средновековието е издържало поглед върху ярките мигове, които свети Августин е открил в тълкуването на благогатта и свободата и които са засягали божествените дълбини на това тълкуване. Останали са обаче в сянката обширни селения, засягати сътворените и човешки дълбини на това тълкуване, а не вече онова, което е имало отношение към божественото позволение на злодеянието

и пор-жднето на златото от твърмата, където и нейната собствената ценност – говорят във философски и теологически порядък – тоест за времето и „професионалната активност на човешкото съществуване. За сякаш тези въпроси, Средновековието е разгледало принципно, отвеждащи до тяхното разрешение; но това следва да е за сегашно време някои от най-важните проблеми и е останало огромно поле от нерешени проблеми.

Оттук следва, че в областите, където не е имало разглеждани решения, е могло да възникнат и фалшиви представи, наложил особен отпечатък на вечните християнски концепции, за които става дума; имам предвид някои твърде опростенчески представи на песимизъм и гримизъм за пълната човешка природа, също и един крайно опростен и обобщен образ на божествената изборна поведение или която може да се каже, на божествената личност спрямо сътворените създания; имам предвид известна теологическа безчовечност, въпреки изцяло вписваща се в рамките на ортодоксията и водеща към известни заблуждения, доколкото средновековният католицизъм е бил естествено и постоянно изкушаван да търси опростеност в най-малко обосноваваните страни на августинисткия синтез. Свети Томас е привел всичко това в ред, но твърде късно, за да може средновековната мисъл да се възползва от неговите принципи и да извлече техните плодове.

Би било абсурдно да се претендира, че в Средновековието са моосъзнани в нетождността на твърмата не се съдържа имплицитно в самото движение на метаболитичен или теологически мисъл, устремен към битието и към Бог, или пък в поетически или художествен мисъл, насочен към сътворената творба. Ала е липсвало промислено или ясно рефлексивно изследване на съосъзнанието. Най-симбиотичен пример за което откриваме у савите мистици. Средновековието е богато с неслучайни мистици, но когато разполагаме с мош свидетелствата, оставени от тях, които не познаваме добре творбите на св. Тереза, на св. Йоан Кръстител, на Мария Вълъщението, сякаш не знаем малко за техните вътрешни състояния, за изпитанията, за нощите и гушите, поели по този път; бихме могли да мислим, че това е било нещо неведомо за мистиците от Средновековието. Но те не са мош познавали тези неща, те са ги преживявали, ала не са изпитвали към това особен интерес освен в излезлите от Средновековието, във времето на Рюисбрюк и Тулер, за щото не са считали, че е полезно да се говори за всичко това.

По същия начин Средновековието е проявявало изключително дълбок и католически усет за ролята на грешника и неговите индивидуалности, за упорството му и милосърдието на Бог към него в рамките на провиденциалната икономия. То е проявявало и дълбок усет за природата, за нейното достойнство, където и за нейната слабост; то, където никоя друга епоха, е знаела ценността на човешкото милосърдие и съзати. Ала всичко това е било по-скоро *живяно*, отколкото *осъзнато*, не е било обектно рефлексивно познание. И когато ние разглеждаме с мош свидетелствата на средната теологическа традиция (не говоря за Томас от Аквено, който е прекалено голям, за да се характеризира с една епоха), то бихме могли да повярваме, че това би било грешка, че средновековната мисъл е познавала човешката твърде единствено през функцията на сотериологичната проблематика и на божествените изисквания спрямо човек, където функцията на

обективните закони и морал, не във връзка със субективните възможности и величието на човек или на субективната предопределеност и неговите злочестия.

Практическата нагласа на твартата към нейната участ

Нека преминем сега към третия от описаните от нас проблеми – този за практическия нагласа на твартата спрямо нейната участ. Нещите предходни разбуждения показват, че средновековният човек в отговор си на божествените деяния е постъпвал по волеугодно, без да го е било грижа за неговото рефлексивното състояние, тоест както се е държал *in vivo*, за мисляйки се само случайно за себе си.

Собственият стил на средновековното християнство се характеризира с *неизкушен-простот-* и *необмисленост*, присъщи за човек, който все пак отговаря на проникновените деяния на Бог.⁴

При отслабване на строгостите и при липса на престъпления се извършва възход на интелект към обект, на душата към съвършенството, на свет към едни социални и юридически структури, обединени с царството на Христ. Чрез абсолютната мисъл и неизкушената християнството съгражда гръмна крепост, на чийто връх е трябвало да пребивава Бог, както Му се подготвя трон на земята, за щото Го обичат. Всичко човешко по този начин се превръща в знак на скръпването, подчинява се и бива изкриляно от скръпването, както любовта му дава сили за живот. Няма значение за губите, както строгостите, щом божественото дело се осъществява чрез кръщението на душата. Твартата непрестанно изпитва терзания и така достига величие, за бравайки себе си за редица Бог.

Упадъкът на Средновековието

Когато поривът на героизъм, който увлича, внезапно секъва, тогава и твартата пада, усещайки се премоляна от тежката структура на свет, която с меза изградила, тогава тя изпитва ужас, че е нищо. Твартата иска да бъде „презряна“ от светците – тоест смятат за нищо пред Бог – знаейки, че те ще ѝ въздадат дължимото. Тя не стига, която презира хората от плът и кръв, били те философи или теолози, хората на Църквата или хората държавата. Тя се е усетил презряна в края на Средновековието, през дългите злочестия на XV в., когато „мъртвешкият тица“ е поразявал въображението, св. Викентий Ферер⁵ е възвестил край на свет, докато в същото време нови и жизнеспособни структури са отговаряли на съвършено друго, чисто човешки тип култур, опитвайки се да се появи на бял свят. Крушението на Средновековието е отворило вверителите на новия хуманизъм. Упадъкът на Средновековието и неговите *с-красни* форми е довел до появата на „професионална“ цивилизация – не просто „професионална“,

⁴ Виж моята книга *Наука и мъдрост (Science et Sagesse)*, ch. III. Б.а.

⁵ Св. Викентий Ферер (1350–1419) – монах доминиканец, прочут проповедник. Б.пр.

но *отделящ*- се прогресивно от Въплъщението. Това е все още епохата на Син Човечески: но човекът преминва от култ на Богочовек, на Словото, станало плът, към култ на Човечеството, на чистия Човек.

Загхарактеризиратме възможно най-кратко духът на тази епоха, духът на епохата, определящ се от ренесансовия хуманизъм и Реформацията, трябва да кажем, че тази епоха е изключително антропоцентрична *ребилитация* на творчеството, чиито осезаем символ е следващото, което се търси в съответствието между религиозната архитектура и душата, което пак е довело до значителна промяна в роковия стил (прекръсен с мисълта за себе си) с романски и готически стил.

Превод от френски: Тони Николов

Месогейски и Лавреотийски митрополит Николай (Хаджиниколу) е роден през 1954 г. в Солун. Учи физик в Солунския университет, след което продължава обучението си в САЩ. Там завършва строфизик в Харвардския университет, механика и биомедицински технологии в Масачусетския технологичен институт и Богословския институт „Честния кръст“ в Бостън. Работи като научен сътрудник към НАСА и като изследовател в лабораторията по съдови заболявания в New England Deaconess Hospital.



През 1989 г. се завръща в Гърция и за повече от две години се установява в Света гора, където приема монашески схим и впоследствие е ръкоположен за дякон и презвитер. През 1993 г. основа първия в Гърция Център за биомедицински етик и геонтология, от 1998 г. е председател на Специалната комисия по биоетик на Свещенния синод на Елладската православна църква. В 2004 г. е ръкоположен за епископ, малко по-късно същата година е избран за Месогейски и Лавреотийски митрополит. Автор на множество книги, статии и беседи, посветени на биоетиката, геонтологията и пасторската грижа.

Месогейски и Лавреотийски митрополит Николай (Хаджиниколау)

ЦЪРКВА И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Чертите на нашата епоха

Нашата епоха има няколко противоречиви черти. Преди всичко това е епоха на много впечатляващи обещания, които провокират силни желания в душата. Тя подтиква човек да желае много и велики неща тук и сега и му предлага, че може да му ги предложи чрез рекламата, чрез интернет и един конкретен дух и етос; тя прави близки до личните него неща, предостига му ги под формата на обрз, той ги желае и копнее за тях.

Докато епохата е такава, с впечатляващи обещания, очевидно в нея има непонятни, нерешими и непознати по своята величина и мащаб проблеми; това е епоха, която формира такъв дух, с който самата тя не може да се справи.

Втората черта на нашата епоха е, че тя крие огромни стрехове, тревоги и заплахи за много хора. Възможността за комуникация е такава, че хората могат да

се стр хув т, н чинът, по който хор т се влияят и информир т, им м сов х р ктер. Без този н чин н информир ност м лцин бих н уч в ли з случ- в щото се и пред в нето н болестт , тревог т , безпокойството, стр х , стрес , чувството з з пл х би било по-огр ничено. Вижд ме, че в н ш т епо- х чувството з з пл х , стр х и п ник з почв г придобив твърде м щ бни, можем г к жем, глоб лни измерения.

Трет-т- х р ктерн черт н епох т е, че всичко тов се предст вя с помощ- т н един невижд н досег м тери лизъм, евдемонизъм и теизъм. Дори ког то потъв ме, ние не си помисляме з Бог . Умът ни не се н сочв към Него, им м предвид не н шия к то н отделни личности, въобще умът н обществото. Т зи годин ми н пр ви голямо впеч тление, че з р злик от всички групи го- дини, в к ртичките, които получих, хор т пис х : „Христос Воскресе!”, и з се подведох и си помислих, че тов е нещо добро. К з х си: обръщ т се към рели- гият . Но ког то след тов видях текстовете, в тях никои не говореше з Хрис- тос. Всички говорех з възкресение от криз т , з възкресение от мизерият , з възкресението к то търсене н н дежди. Бог не присъств ше никъде! Хуб в дум „възкресение” – взет от едно събитие, което е много в жно з н с к то Църкв и християни, но употребяв н по н пълно р зличен н чин.

К зв м тези нещ к то белези, които пок зв т, че в н ш т епох целият ин- терес се е преместил и отг лечил от коректния център н вяр т , който пред- ците ни с п зили и чрез който те с изгр жг ли живот си. Подобни примери пок зв т, че тмосфер т , в която живеем, се е променил ; пок зв т, че този дух е н пълно р зличен и много упорито н л г н, з щото промените, които ст - в т и създ в ните векове н ред положения, сег се променят с мо з няколко десетилетия. Създ л се е едн глоб лн тмосфер с идеологически, психоло- гически и духовни последици върху живот н всеки един от н с.

Понятие и последици от глобализацията

Ако иск ме г видим к к е ст н ло тов , ще н мерим няколко в жни гуми, з едн от които се говори особено много в н ши дни и тов е дум т *глоб- лиз- ция*. Т зи дум не се спомен в ше, ког то следв х в университет . Тя се появи преди няколко десетилетия, но през последните години з почн г н влиз в жи- вот , г влияе върху него и г го формир .

Бих иск л г определя, м к р и не с голям н учн прецизност, к кво н рич ме глоб лиз ция. К к тов в кр ън сметк може г е причин и з добрите, и з лошите нещ в този живот; г е нещо добро, но вероятно г причиняв по-го- лям вред . И док то н сочв т вним нието ни към положителните резулт ти, г не можем г р зберем голям т вред , която пон сяме н духовно р внище.

Глоб лиз цият е икономически термин, който всъщност озн ч в гвижението в световен м щ б н търговски стоки, м тери лни бл г , п ри, к пит ли и р - ботещи хор , които, вместо г се огр нич в т в тяхното з творено общество, в което с се родили и с получили обр зов ние, вече мог т г р зширят своя

хоризонт, който го обхваща не цялата глобална сфера, всички региони. Последният от това е, че отделните икономики могат по-лесно да бъдат контролирани и насочвани от „мозък“ на един глобален икономик.

Тяк се създава глобален пазар, с големи търговски центрове, които определят цените на своите продукти съобразно изискванията на пазара, конкурентоспособността и изготвят купувачите, с цел да се благоприятстват потребителите на по-ниски цени. Резултатът от това е, че в тази ситуация малките предприятия не могат да издържат. Идват някои гиганти, които се наричат IKEA, които се наричат CARREFOUR и биват линята в квартал, този, който има малко магазинче, не издържат. Затова. Потребителят по-скоро бива улеснен, защото намираният, защото има по-ниски цени, защото намираният всичко на едно място. С други думи, създават се такива пазарни условия, които благоприятстват големите корпорации. Това е първият момент.

Вторият е, че тяк може да функционира този голям пазар, хората трябва да бъдат информирани. Това води до един информационен систем с широк отзвук. Пространствата не информираният, нейното използване и преносът в интернет. Тяк обаче информираният се пространствата в целия свят, което улеснява развитието на един друг идея – идеята за глобалното управление. Като малките магазини биват изгубени от големия, така малките региони, малките пазари, малкото общество погледват в ръцете на един вероятно национален икономически център.

Тяк може да се свързва голям систем да функционира, е необходим цифров механизъм с огромни възможности. Тяк стигаме до идеята за глобалното електронно управление. Нещата не стават по друг начин и това не е истинно много практично. Тяк на пример, когато през един голям супермаркет на летище „Атин“ за три почивни дни минват 18 000 души, в същото време той може да поеме максимум 4000, контролът на броя клиенти може да стане с модела чрез някаква цифрова код. Същото става и с контрола върху стоките.

Вместо да се губи време и да се връщат ресторанти, използване електронните карти, поставяме я, отчитаме и да ги включим. Не е истинно много практично и няма друг начин. Следователно принудително стигаме до такива механизми, които, освен че са практични и удобни, са напълно безлични и ужасно централизирани. Какво означава това не един последствие?

Като казах, става движение не само на купувачите и търговски стоки, и работни ръка, хората. Това създава друг голям проблем – имиграционния, при който хората, които не могат да останат в един страна, където пазарът не обслужва техните интереси и не благоприятстват тяхното всекидневие и живот, искат да отидат в друга страна, за да не мерят по-добър съдба. Тяк е било в началото на миналия век, когато и по-късно, и така се появили имиграционните вълни. Това, което става сега, когато може би цяла Африка се подготвя да се премести на север, в същото време да няма възможност за приемане на нови хора, е ново явление, с което съвременният регионалност и съвременният систем бива следвало да се знаят.

Посредством на стоящите големи миграции и на селението и подобряването на средствата за масов транспорт започва да се създава една смесица от култури. Идват хората със собствената си история, култура, обичаи, менталитет, които приемат тази страна, трябва да се отнасят към тях по конкретен начин. Това обаче предполага един много по-различен диалог между културите в сравнение с предишните епохи и този диалог трябва да се осъществи в много по-краткосрочен перспектив. Елемент от културата е и религията: религиозните традиции, вярата в Бог, религиозните обичаи, богослужебните прояви и т.н.

В нашето общество започват да говорим за мултикултурност, за мултирелигиозност. За да можем да се въздържаме от спорове, тъй като съществуват различни религии, обичаи, менталитет, култури и минало, трябва да се намери някакво решение, така че страните от този разлят свят, в които хората отиват, да открият съответните си начини за справяне с проблема и да приемат миграциите, за да могат те да живеят в това общество, да изградат мислене и да си отгледат.

За тази цел трябва да се създаде нещо, което да има, както казахме, голяма потенциална контролна и това в световен план. Първо бяха основните световни организации в Ню Йорк с европейско сегашно лице в Женева, както и европейски институции в Страсбург и Брюксел. След това бяха учредени МВФ, Световната банка и т.н. Една световна система обхваща целия свят и се опитва да реши проблемите му със силата, която нямат. За да могат организациите да правят това, започва да се развива конкретен световен политик. Политикът иска да поеме и да реши всеки един проблем. Така се създават политическите организации, Европейският съюз, ООН.

Така се създава пространството, в което се изгражда определено политическо разбиране, напълно различно от политическото разбиране на отделните страни, и именно това бива налагано. Това става сегашно. И ние, от една страна, получихме от нашето присъединяване към Европейския съюз неговите блага, за еми, но и изгължението да ги изплашим; и нямам предвид под формата на пари, по всякаква друга причина – култура, менталитет, начин на живот и т.н. Същото така се създава световна система на обръщение, т.е. начинът, по който хората биват обръщани. От чужбин идват инструкции как да се организира обръщане телният процес и не става дума за училищното обръщение. Обръщане телна система в нашата страна се съобразява с европейската, защото в противен случай не можеш да бъдеш приет в чужбина. Там отиваш да положиш изпити при напълно други условия. За да бъде нашата национална общност приета, обучаваните се изграждат, нашите деца, нашата обръщане телна система трябва да бъде съобразена с глобалното разбиране за обръщане нието, с начина, по който се преподават знанията, информацията и т.н.

Това постепенно води до промяна в обръщане нието. Докато целта на традиционното обръщение в Гърция е бил култивирането на мъдрост, т.е. един много дълбок процес, който свързвал знанието, всяка една информация със самия живот и какъв човек да мисли критично, да оценява, да приема, но и да отхвърля опре-

делено знание, то след Просвещението и чрез развитието на науките ние се отдалечихме от мъдростта, загубихме смисъл на нейното култивиране и преминахме към рехабилитацията на знанието.

По този начин зрелостта на сърцето без менен от интелектуалното разбиране не е придобивна наука, защото употребимостта, която обществото би искало, за нашите всекидневни нужди. Тъй като в епохата на информационните технологии не можем лесно да третираме това негрубо знание, центърът на обръщането се пренасочи към негрубо знание на информация. Избягахме от мъдростта, преминахме към знанието и стигнахме до информацията. От общата и критична оценка на знанието стигнахме до запаметяване на откъслечната информация, чието търсене вече може да стане чрез търсачки в интернет.

Църковните хора също са станали робини на религиозната информация. Те формират еднороден мир, която се крепи върху религиозна информация. Те намират място, където някой отец на Църквата казва нещо, груг богослов казва нещо различно и се опитват да се обосновават върху основното, което разбиране. Това обаче не съдържа живот. С други думи, създава се конкретен обръщане телно и мисловна система, която се основава върху информацията, не върху анализното знание и изобщо върху мъдростта. Като казах преди, това има голямо предимство, що се отнася до използването, но и огромен недостатък, що се отнася до анализното и последиците върху целия човек и неговото духовно формиране.

Мнозина казват, че икономическият криза не е икономически, а ценностен криза. Кои са тези универсални и общочовешки ценности? Кои са тези ценности, на които глобализацията в крайна сметка може да служи? Единството, солидарността, съвместното съжителство, индивидуалните права, правенството, евентуално правните възможности, възимното уважение, антирелигия, толерантността. Защо могат хората от различни традиции, култури, религии, обичаи и менталитет да съжителстват в обществото, трябва да стъпим върху тези неща. Действително те са много добри и значими като елементи на живот. Но ако тези ценности са изолирани, те могат да доведат до синкретизъм и релативизъм. Всеки да има собствен бог, който го разбира. Следователно бягаме от Бог, Който е Истината, Който е Вечно Съществуващият, и отиваме при бог, в който ние вярваме. Нанасиха рече един бог, създаваме го и му вярваме. Тъй като ние не търсим истинния Бог, се задоволяваме със съжителството на човешките богове, които всеки един от нас създава. Това се нарича релативизъм или синкретизъм.

Върху тази основа се крепи идеята за един световна религия или идеята на икуменическото движение. Нейна цел е ние, християните, да се обединим, изпълняваме ики думите „да бъдем едно“, за което Христос се моли. И това е блясало. Как обаче ще стане нещото? Как ще се разберем с нещата, които според вярвателите е глътната Църквата и резултатът от това е появата на еднородна поцентрична система на управление на Църквата? Напротив, ние, православните, имаме съборна система, т.е. решаване на рехабилитацията, Синодът. Тези

две неща са напълно различни. Освен това ние не можем да ги вземем непогрешимостта на политиката. Римските политици са приели, повярвали и израснали с това. Понеже не можем да се разберем помежду си, целта на обединението съвбоносно води до схващането, че трябва да измерим нашите общи точки, това, което ни обединява, не това, което ни разделя. Това звучи изключително добре. Вместо да спорим, е много по-добре, когато целта бъде не само мир, но и истината, разбирателството помежду ни. Да стигнем до консенсус, т.е. до взаимно съжителство и толерантност. Това е истинно добро. Да, но съществува ли истината?

Нуждата от съжителство започва принудително когато налагат консенсус от социален или психологически тип, т.е. когато измерим не чинът сегнем не един месец. Сег, какво ще стане от това минало, какво ще кажем и къде ще отидем, не знаем – целта ни е да се разберем, не да измерим Христос. И това се смята за нещо добро и благословено. Икуменизъм, единство, любов. Много хубава идея. Ако се бяхме родили в друг свят, в този момент навярно и ние щяхме да имаме друг свят.

Всички тези неща произтичат от това глобално разбирателство. Това са налагат като силата се проявява като световна икономика, като световни организации, световна политика, световно обръщение, световни ценности, световни обичаи, обща мода и езици. Създава се световно поведение, световен менталитет, световна система за информация. Пускаме телевизор и всички наред научават едно и също нещо от картината, която пред нас различните телевизионни канали. Ние не можем лесно да контролираме това. Информирателно е лесно, но това не означава, че това не е достоверно. То вероятно е контролирано, което води до тоталитарен контрол.

Друго нещо, което системата използва, е змяната на религията на Бог с една религия, където Бог е един не-Бог; не полубог, не-Бог. Като пример ще кажем следното: ние като Църква искаме да покажем на обществото, че сме необходими, че осъществяваме социална дейност – това е нашата голяма работа – храним бедните, строим болници, имаме толкова социални заведения. И това не е грешка. Това е истинна необходимост. В крайна сметка, убеждаваме обществото, че сме нужни с моето въздействие на социалния принос, който с моето общество иска. Тук няма място за Бог. Бог не е нужен, защото храним хората. Можем да правим това и без Бог. Ако сегашни всеки от нас да даде по едно евро, ще съберем 400 евро. Не е трудно. Без цялото да го разберем, ядрото събира нещо, което приважда в действие.

Това има връзка с материалните нужди на човека, не с нуждата на човека от Бог. Подмяната на идентичността, системата ни приема и ние се гордеем, когато ни признават като Църква, когато се съгласяват да се преподобят вероучение, когато правят ни бившата защитени. Не казваме, че не трябва да се преподобят вероучение, но ви казваме, защото показва как се чувстваме. Това не поръчва от самите си Бог. Може да преподобят вероучение и Бог нека да присъства. Може да си удивителен в богослужението, с църковни хорове и благословие, и това да бъде грубо земно дело с религиозен блясък без Бог.

З това едно от нещата, което идва като резултат от съвременния начин на мислене, е, че губим Бог и нуждата от Него. Нуждата обикновено е психологическа, т.е. имам стрехове, несигурност, усъмнявам се с чист предсъвестен си и т.н. Много хора тези дни ми казват, че се помоля за някои ученици да положат успешно изпитите, които започват утре. Това е грешка и няма да се помоля. Защото не мога да съм пред иконата и да кажа „Боже мой, помогни на Кетерин да се представи добре, да приеме твоята Кост да следва биология!“. Това е грешка. Чувствам, че ако Бог ме гледа отгоре, ще каже: „Добре, толкова безумен владик ли имам ти да долу?“. Няма такава неща! Не съществува! Решихме да отслужим Литургия. Да служим Литургия не за да изглеждат, че отслужават Литургия за изпитите и следователно сме близо до малките. Да не претоварим едно бдение, да извършим някое последование, малките минват през трудно състояние, Бог да помогне, да ги просветли и да претовари кватото искат от тях. Няма никва значението в който фкултет ще ни приеме. Няма никва значението каква оценка ще получим по математика или по старогръцки език. Бог не се занимава с това. Това е напълно светско човешко и рзбирем нужди, която обаче не се определя отнякъде другде. Това рзбирем не създава погрешно отношение. И мисля, че не греша. Бог, Вечно Съществуващият, не е такава, нито пък някой такава би бил желан. Това е създаденият, устроенят по човешки бог, който умира. Този, който бива преследван и губи, който се чувства заплашен. Бог не е такава!

Следващото нещо, за което не мекнах по-рано, е, че започваме тази систем да бъде контролна, регулярна и да функционира, вярно е, че някои хора се концентрират огромна сила и това с хората, които първо, ние не познаваме, второ, концентрирали са безпрецедентно голяма сила, която не е била концентрирана в историята, и трето, никой не ги контролира. Почти сме сигурни, че е така.

Отговорът на Църквата

Цялата тази реалност имам динмик, която рзрушава историята, рзрушава културите, рзрушава идентичността, рзрушава човешките личности, свободата. Тя създава фотокопия и едно от тези копия сме ние. При тези обстоятелства всеки трябва да намери своето собствено лице. Всички повече или по-малко рзбирем това. С тази систем ние унизили като личности, като семейства, като общества, като хора. Унизили сме не междунродно рвнище. Питаме се колко още ще ни донесе. Няма нкъде повече! Въпреки това всички рзбирем, че постъпваме така, както системата ни изглежда. Изгубихме свободата си, като ний-тясната връзка с нея е това, че усъмнявам се за имаме, но в действителност я нямаме. И трябва да не претоварим нещо.

Поне не мен ми идва на ум това, което е записано в Откровението: „И доде му се“, на Антихрист „влястна да всяко коляно, език и норо“ (Откр. 13:7). Кои е този, на когото му е даден влястна да всички норо, и да всички племена, и да всички езици, и да всички етноси? Четеш това, не го тълкуваш по-нататък, но казваш, че означава нещо, и неизбежно стигаш в ний-добрия случай до есхатологични обсъждания, в ний-лошия – до есхатологични паник. Стрехове, несигурност, крйности, чувство за мисловни и безизходици, Антихрист,

к т строф , което препр щ към „тъг у н родите от недоумение” (Лук. 21:25).
И т к , к кво пр вим? Възможн ли е тук няк кв съпротив ?

Сег бих иск л г г м няколко конкретни н соки, з които мисля, че хвърлят светлин и същевременно г в т н дежд , перспектив и цел н всеки от н с. К к в този контекст, в т зи ре лност, човек би могъл г стъпи н кр к т си в духовен спект?

1) Мисля, че не р зсџг в м по светски. Тов , което обикновено иск т от н с, гл си: „Н дигнете се, извик ъте, орг низир ъте протест, вдигнете се, отпр - вете посл ния н всякъде, з пл шв ъте!”. Съж лѳв м, но тов е изр з н едно светско р збир не. Тов е н чин н мислене, който се основ в върху н ш т сил . Тов е нещо, което използв т днешните системи. В г ден момент те ре- гир т и променят ход н нещ т . Тов би могло г не е греховен н чин и н - вярно не е. Тов об че не е духовният н чин, нещо, което също създ в смут, ф н тизъм, н прежение, гняв, вътрешно обѳркв не. Не съм толков сигурен, че тов е н ъ-доброто, което бихме могли г пр вим. Тов е първото ми н блюге- ние.

2) Второто н блюжение е, че несъмнено не трябв г се с моуспокояв ме. Не трябв г сме безр злични, г възложим цялото си упов ние и гриж н Бог . И не трябв г к зв ме, че всички тези нещ с преувеличени. Изобщо не с преувеличени. Силите н мр к , н дявол съществув т в свет , в който живеем. Дори Свещеното пис ние г не к зв тов , житейският опит го потвържд в . Но и в Свещеното пис ние ясно присѳств постоянният призив към човек г се отдели от свет и г р збере, че дяволът воюв с него, з г може и той г води невидим т си борб . Следов телно ние не се с моуспокояв ме, бодѳр- ств ме и не се тревожим излишно.

3) Н ъ-същественият елемент е тов , което липсв и което е прек лено от- сл бн ло в н ши дни – *вяр-т-*, необходимостт от вяр . Днес ние не вярв ме в смисъл, че се доверяв ме н Бог ; днес тези, които к зв ме, че вярв ме, вяр- в ме в смисъл, че прием ме няк кви идеи. Хор т избир т идеи, избир ме и ние.

Вяр т озн ч в г з висиш от Бог . *Т-зи е побед-т-*, която победи свет- – *н-ш-т- вяр-* (1 Ио н. 5:4). Н ъ-голям т сил , която човек може г им в себе си, е тов доверяв не в Бог . Бог г бѳде негов т първ опор , средоточие н н деждите му, н сок н предн зн чението му, г бѳде Този, Който действ в живот му. Тов е вяр т и тов ще рече, че вяр т се вижд чрез дел т , т.е. във всекидневнието. Ако з ре лно се н дяв м н Бог , тог в се упов в м н Него и чувств м нужд т от връзк с Него. Не з г призн ем съществу- в нето н Бог , з г се опит ме г общув ме с Него. Тов озн ч в , че з мен Бог е толков жив, че Му отг в м собственото си -з и прием м Негов т енергия, която г в просветление, сил и освещение. Тов озн ч в , че се прос- ветляв м в моя мр к, укрепв м т м, където се огѳв м, и се освещ в м сред пре- гизвик телството н моите стр сти. Тов е много р злично от тов просто г прием м едното и г отхвърлям другото. Тов се вижд много добре в периоди

н гонения и мисля, че з всички н с би могло г бъде прекр сен пример з етос и з живот.

По време н гоненият християните не с се опитв ли г променят римск т систем , вл стт , която воюв л с тях, иск ли г изповядв т Христос к то Истин и г се упов в т н сил т Му. Те не постигн ли тов к то Църкв от днес з утре, е било нужно време. Първото гонение н Нерон ст н ло през 63 г. сл. Хр., последното при Диоклети н през 306 г. – тов озн ч в , че периодът н гоненият продължил 250 години, т.е. гв век и половин .

4) К кво озн ч в т думите: *Егни – с колесници, други – с коне, - ние с името н- Господ-, н- шия Бог, се хв- лим* (Пс. 19:8)? Св. пророк Д Виг к зв тов в Ст - рия з вет, ние го повт ряме по време н службите, ког то четем Пс лтир . Тов озн ч в , че тези, които воюв т с н с, идв т г воюв т с човешки сили, с колесници, с въоръжение и коне, с войск , с оръжия, с р кети, бихме к з ли днес, „ ние с името н Господ , н шия Бог, се хв лим”. Този, който иск н истин г победи чрез Христос, чрез Бог , Го призов в и т к побежд в и се съкруш в т светските сили. Тов се к зв тук. Тов е истин , в която ние н вярно не вярв - ме, именно, че идв т светът, дяволът, Антихристът „с колесници и коне”, със светск сил г съкруши вяр т , г съкруши тялото н Църкв т и н християните, но християнинът се възвелич в , просл вя, явяв сил т си, „ ние с името н Господ , н шия Бог, се хв лим”, ко призовем Божието име.

Им и друго място: *Лъкът н- силните се пречупв-, - сл- бите със сил- се преп- с- в- т* (Ц рств. 2:4). Ок зв се, че лъкът н силните, оръжият н силните ням т сил . А сл бите човеци, които ням ли ник кв сил , „свс сил се преп св т”. Без оръжия з почн ли г пок зв т сил . Тов не в жи з някои хор , т.е. с мо з ев- реите от Ст рия з вет. Тов в жи з всички, но с мо ко живеем Църкв т не к то сдружение със светск сил , к то т- ън-, т ън н Бог .

И още едно място: „Бог тите обеднях и огл днях , търсещите Господ не ще се лиш т от никое бл го”. К кво озн ч в тов ? Озн ч в , че някои, които били бог ти и им ли всички бл г , обеднели. Те с си изп тили от тов , от което сег си п ти гръцкият н род – „обеднях и огл днях ”. Пр вихме си р зни сметки, но ст н обр тното. Орязв т едно, орязв т друго, уволняв т някого от р - бот , той не си н мир р бот , мл г човек е. „Бог тите обеднях и огл днях , търсещите Господ не ще се лиш т от никое бл го”. К кво озн ч в тов ? Тези, които се н дяв т н Господ , ням г бг т лишени от нищо.

К кво ни к р т г мислим тези три мест ? Именно, че ко тов е истин , т к трябв г живеем. И тов е истин . Ако не живеем т к , ни липсв нещо много зн чимо и н ш т връзк с Бог е болн или недост тъчн . Някой може ли г к же: *Аз живея т- к- ? Вярв- м го, приемем го, к- кво ми липсв- ? К- к мог- г- го придобия и г- з- почн- г- го търся к- то нужд- н- моят- душ- ?*

Бих иск л г к ж , че ние не водим с ми н ш т борб , въобще духовн т борб в този живот, и н ш т цел не е г победим. *Ще му пок- жем н- дявол- и н- Ан-*

тихрист-! или *Всички ние ще го см-жем, ще го пост-вим н- колене, г- прест-не тов- нещо, което се случв-!* *Ще променим свет-!* Не. Този, който постъпв т к , греша и ням г го постигне. А к кво пр вим? Изповядв ме Христос и з тов е от зн чение Кои (ре лно) е Бог, не к кво някой смят . Изповядв ме Христос и Той е Този, Които „излезе к то победител, з г победи” (Откр. 6:2). Ще победи Той, не ние.

Почти съм сигурен, че духът, в който се възпит в ме и в който ние, духовниците, ви възпит в ме, е г бъдеш борец и г победиш к то воин с Божия помощ. Не! Този, Които ще победи, е Христос. Ние сме призв ни г Го изповядв ме и г се съюзим с Него, не г побежг в ме някого. Съюзяв йки се с Него, Той побежг в . В историята Той е Победителят. Тов е четвъртото нещо, което бих иск л г к ж .

5) Отново ще цитир м Свещеното пис ние, където н едно място се к зв : *Дето пък се умножи грехът, бл-год-тт- се яви в голямо изобилие* (Рим. 5:20). Т м, където съществува голям грях, им преизобилна бл год т. Бог допуск грехът г се умножи. Този, който иска г се погвиз в в т зи тмосфер н грех , ще му бъде г ден изобилна бл год т, просветление в мр к му, сил в безсулията му и възможност з освещение, г победи своите стр сти и изкушения. Бл год тт се проявява по този н чин. В н ш т епох , може г бъдете сигурни, бл год тт е в преизобилие.

Позволете ми тук г ви к ж к кво мисля к то епископ. Иск м г н меря тов изобилие н бл год тт и г го г м н н рог . Иск м в тов , което съществува , вместо г глед м грех , г мог г н меря бл год т, която не е съществува л в други епохи, ког то може би е им ло по-м лко грех. И тъй к то е им ло по-м лко грех, Бог е г в л по-м лк бл год т. Сег , ког то Бог допуск и съществува целият този бсурд н грех , Той г в бл год т. Къде об че е т зи бл год т? Ще я потърсим. И не всеки с м, всички з едно. Тов трябва г пр вим. Бл го-г тт съществува .

Ког то отидем при някой духовник, тов търсим. Ког то з отид при моя духовник, ще му к ж : „Отче мой, бл гий, н мери ми изворите н бл год тт , з г почерпя от тях, и ми к жи к к г пия! Пок жи ми извор и ми г й ч ш т !”. Отив м при духовник именно з тов , не з г ни з личи греховете. Отив м при него, з г ни г де бл год т и г ни пок же н чин , по който г я прием. В н ш т епох им много бл год т. Длъжен съм г к ж тов к то ч ст от истинск т съпротив , която всеки от н с трябва г ок же.

6) Ще к ж още нещо. В Откровението отново се к зв : *Светият нек- се още осветяв-* (Откр. 22:11). В тези трудни години нещ т излиз т н яве. Човек се бори. Този, който иска г живее в покв р , „нек се още скверни”. И този, който иска г живее в святост, юн шки г к же: *Още повече ще се осветя! Моят- цел е моето освещение!*

Пит м ви г ли днес в Църкв т съществува процес и изр з н освещение?

Или им с мо няк къв консерв тизъм в смисъл н подгърж не с мо н г гени определени пр вилни възгледи? Някои хор з почв т тревожно г търсят в компютрите и в интернет ч сове н ред з пл хите н дявол , н Антихрист ... Доколко е полезно тов ? Колко ч с прек рв т т м? Мреж т от хор , с които те общув т, обсъжд с мо тов . След к то им те т к в смелост г изследв те цял т философия н Антихрист , з що не н пр вите един груг з вои към молитв т , към груг тип общув не, от груго място г получите сил т , з г преодолеее злото?

Тов е грешк . Н ш т цел е н шето освещение, не съкруш в нето н злото. Тов създ в много по-р злично състояние к кто вътре в н с, т к и в Църкв т . Нек бъдем Църкв , която ж гув н шето освещение, т.е. г ст нем свету! А не г к зв ме: *г-ли ще ст-н- свят, отче мой?* З що не? З що г не ст неш свят? Тоест кои трябв г ст н т свету? Лошо ли е, че другите с ст н ли свету, ти не иск ш г ст неш свят? К жете ми един довод, който г пок зв , че не е толкова удивително, толкова велико нещо човек г ст не свят! З що тов г не бъде целт н всеки от н с? „Светият нек се още осветяв .” Колко хуб во нещо! Тов е сил т , която ще провокир н ш т вяр и съпротив , н шето освещение.

7) Ще з върш с още нещо – връзк т ни с Църкв т . Тов е болестт н н ш т епох . По няк кв причин Бог т к устройв нещ т и съществув т църковните структури – н шият Синод, н шите епископи, н шите клирици. К кво озн ч в тов ? Бог би могъл г прояви волят Си много по-добре чрез неподходящи епископи. Тов е истин . Вместо з г съм изрядният и г се моля Бог г ме просветли к кво г пр вя, нек се моля и г к зв м: „Боже мой, просветли н шите епископи, н шия Синод, г ни повед т по безоп сен път, к кто Ти зн еш, и ко иск т и ко не иск т, и ко зн ят и ко не зн ят, и ко с компромисни, и ко с безкомпромисни! Ти зн еш н чините, з щото Ти н пр вляв ш кор б н Църкв т чрез човеците”. З съж ление този дух не съществув . З тов стигн хме гот м н рогът г з губи доверието си и често г ми к зв т: *Не се доверяв-йте нито н- рхиенепископ-, нито н- никого!* З що? Н кого г се доверя, н собственя си ум и добродетел? Аз се моля Бог г просветли тях, не с мо мене. Всички н с. И тези, които з ем т отговорни позиции, вместо з г им посочв м к кво г пр вят, те г ми посочв т к кво з трябв г пр вя.

Чрез тов отношение и дух, който битув , се руши връзк т с Църкв т . Р зтърсв нето н тов доверие е п губно, з щото ние вървим к то Църкв , не к то отделни индивиди. Аз се доверяв м н Църкв т , з щото се доверяв м н Бог , че Той нам г ост ви Църкв т г се з блуди дори с погрешни хор . Позвовете ми г к ж , че тов е нещо здр во, не е мнение, е истин . З тов се молим з н ш т Църкв , з н шия Синод, з н шите епископи. Но не всеки от н с с м г отиде в р я, нито г посочи н църковното ръководство или н тези, които поем т отговорностт , к кво трябв г пр вят, техен дълг е г се молят и всички г се молим Бог г ни просветли г вървим к то Църкв и г се к чим н нейния кор б, з г можем г стигнем т м, където трябв .

Няма да бих искал да кажа, че по-висш от нрвствения живот, по-висш от добрите дела е мистичният живот. Мистичният живот означава молитвен живот, означава живот в зависимост от Бог, означава живот, в който Действителният е Бог, не ние. Ние пръвинаем и доброто, за да позволим на Бог да действва в нас. Няма да се отбрънчаме нито с това, което ще пръвинаем, нито с това, което сме, с това, което можем и което трябва да станем. Това, което става в нас, не го постигаме сами, а е резултат от свещеното съработничество с Бог, което трябва да открием, т.е. ние отговаряме на неговата воля и Той ни дава Своята благодат и сила. Това е Църквата. Църквата това учи, това живее, това вдъхновява, това изповядва в историята, това знае. Ако не го живеем и всички си мислим, че Бог означава за нас само морален човек и толкова, това е много малко. Аз обаче се подвизавам, за да се усъвършенствам – включително и нрвствено – не за да постигна свръхестествените неща, за да мога да приемам Бог в себе си, да приемам Неговата сила и чрез нея да действам в моя живот.

Няма да ми се, че това, което казва, не е тежко. Знаем, че звучи като чужд език, но това е езикът на Църквата. За това си мисля, че е добре в трудните дни, през които минваме, поне сега да забере колко велико нещо е тинствената връзка с Бог, съзрява неговото с Бог, за да може Той да воюва заедно с нас, както казват светците. С други думи, ние да водим неговата борба, но Този, Който ще доведе борбата докрай, Който ще поконе своя знаменник – и Църквата притежава тези знаменници на Божието присъствие в живота на всеки от нас – е Смият Христос.

И така, сред цялата тази буря, предвляга, който идва да ни спаси, ние вярваме, че *едни – с колесници, други – с коне, - ние с името н- Господ-, н- шия Бог, се хвалим!* Именно призоването на Неговото име, откъдето на Неговите знаменници, т.е. на Неговите явявания в неговия живот, ни крепят, ни сочат пътищата на неговото спасение...

Превод от гръцки: Константин Константинов

**Хари Аїрес,
Файненшъл Таймс**

ЗАЩИТНИК НА ВЯРАТА

Може да звучи иронично, че едни от най-големите във финансово изречение световни награди се присъждат за принос в областта на религията и духовността. Сър Джон Темпълтън, инвеститор, филантроп и основател на наградата „Темпълтън“, която тази година беше присъдена на чешкия свещеник и богослов Томас Хлик, напълно съзнателно реши във финансовата стойност на тази награда (1,1 млн. лири) да бъде малко по-голям, отколкото е тази на Нобеловата награда, макар и да не може да се твърди, че решението е било напълно угодно. Наградата „Темпълтън“ се радва на по-малко внимание и престиж от Нобеловите награди. Един от многото реципиенти, които се изкаждат с презрение за нея, е Ричард Докинс – в *Делюзията-Бог* (2006) той казва, че обикновено тя се присъжда на „учен, който е склонен да каже добър дум за религията“. Той стигна до това, че на рече строната Мартин Райс „сервилен колборционист“, защото е приел наградата.

На път за разговор с професор Хлик си мислех дали Докинс е имал право да бъде толкова критичен. Няма ли нещо очевидно или дори по-лошо в наградата „Темпълтън“ и в нейната идеология? На нейната интернет страница се говори за „предприемачина дух“ – фраз, която трудно успях да преглътня, днешният председател на Фондацията „Темпълтън“ Джон Темпълтън-младши е ревностен християнин и кттивен привърженик на консервативната организация Let Freedom Ring. Дали общественият интерес към наградата, макар че сред последните нейни носители фигурират имената на такива знаменитости като Дезмънд Туту и Дъла Лам, не е отразение на склонността за пренебрегване на духовното в нашата хиперметерилистична свят?

В минлото наградата „Темпълтън“ е бил присъждана за принос в „развитието на религията и духовността“ – критерий, който днес е леко променен в „изключителен принос за утвърждаване на духовното измерение в живота“, за това и първият въпрос, който зададох на Хлик, беше дали идеята за развитие на религията или духовността въобще има някаква смисъл. Отговорът му беше нехотичив, без да се опитва да избяга от въпроса. „Секуларното общество подценява ролята на религията, с нея може да се злоупотреби, в най-лошия случай тя може да стане причина за насилие, но тя е и носител на голяма позитивна енергия. Всичко зависи от личностите.“

Хлик, на мръщен мъж с дълги бръщици със зкачливо изречение, което не помня заплата, знае за какво говори – отчасти и за разликите в религиозната история на неговата собствена страна. В бившия Чехословакия религията е бил по-жестоко потисната от много други държави в съветската сфера на влияние; с мията Хлик

премин в т йно обучението си з свещеник и е бил лишен от възможността да служи, публикувал пътувал в продължение на много години, но неговите страници са били много по-леки в сравнение с тези на предходното поколение, чиито предствители са били убивани или изпрещени в трудовилagerи и урановимини. Но въпреки репресиите или тъкмо заради тях религията не отмира в чешките земи – без съмнение това е голям степен се дължи на смелостта на неговия автор Хорхе Мадрия – католически монах.



Личността, за която Хорхе Мадрия се сещаш веднага и към която изпитва огромно уважение, е неговият баба. „Спростия си начин живот той въплъща в голям духовен вторитет“, казва Хорхе Мадрия, когато се спира на решението на Хорхе Мадрия Берголио да вземе името на Франциск, монах, откъдето се от всички божаства и поствил си за целта върне Църквата към ценностите на бедността и смиреността.

Но като честното на неговото, на което той предпочитал да обърне внимание, е по-малко известно. Хорхе Мадрия нарича това качество способност за „близост“. И тук

Х лик, к то истински интелекту лец и прел т, но и к то бивш съветник н покойния чешки президент В цл в Х вел, цитир Х ѝдегер: „Френетичното прем хв не н р зстояният не води до близост”. Н пръв поглед може г изглежд , че технологият хвърля мост между огромни р зстояния, че ни позволяв г прекосим свет з ч сове или г се „свържем” с милиони приятели по Фейсбук, но г ли ни сближ в истински с нещо или някого?

Близостт и р зстояният се допълв т, не си противореч т. Х лик е човек, който ув ж в р зстояният , и не е от хор т , които скъсяв т дист нцията . Всъщност изглежд дост резервир н човек, който не е лесно г бъде опозн т. К то свещеник той се интересува по-сл бо от проповедт пред обръщенците или от ев нгелиз цият н ентусти стите, интересува се повече от тов г достигне до тези, които се съмняв т. „Основн т р зделителн линия – к з ми той – е не между вярв ци и невярв ци, между обит в щите и търсещите – хор , з които вяр т е път, не доктрин .”

З хор , които свързв т религият с войнствен т и дори убийствен увере-ност, гл сове к то този н Том ш Х лик предст вляв т противоотров – р збир нето му з вяр т е „не въпрос н прием не н определено мнение, смелост г н влезеш в обл стт н т ѝнството”. Религият , н п г н от Докинс, е едн фунд мент листк версия, която ням нищо общо с р збир нето н Х лик з н влиз нето в дълбочин т н въпросите и в кр ѝн сметк – в любовт .

А з човек к то мен, изр сн л в к толическ т вяр , която отхвърлих, з щото я смят х з прек лено сл бо открит към съмнението, твърде уверен в себе си, твърде рог нтн , посветеностт н п п Фр нциск н смиренieto и н хор к то Х лик н з г в нето н въпроси е добър зн к. Ост в м си човек със съмне-ния, н дист нция, без об че г изключв м възможността з духовно обновление, ко не и н р звитие, които мог т г дойд т от неоч кв ни мест .

Превод от нглийски: Момчил Методиев



Дмитрий Сергеевич Мережковски (1866–1941) е руски писател, поет, историк, религиозен философ и преводач. Един от основателите на руския символизъм и ярък представител на Сребърния век. Творчеството му е изключително разнообразно и плодотворно – включва поезия, исторически и биографични романи, преводи, литературна критика и др. В последните години от живота си Мережковски създава три агиографски трилогии: първата от тях включва *Пвел и Августин* (1936), *Св. Фрнциск от Асизи* (1938) и *Жн г'Арк и Третото Црство н Дух* (1938) – публикувани под общото заглавие *Лиц н светци от Иисус до н с*. Малко преди смъртта си завършва втората от тези трилогии – *Испнски мистичи: Животът н св. Терез Авилск*, *Животът н св. Йо н Кръстни* (1939) и пише незавършения роман *Млк т Терез*

(1941). След смъртта на писателя на френски излиза трилогията му *Реформ тори н Църкв т : Лутер* (1937), *Клвин* (1938), *Пск л* (1939). Публикуваният текст е откъс от книгата му за Паскал.

Дмитрий Мережковски

ЖИВОТЪТ И ОБРЪЩАНИЕТО НА ПАСКАЛ

1

Пск л е роден н 19 юни 1623 г. в гр г Клермон, Оверн. Полуобгр ген от зеленеещи през лятото, жълти през есент и ослепително бели от снег през зим т непроходими гористи пл нини и уг сн ли вулк ни, този гр г изглежд л мр чно дори през н й-ярките слънчеви дни, тъй к то повечето къщи били построени от вк менен черн л в от околните вулк ни...

Родът н Пск л прин глеж л от гв -три век към чиновническ т полу ристокр ция-полубуржо зия. Б щ т н Блез, Етиен, бил мл гши председ тел н Клермонск т съдебн пл т , ув ж в н от всички з р ди безупречн т си честност, гост бог т и много обр зов н, дори учен – особено в обл стт н м тем тик т .¹ Жен му, Анто нет, произхожд л от почтения търговски род Бегон от Клермон, бил горещо вярв щ , добр и умн жен . Освен син те им ли и две дъщери: Жилбер, която бил с две години по-голям от Блез, и Ж клин – с две години по-м лк .²

¹ Michaut, *Les époques de la pensée de Pascal*, 12–13.

² V. Giraud, 2, 10.

Когато станаха три години, момчето се разболяло толкова тежко, че едва не умряло. Ако се вървеше семейните предния, тази болест бил много странны: млякът му се боял от водата, че само при видът изпадал в конвулсии; боял се също от бещи и когато последният се приближил към него заедно с майката, момчето получило припадък. Хората разказвали, че веднъж госпожа Паскал, гържейки малкия гонец на ръце, го милостиняла една бедна жена, която имала нещо стигало до се прочуе като връчка и „урочна“, „разстроена“ момчето. Цялът ученост на Етиен Паскал не му попречил да повярва в „урочна свънота“. Той не мерил „мъгоснича“ и когато я заплашил, я принудил да признае, че неистинна е „урочна“ момчето. Защото вилея да прехвърлим гията върху черната котка, която умряла много скоро след това, с което бил потвърден слухът за урочна свънота. В същото време, поукзание на мъгоснича, започнали да налагат болния компреси от „девет лековити билки, откъснати в зори от седемгодишно момче“, и скоро момчето оздравяло, от болестта му не останали след.

„Понякога ми се струва, че не всичко в мията е лъжа... кованяна ше нещо действително, хората не биха изобщи“, ще каже Паскал в *Мисли*, спомняйки си вероятно случилото се в детството му.⁴ Страхът от водата, който изпитвал като дете, ще се превърне в цял живот му в страх от „Бездната“, броят на годините му, когато се разболял – три – е колкото броят на лековитите билки, които го спасили от смъртта; три по три е рвно на девет – ще се превърне в сияещо знание менуе на целия му живот, Божественото число – Три.

2

През 1626 г., когато Паскал навършил три години (отново Три), починал майката му. Етиен Паскал останал верен напамет на жената си до цял живот си, не мислел за нов брак и съсредоточил цялът си любов върху децата, и дъщеря върху син си.

През 1631 г. той продал къщата в Клермон и дължността си, която се е превело тогава, за да възпита добре децата си, което след смъртта на жената си възприем като единствено призвание в своя живот, и се преселил в Париж.⁵

„Хората смятат – казва Паскал, – че животът на човек започва от раждането, аз мисля, че животът започва от гения, когато...“ Следва едно словосъчетание, възможно само на езика на Паскал: „Животът се броя от гения, когато човек бъде потресен от разум (être ébranlé par la raison), това не става по-рано от дванадесет години, когато човек е дете, децата – не са хора“.⁶

³ Faugère, *Mémoires de Marguerite Perier*, 1845; 174, V. Cousin, *Etudes sur Pascal*, 1876, 329.

⁴ Вж. Мисли, Наука и изкуство, София, 1987 г., 818.

⁵ F. Strowski, *Pascal et son temps*, 1907, II, 2. Boutroux, *Pascal*, 8.

⁶ L. Brunschwig, *Pascal, Pensées et Opuscules: Discours sur les passions de l'amour*, 124.

Който мисли по този начин, той никога не е имал детство. Но когато Пискел не познава първото детство, той ще узнае второто. Общият път на хората е от детството към зрелостта, пътят на Пискел е обратен – от зрелостта към детството. Нужно му е да се „обърне“, за да „стане като дете“. „Този велик, плъсещ всички ум беше в делта на вярта послушен като малко дете и този детски простотой за него краен живот си“, спомня си сестра му Жилбер Перие.⁷

„Още в детството той вървеше с моите очевидните доказателства и когато му ги приведах, ги търсеше с мен – спомня си също твоя сестра Пискел. – Веднъж наместо някой ученик неочаквано с нож пофясовото блюдо и момчето забеляза, че блюдото започна да звънти, но с моим щом бивше докосна с ръка, звукът спираше. За да забере причината за това явление, то веднага започна да прави опити и после ги описва в трикратни звуците... По това време беше един ъсет години, когато стана на дванайсет – при един необикновен случай – се разкри неговият геометричен гений... Момчето често молеше бщици да го учат математика, но той винаги откъсваше, обещавайки му това когато нагрее, когато изучи древните езици. Забелязвайки това съпротива, веднъж момчето го попита какво е геометрията и бщици отвърнахте, че това е метод да чертеш правилни фигури и да откриеш пропорциите между тях, като му забрани да говори и дори да мисли за това. Измъчван от любопитство, веднага щом остана с моестият, където обикновено отгъхваше след замяната, развличайки се с игри, започна да чертае геометрични фигури с въглен по под, като се старал да ги направи колкото се може по-правилно. Без да знае имената им, то наричаше правите – „пръчици“, кръговете – „колелци“ и като търсеше пропорциите им, накрая стигна до тридесет и вторият теорем в първата книга на Евклид (сборът от ъглите в триъгълник е равен на дванадесет ъгла).“

„Случи се така, че бщици влезе в стаята съвсем тихо, но момчето, потънло в мислите си, не го чу и дълго не го забеляза.“ Когато го видяло, то се изплашило и пребледняло, лицето му се изкривило, защото някога в ранното детство, когато бщици му се приближил към него заедно с майка му и когато получило припък за реди „урочна свъта“ на вещиците. Вероятно в този момент почувствало нещо подобно на онова, което е почувствал Агамемнон, щом вкусил от забранения плод на Дървото на познанието и си спомнил за плъхът: „Ще умреш“. Бщици също се изплашил. Но по-голямо от страх било удивлението му от нещо, което сякаш не е от този свят, когато на въпроса му какво прави, момчето отговорило с тридесет и вторият теорем на Евклид.

„Без да каже нищо на син си, бщици побързал да отиде при своя приятел Лео Пийер, изследовател на геометрията. Той влязал в стаята, спрял се, мълчейки, сякаш е извън себе си, после заплакал. Лео Пийер го попитал притревожено какво се е случило.“

⁷ Brunschwig, 11.

„Не плач от мъка, от прегост – отговорил Етиен Паскал. – Вие знаете колко стъртелно криех от син си мислех тук, защото не го отвлечих от другите науки, ето какво не проваля той – открил ново геометрията на Евклид!“⁸

Ако всичко това е легенд, то може би в нея има някаква вътрешна, не външна истина, която вярва за вещиците, „урочна лъча“ Паскал вярно му детство.

Съществувал древен легенд с вероятно гностически произход, за който споменава Дидан в своята *Божественна комедия*.

Някога, не провали окончателен избор между Бог и дявол във войната, предшестваша времето, не се налага се решително, защото времето не може да промени тяхното вечно решение. Но онези, които са били колебливи и нерешителни в избор между светлината и тъмнината, между доброто и злото, Божият благословен изпраща в свет, защото не проваля във времето избор, който не се провали във вечността. С помощта на забравените съществителни благословен скрива от тях отминалата вечност, да не би някога отново да се изяви и колебливите техните воли да предпрещат уклоненията, от която зависи спасението или гибелта им в бъдещата вечност. Ето защо съвсем естествено хората мислят за това, което ще им се случи след смъртта, но не умеят, не могат и не искат да мислят за това какво се е случило с тях преди раждането. Някои са дадени да забравят откъде са дошли, защото са забравени още по-ясно, където отиват.

Това е общият закон на религиозния опит. Изключенията са редки, рядкост са онези души, за които се повдига въпросът за това, която скрива истината предишната вечност. Изглежда Паскал е едновременно от тези души...

Деца са по-близо от възрастните до онова, което е било до раждането. Изглежда поради това Паскал притежава това никога неизменяща му способност да се връща в детството, за което си спомня сестра му Жилбер.

Когато, когато дванадесетгодишно момче, той „открил геометрията на Евклид ново“, вероятно не узнал нищо ново, с мога си спомня това, което е знаел до раждането си, в миналата вечност. Ето защо бива му изпитвано удивление, подобно на ужаса, сякаш чрез син си изведнъж е настъпила миналата, където не човек не е дадено да поглежда.

Може би душата на Паскал е лъчезарен дух, познатието, херувим, слязъл на земята, родил се, защото стана огнен дух и любовта, серфим.

⁸ Brunschwigg, *Vie de Pascal par M. Gilberte Périer*, 4-6.

3

След като се преместил от Клермон в Париж, Етиен Паскал вложил своето имущество в доходни книжки в Парижкото кметство, но не привил това в негоден момент – всемогъщият министър на краля Луи XIII, кардинал Ришельо, извършил нещо, което всъщност прилича на глумици, когато той искал да изпълни пръстите си – пъхнал ръката си в чуждия джоб и извадил оттам колкото си поискал. Доходите на вложителите в Парижкото кметство били оръжията с едни четвърти. Няколко жертви на тази несправедливост – в това число и Паскал – изразили своето възмущение пред главния интендант-ковчезник, обсъждайки го с площта на руганите, и едва не го набили, заради което били изтворени в Басиликата. На Паскал обаче се удавало да избяга, той се скрил у приятели, после се върнал в родните си места, в Клермон.⁹

В това време по-малката му дъщеря, осемгодишната Жаклин, която останала в Париж при роднини, се разболяла тежко от едра шарка и едва не умряла. Когато след оздравяване неохотно си видял за пръв път сипаничавото си лице в огледало, се огорчил, но не твърде много, после се утешил напълно и съчинил блявковистичен молитвен стихове:

*С тези греховни вина, Боже,
Тези печални лица ми,
за да съхраниш моето девство...¹⁰*

По това време тя написала за любовта:

*Свободна съм от игото ти, Любав,
Разумът презира твоето безумие...¹¹*

Веднаж в присъствието на кардинал Ришельо в дома на неговия племенник, херцогиня Д'Егийон, момчето и момичето – в това число и Жаклин Паскал – изиграли комедията *Тиранията на любовта*.¹²

„Кардиналът беше много доволен, особено когато излязох на сцената – пише Жаклин на брат си. – След представлението той ме взе на коленете си и докато му четях съчинените от мен в негов чест стихове, той ме прегърна и целуна”. „Можете да пишете на брат си да се върне, без да се бои от нищо”, казала той на процъфтяващата.

„В края на краищата, монсеньор, този човек е достоен за всичката милост и не твърде жалко, че не допринесъл полза на гържата” – потвърдил и госпожа Д'Егийон и му напомнил за Паскал, петнадесетгодишния „велик мислител”.

⁹ Giraud, *Vie heroique de Pascal*, 27.

¹⁰ F. Mauriac, *Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline*, 1931, p. 30.

¹¹ Strowski, II, 45.

¹² Cousin, 92. *La duchesse d'Aiguillon. L'Amour tyrannique. Mauriac*, 31–34.

Последният, който също присъствал на този събирателен митинг, не се смутил от погледа на Ришелю, но когато помнел, че „е открил ново геометрично Евклидово“, чувствал своето величие. Ако в този миг някой би се възлегнал по-внимателно в неговото невъзмутимо и спокойно лице, в този почти неуловим усмивка, той би видял откъдето висотата на момчето гледала всемогъщият стрелец, облечен в кралски латински пурпур. Ето когато заговорил за първи път в този неутолим „похотен превъзходството (*libido excellendi*)“, с която той ще се бори безуспешно през целия си живот.¹³

По това време шестнадесетгодишният Паскал пише *Опит върху коничните сечения* и „привидно откритие, което не е привидно от никого в продължение на 2000 години след Архимед“¹⁴. Шестоъгълник, вписан в конично сечение, притежава своето трите точки на пресичане на двете му противоположни страни в един единствен пункт – това той нарича Мистичен хексаграм (Hexagramme mystique), предчувствайки движещата сила на всичките си открития – мистик в мистичността, вярва в познанието. Трите точки на пресичане на двете страни на шестоъгълника се намират върху един пункт. Едно, Две, Три – това съчетава божествените числа с него „мистик в мистичността“. „Ще продължим това изследване, което Бог ни даде сили“ – завършил той своята теорема като молитва.¹⁵

Този опит го проследил в цяла Европа. Бъдещият му съперник, Декарт, не вярвал или се преструвал, че не вярва в това, че шестнадесетгодишно момче може да открие това откритие, и тук му извървяло. Великият математик Гаспар де Монпанс наричал „чудно момче“ (*minis adolescens*), а Лавуазие му се възхищавал.¹⁶

4

Ришелю изпълнил своето обещание – Етиен Паскал бил назначен за главен кралятски комисар по събирателен вземанията и лозите в Горна Нормандия с огромна заплатата от 70 000 ливри...

За да облекчи работата си по изчисляването на лозите, Паскал изобретил „сметачната машина“, която преработва всички изчисления по четирите принципа на ритметиката¹⁷, и побързал да обнародва изобретението си, „за да узнаят всички за опитния дванадесетгодишния юноша“ – ще каже той за самия себе си, когато след десетгодишни усилия по усъвършенстването на машината ще я посвети на княз Селиер (Sellier), подигравки се жестоко в това посвещение на злополучния си съперник, руският чиновник, изобретил подобна машина. „Жалкото му недоносче ми беше толкова противно, че аз бих охладял и към

¹³ Мисли, 458, 460.

¹⁴ Braunschwig, 8.

¹⁵ Chevalier, Pascal, 1922, 54–56.

¹⁶ Strowski, II, 30–32.

¹⁷ Braunschwig, 8–9.

собственото си изобретение, ко не беше угодно н К нцлер г пресече то в зло с покровителството си, з г не ме лиши от сл в т ми”...¹⁸

По то в време з почн ли г го измъчв т болести и то в продълж в – с м лки прекъсв ния – г в ѝсет години. „От осемн ѝсет т си годин ням х нито един ген без стр г ния”, ще к же то в с мия кр ѝн живот си.¹⁹ Н ч лото н тези болести пост в я б щ му, к то го „уроч св ” и „уврежг ” с н ук т , к кто няког клермонск т вещиц с м гият . Освен з физик , мех ник и м тем тик то ѝ не говорел с него з нищо друго дори по време н обег и вечерят , к то го лиш в л по този н чин от жел нието г се хр ни и го з кърмял с плововете н Дървото н позн нието.

Долн т ч ст н тялото му бил пор зен от нещо к то п р лич, поняког нозете му се п р лизир ли почти изцяло, те „изсти в ли к то мр мор” и дори ког то з почв л г си служи с тях отново, то ѝ не можел г ходи без п терици.²⁰

По то в време н пис л „Молит в з добр т употреб н болестите” (Prière pour demander à Dieu le bon usage des maladies). „Госпоги, н пр ви т к , че Ту г живееш и стр г ш в мен... г ме утешу Твоят бич...” „Няког счит х здр вето з бл го, но не з щото, биде ѝки здр в, можех по-леко г Ту служ , Госпоги..., з щото можех г се отг в м н всички н сл ждения.” „Целият ми досег шен живот беше нн вистен н Теб, презир ѝки Твоето слово и светите Ту Т ѝнств , з живях в гнусн пустот ...”²¹

Един зимен ген н 1646 г. Етиен П ск л излязъл н в ѝн в полегиц т , з г по-речи н глуп вия гуел н г в м свои приятели, подхлъзн л се н лег , п гн л, н вехн л си кр к и бил отнесен у дом н носилк . З г н местят изкълченото, повик ли г в м зн менити чекръкчи, селските поземлени сеньори бр тя Деш н, които били пл менни проповедници н „нов т е в нгелск вяр , поклонници н св. Августин и н Янсений, чиято книг *Вътрешното преобр-зав-не н човек-*, във френския превод н Сен-Сир н – основ теля н Пор Ро ялск т обител – бил в изкусните ръце н г в м т чекръкчи т к полезн з съкрушените сърц , к к то шините и пр нгите з счупените ръце и нозе.

Бр тя Деш н ост н ли в гом н П ск л три месец , обърн ли Блез в нов т вяр , то ѝ пък обърн л първо по-м лк т си сестр Ж клин, после б щ си и н кр я по-голям т се сестр Жилбер Перие и мъж ѝ, дошли точно н време, в което новообръщенците не пропусн ли г видят „Божия промисъл”, к кто и в глуп вия гуел н г в м т приятели, в полегиц т и щ стливото подхлъзв не н П ск л.²²

¹⁸ Michaut, 33, 41–42.

¹⁹ Michaut, 33, 41–42.

²⁰ Faugères, Mém. de Marg. Périer, 453. Michaut, 42.

²¹ Braunschwig, 56. «Prière pour demander à Dieu le bon usage des maladies», 61–62.

²² Faugère, Mémoires de Marguerite Périer, 424–427. Giraud, 41–42.

Всъщност това не било действително обръщане, защото всички в дома на Паскал винаги са били вярващи и са можели в простота на сърцата си смятат, че животът може да бъде иззелен и да не е нищо, по-голям от когото да се отиде в светлината, по-малко от Бога. Сега обаче разбрали, че това е невъзможно, че трябва да отидат в целия си живот или в светлината, или в Бога. Този избор те и не привели или по-скоро им се сторило, че го не привели, но скоро щели да се уверят, че са избрали Бога повече с ум, отколкото със сърцата си.²³ И това е видно по делото на Паскал-син срещу бившия француски монах Жак Фортол²⁴, бащата на Сент-Анж. Този по детски простодушен и безобиден старец изпозвал в „ерес“, която твърдял, че вярването е нужно само на слобите умове, силните могат да постигнат Божията милост без нейна помощ.

Новообрънатият Блез Паскал, заедно с двамата свои приятели, Агрино Озу (Auzoult), малкият темничар, и Руал Ал (Halle), син на вжеструнски чиновник, възнегодували срещу бащата на Сент-Анж с такава пламенна ревност, че и самият Торквем да бил извикан. Подтвърде нескромното и упорито въздействие на Паскал руският архиепископ бил принуден да възобновява три пъти това догматологично дело, да разпитва бедния бащата на Сент-Анж и да го принуди да се отрече от ереста, от която може би се боял по-малко, отколкото от привоверието на Паскал.²⁵ Този болен юноша не претерил с бледожълто като восък изнурено лице, с гърб в нос – подобен на хищен клон – и с огромни трескави очи така изплашил архиепископа, че на последния понякога му се струвало, че Паскал обвинявал в ерес не само бащата на Сент-Анж, но и него самия.

5

„Похотът на знанието (libido sciendi) е най-отровният плод на греховния гениет“, учел Янсений и новообрънатият Паскал се съгласил с него, като същевременно се отдал в лъта „похотът на знанието“ с такава неутолимост, която никогдата не е била видна. Видно било и това, че е не привел избор между Бога и светлината повече с ум, отколкото със сърцето. Докато четял Янсений или старият от болести, презирал науката; но щом болестта отстъпила от него, отново го доближил демонът на Знанието. В него имало нещо – грешно или свято – което не можело или не искало да умре за светлината.²⁶

През есента на 1648 г. Паскал продължил изследването на Гилеи и Торичели и не привел „велик опит върху равновесието на течностите“, за да опроверга египетското от Аристотел и прието от Декарт учение на схоластиците за господстващата в природата „страхотна пространство“ (horror vacui)...

С този опит били доказани не просто всички хипотези на Паскал за равновеси-

²³ Boutroux, Pascal, 21. Giraud, 39–40.

²⁴ Пак там.

²⁵ V. Cousin, *Etudes sur Pascal*, 348–388. Abbé Maynard, *Pascal, sa vie et son caractère*, I, 30–44. Giraud, 45–46.

²⁶ Boutroux, 46–47. Michaut, 58–59.

ето н течностите, с него бил положен основ т н цял т точн н ук н новото време. „Не можеш нито г з мениш опит , нито г го опроверг еш с няк кво отвлечено понятие.” „Опитът е по-убедителен от всички р зсъждения.” „Р зумът е длъжен г се подчиняв н опит ...”²⁷

Същ т годин той изобретяв хигр вличн т прес . Ако един з творен от-всякъде и пълен с вод съг им гв отвор , единият от които е сто пъти по-голям от другия, и ко към гв т отвор с пригодени плътн з крив ши ги бут л , то сил т н човек , н тиск щ по-м лкото бут ло, ще бъде р вн н сил т н сто души, които тл ск т по-голямото бут ло, т к че т зи сил ще н гвиш в сил т н геветгесет и гевет човек . Ето колко лъче-з рно ясно и по детски просто е новото учение н хигрост тик т – един от пътищ т към безкр ъното умнож в не н вл стт н човек н г приро-г т . Ч стните з кони з р вновесието н течностите издиг т П ск л към общите з кони н мех ник т и док зв т, че трите ст тики – н твърдите, течните и г зообр зните тел – трябв г бгд т ч ст от едн бгдещ н ук .²⁸ Тук той отново предчувств възможното единение н зн нието и вяр т , н Бог и природ т . „Три н ч л – простр нството, числото и движението – обем т свет ”, вътрешно свърз ни, з щото „Бог е сътворил всичко с тегло, число и мяр (Deus fecit omnia in pondere, in numero et mensura)”, ще к же П ск л в своите пророчески бележки „З дух н геометрият ”.²⁹ Движещ сил н всички негови открития ще бъде тов предчувствие з възможното единение н Бог с природ т .

Но и тук, з г безкористн т ж жг з зн ния, се крие все същ т неутолим „похот н превъзходството”. Той бърз г публикув опит з р вновесието н течностите, к кто няког изобретяв нето н смет чн т м шин . „Пр вяр тов – призн в той, – з щото отг дох н тов откритие толков време, труг и п ри, че се боя г не би някой г ми го откр дне.”³⁰

6

„Тъй к то се р зболял от прекомерн т н учн р бот , П ск л бил принуден г я изост ви и по съвет н лек рите г се отг ге н светски р звлечения, игр н к рти и други з б вления”, спомня си з тези дни янсенистк т летопис...³¹

През есент н 1651 г. умир Етиен П ск л. Синът му н пис л н дгробния н г-пис и утешително посл ние – з по-голям т си сестр Жилбер и нейния мъж Перие – което било толков безстр стно и отвлечено к то н блюденият върху пок чв нето н жив к в з висимост от н гморск т височин .

²⁷ Strowski, II, 183–184. Chevalier, 66–70.

²⁸ Boutroux, 42–43. Strowski, II, 186–187. Chevalier, 71–72.

²⁹ Brunsch., 173.

³⁰ Michaut, 55–56.

³¹ Mémoires pour servir à l'hist. de Port-Royal, 1742, Utrecht, I, 257. Michaut 63.

От тези общи мест , взети сяк ш от *Ръководството* н Епиктет, лъх мр морният студ н стоическ т Порт и н п р литичните му нозе, студ, проникн л в сърцето н П ск л. Поняког той вярв л н сил в тов , което к зв , стиск ъки юмруци и зъби: „Ням г скърбим з негов т смърт к то езичници, з които ням н гежд ; но к то християни ще помним, че в смъртт той е изпълнил онов , з което се е родил”. „Не к зв м г не скърбите ник к: уг рът е твърде силен з н с... Но в голям т скръб сме длъжни г н мерим и голям р дост с полезни з гуш т поуки.” „Губейки него, з изгубих повече, отколкото всички вие. Ако беше умрял преди шест години, смъртт му би бил гибелн з мен, и м к р днес г съм по-силен и г не се нужд я от него т к , к кто преди, все п к той би ми бил нужен още десет години.”³² Неговият б щ би му бил нужен не з вин ги, с мо з още десет години. К кв м тем тическ точност н изчислението, к кв сухот н сърцето! З г почувств ме тов , трябв с мо г ср вним к то че християнското утешение н П ск л със сяк ш езическото отч яние н св. Берн р от Клерво, който говори з смъртт н бр т си: „Уж сяв м се от смъртт – от своят и от смъртт н моите близки... Ним г пл чеш з смъртт н любимите хор , озн ч в г въст в ш срещу Бог? Не, з р ди смъртт е пл к л и с мият Христос”. Тов к зв з смъртт н бр т по плът, з смъртт н бр т по дух гумите звуч т още по-силно: „По-добре г ме беше убил ведн г , Господи, отколкото г ме измъчв ш т к ”³³.

„Смъртт без Христос... е уж сн и нен вистн ... с Христос – любезн и сл достн ”, учи П ск л. „Смъртт вин ги е горчилк н горчилките”, не учи, пл че св. Берн р...

7

„След смъртт н б щ си моят чичо се отг де н светския живот с още по-голям лекот ” – спомня си з П ск л негов т племенниц М ргьорит Перие.³⁴ Светският му живот прогължил не особено дълго – седем или осем месец – го февру ри 1652 г.³⁵ Вероятно н ъ-ясно се р збир к кв е бил този живот от спомените му в *Мисли*, оз гл вени *P-звлечения (Divertissements)*.

„Нищо не е по-непоносимо з хор т от пълния покой без стр сти, без р -бот , без з б вления. Тог в те осъзн в т своето нищожество, изост веност, безпомощност, пустот и ведн г ги з вл дяв т скук т , тъмнин т , безн геждността и отч янието.”³⁶ Ето къде П ск л открив не мнимия, истинския „стр х от пустот т ” в човек . Този външен, н учен опит подпом г неговия вътрешен, религиозен опит. „Хор т търсят ж гно женско обшество, войни, гърж вни дел , всичко тов е з г з пълнят с нещо стр шно

³² Brunsch., *Lettre sur la mort de Pascal le père*, 101, 104, 105, 106.

³³ G. Goyau, *Saint-Bernard*, 1927, 108, 166.

³⁴ Faugere, *Memoires de Marguerite Perier*, 43. Michaut, 67.

³⁵ Strowski, II, 283.

³⁶ Вж. *Мисли* 131, 140, 139, 143, 144, 183.

зещ т в сърц т бездн от пустот .” „Философите се лъж т в човешк - т природ , к то смят т, че ловците безумств т, к то гонят по цял ген з ъци: з екът не сп сяр хор т от мисълт з смъртт и стр г ният , но ловът ги сп сяр от нея... Хор т си въобр зяр т, че търсят покой в з б вленият , всъщност търсят в тях вълнения...” „Ето човек, опеч лен от смъртт н жен си или н син си. З що той изведнъж з бр вяр своят печ л?... З щото с му под ли топк т и той н своя рег трябв г я хвър- ли н противник си.”³⁷ „Т нцув щият мисли з то в къде г пост ви кр к си – то в също сп сяр от печ л.”³⁸ „О, колко е пусто сърцето н човек и колко пълно с нечистот !”³⁹

„Колко време изгубих з р ги отвлеченото зн ние, док то н кр я то не ми опротивя, тог в р збр х, че почти нищо не съм н учил; ког то з почн х г изуч - в м хор т , видях, че отвлеченото зн ние не е присъщо з човек , че повече съм се з блужд в л в н ук т , отколкото другите в невежеството.”⁴⁰ „Хор т тич т в проп стт безгрижно, н сочв т поглед си н пред, з г не я вижд т...”⁴¹

9

... По то в време П ск л усъвършенств смет чн т м шин и я изпр щ н мл г т шведск кр лиц Хрустин със следното писмо: „Изпитв м дълбоко ув жение с мо към тези, които се н мир т н н ъ-висок т степен н зн ние- то или н вл стт . И едните, и другите мог т г се счит т з вл стелини, но вл стт н вл детелите е с мо обр з н вл стт , която им т висшите духове н г нисшите, нещо повече, вл стт н зн нието стои н г вл стт н вл детелите, з щото духът е повече от тялото”⁴².

Точн предст в з тог в шното отг леч в не н П ск л от християнството г в презрителното премълч в не в то в писмо н оня „порядък н светостт ”, з който той ще к же по-късно: „Този рег е безкр ъно по-висш от веществения и духовния порядък”⁴³.

„Вие сте един от тези гении, които кр лиц т търси”, отгов ря н П ск л лек - рят н кр лиц т – Бурдел.⁴⁴ „Вие сте човекът с н ъ-точния и пронци телен ум, който няког съм вижд л. С в ш т упоритост ще з гминете всички велики хор н древните и нови векове и ще з вещь ете н потомството чудесн лекот в сфер т н позн нието.” Ето к кви похв ли с нужни н П ск л, з г з доволи

³⁷ Пак там.

³⁸ Пак там.

³⁹ Пак там.

⁴⁰ Пак там.

⁴¹ Пак там.

⁴² Brunsh., 128, 131, 112.

⁴³ Mauriac, 105, 116–117.

⁴⁴ Пак там.

с тях „похотта и превъзходството“, скрит под „похотта и знанието“.

Съдейки по неговите *Мисли*, Паскал е бил толкова очарован телен събеседник, че е трудно да си представим, че в обществото и тогавашните жени, не само нито учените „кокетки“, не се е намесил ни един, която да е бил пленен от неговото очарование. И ако той все още не е обичал, то може би по глумите не е св. Августин вече е „обичал любовта“. „Във всяко сърце има място, очакващо любовта“, признава той в *R-създание за стратите на любовта*. „Всеки човек търси в световния възвращението и късмет, която предчувства“. ⁴⁵ Това означава според учението на Платон, че Бог е сътворил душите като „предусетновени двойки“ и че земната любов е само сянка на небесната любов. Ако това е така, то името на „Клермонската Сфера“ – по-малко от всичко „учен кокетка“, макар и влюбен в геометрията и в Паскал – се е появило в живота му неслучайно.

„Човекът е създаден за наслаждение“ ⁴⁶ – казва Паскал в *R-създание за стратите на любовта*. „В смъртта той изпълни онова, за което бе създаден“ – казва в *Утешението* във връзка със смъртта на бискупси. Струва си да си дадем сметка за глумите, за да видим целия извървян от него път. „О, колко е щастлив животът, който започва с любовта към жената и завършва с честолубие!“ Това означава, че щастливият живот започва с „похотта на плътта“, свършва с „гордостта житейска“. Какво е това – отричане от Христос? „Аз Го изоставах, отрекох се от Него; разпнах Го“, ще каже той, когато рибите кво е направил. ⁴⁷ Не, Паскал не се е отрекъл от Христос, само е „западнал от печал“, подобно на учениците в Гетсиманската нощ.

„Като виждам как живее той, тя скърбеше и стенеше“, спомня си Жилбер Перие за Паскала и Жаклин. ⁴⁸ „Повече от всекиго в света той обичаше Жаклин“, спомня си по-нататък Жилбер Перие. ⁴⁹ Може би единствено нея е обичал истински. Остава след смъртта на бискупси, той се надявал, нещо повече, бил уверен, че Жаклин ще го пощадят и ще отложат влизането в манастир с няколко години. Но тя не го пощадят, нито ден не искала да изкаже, милостта ѝ се светла до това, че когато знаел колко ще му бъде болезнено и безгласно с мълчанието му несе този уговор, помолил Жилбер да го сторят.

На 31 декември 1652 г. бил извършен погребът на имуществото според заветнието на бискупси в присъствието на нотариус, а на 4 януари Жаклин трябвало да влезе в манастир. „На 3 януари, в същото вечерие и нейното зминовение, тя ме помоли да кажа нещо на братята, така че напуснането ѝ да не го поразитвърде много, за да не претърпи тя телно, доколкото беше възможно... Но въпреки всичко той беше поразен и веднага замина, без дори да се прости

⁴⁵ Brunsch., *Discours sur les passions de l'amour*, 127, 128, 142.

⁴⁶ Пак там.

⁴⁷ Пак там.

⁴⁸ Giraud, 83.

⁴⁹ Brunsch., 30.

със сестр си, която по същото време се молеше в съседн т ст я, откъдето излезе и дойде при мен едв след з мин в нето н бр т ни, тъй к то се стр ху-В ше, че появ т ù ще бъде мъчителн з него. Пред дох ù нежните гуми, които той ме помоли г ù к ж , след тов отидохме г спим. Бях изцяло съгл сн с тов , което беше решил г н пр ви, но в жностт н нейното решение т к ме вълнув ше, че не мож х г з спя цял нощ...”⁵⁰

10

Още преди Ж клин г пристъпи пр г н свет т обител, между тези умни и добри, почти свети хор , з почн л толков ж лк и ср мн есн фск св г з грошове, че е трудно гори г се повярв . Със същото ожесточение, с което няког се н хвърлил срещу отец Сент-Анж з р ди ерест и срещу ру нския ч -совник р з р ди смет чн т м шин , сег П ск л з почн л битк с любим т си сестр з р ди н следството. Бедн т послушниц едв не умрял от ср м и мък , ког то р збр л , че бр т ù иск г се съди с нея з грошове, и ведн г пис л н него и н сестр си, че се отк зв от всичко в тяхн полз .⁵¹ „Може п ричните им сметки г с точни – к зв тя, – но с толков необич ùни з н с до този момент.”⁵²

Все п к гл вният иници тор н т зи св г , П ск л, може би не е ч к толков виновен, колкото изглежд . По оно в време п ричните му дел с били мно-го зле, той проигр л много п ри н к рти, живеел в комп ният н зн тни мл дежи, н гхвърляйки възможностите си. Съпрузите Перие се възмуц в ли повече и от него, з щото били принудени г н пр вят влог в м н стирск т х зн з четири години преди н пр вен т уговорк , Ж клин пък вероятно се възмуц в л от ф кт , че близките ù иск т м н стирът г я приеме по милост, к то просякия. Игуменк т м ùк Анжелик ù док з л с лекот , че „скръбт ù е суетн , з щото тя стр г с мо от гордост, тъй к то се ср мув , че ще бъде приет в обителт без влог”. М к р и г се съгл сил с тов , Ж клин не могл г победи гордостт , този първороден грях н рог П ск л.⁵³

У бр т ù им ло т ùно ожесточение към тези „господ от Пор Ро ял”, безчочвни светци или лицемери, които му отнели „последн т свещичк ”, Ж клин. Няколко гуми от неизпр тено писмо ни пом г т г н дникнем в тог в шните му чувств : „Тези господ много се боят, че едно м лко з б вяне може г бъде причин з по-голямо и з тов т к бърз т с подстригв нето... Ето с к кво ми з пл тих !”⁵⁴.

В същото време м ùк Анжелик утеш в л Ж клин с безпоц гн нежност,

⁵⁰ Faugère, *Mém. de Gilberte Périer*, 62–63. Michaut, 66–67.

⁵¹ Giraud, 82. Brunsch., 137.

⁵² Faugère, 180. V. Giraud, *Pascal, l'homme, l'oeuvre, l'influence*, 1922, p. 55.

⁵³ Mauriac, 107.

⁵⁴ Mauriac, 114–115.

з бил ѝки в сърцето ѝ нож: „Гл вното съкровище н в шето семейство е т зи любов, з р ги която досег всичко между в с е било общо. Ето от к кво е било угодно н Бог г ви лиши”. М ѝк Агнес пък гоз бил нож с думите: „В шият бр т е твърде потопен в светск т сует , че г се отк же от личн т си изгог з р ги т зи милостиня, з която вие иск те г употребите тези общи п ри. Не, от т къв човек не може г се оч кв чуждото н бл гог тт ”⁵⁵.

Вижд ѝки мък т н сестр си, П ск л ѝ отстъпил във всичко, „но повече от чувство з чест, отколкото от любов”⁵⁶. „Тоѝ гоѝде при мен в Пор Ро ял с много силно гл воболие от голям т обиг , но въпреки тов м лко поомекн л, съдеѝки по тов , че вместо две години отсрочк , з която ме бе помолил последния път, се съгл си г поч к до Все Светии, ког то видя, че з ост в м твърд , омекн оконч телно”, спомня си Ж клин...⁵⁷

Н 7 м рт 1652 г. Ж клин пише н бр т си: „Ако ням те сили г ме последв те, то поне не ме спир ѝте... Не ми отнем ѝте тов , което не можете г ми г дете... М к р и свободн , з се нужд я от в шето съгл сие, з г н пр вя тов , което ще н пр вя, с р дост и душевно спокойствие... Н пр ви от добро чувство тов , което, все едно, ще бъдеш длъжен г н пр виш по необходимост”⁵⁸. В този влез пен преход от „вие” към „ти” им повече сил , отколкото във всички ост н ли думи.

Ж клин се постриг л под името сестр Евфимия. Ког то П ск л я видял з първи път в дебел т бял вълнен пелерин с огненочервен кръст н гърдите и дълг черн кърп н гл в т , обгръщ щ плътн к то че изведнъж ост рялото ѝ и пожълтяло лице, по което сег белезите от егр т ш рк лич ли още по-ясно, той не позн л сестр си. „К кво с н пр вили с нея, Боже мой, к кво с н пр вили!”, помислил с удивление и няк кво злор дство, жесток не толков към нея, колкото към себе си, и ѝ поднесъл отг вн приготвения з новото ѝ жилище под рък – съобщил ѝ, че „им н мерение г живее, к кто живеят всички, г постъпи н гърж вн служб и г се ожени изгодно, к кто и че вече си е избр л невест – зн тн , кр сив и бог т девоѝк ”⁵⁹.

Сестр Евфимия свел очи мълч ливо, но лицето ѝ не трепн ло. По тов об че к к стисн л побелелите си тънки устни к то конец, той р збр л, че уг рът е бил точен и дълбок, пр во в сърцето; но осъзн л и колко ж лк е т зи мъст.⁶⁰

⁵⁵ Michaut, 89–90.

⁵⁶ Giraud, *Pascal, l'homme*, 56.

⁵⁷ Mauriac, 102, 100–101.

⁵⁸ Пак там.

⁵⁹ Giraud, *La vie héroïque de Pascal*, 78.

⁶⁰ Giraud, *La vie héroïque de Pascal*, 83. Brunsch., 157.

11

В с мия кр ѝ н 1654 г. П ск л идв при Ж клин с н веден гл в . „Той ми призн – спомня си тя, – че изведнџ почувств л голямо презрение към свет и почти непоносимо отвр щение към хор т , живеещи в свет ... Никог до този момент мъките н съвестт не с го подбужд ли с т к в сил г се отрече от свет ... З едно с тов той се чувств ше т к изост вен от Бог, че не изпитв ше към Него ник кво влечение, и м к р г се стремеше към Него с всички сили, тов бе с мо стремеж н р зум , не по действието н Дух Божий... О, с к кви стр шни вериги трябв г е бил приков н към свет , з г се противи т к н Бог!... Той ми р зк з всичко тов т к , че ми ст н ж л з него.”⁶¹ „Аз бях в родилни мъки, док то не се изобр зи Христос в него”, би могл г к же Ж клин з своя бр т П ск л, к кто П вел з бр тят си з л тyani (Г л. 4:19).

В онези дни П ск л е изпит л т зи стр шн „сухот н сърцето”, която т к добре позн в т светците: Бог държи човек з рџк , води го и изведнџ го изост вят. „По-добре изобщо г не ме беше водил, отколкото г ме ост ви т к !”, мисли човек и чувств себе си още по-отхвърлен, с мотен и з гив щ, отколкото преди „обрџц нето” си към Бог.

П ск л се опит л г з глуши тези мъки с помощт н м тем тик т и отново се з хв н л с прекџсн тия преди петн десет години „Опит върху коничните сечения”. Но н пр зно – никог до този момент не е говорил с т ков отч яние з себе си, к кто в тези дни: „Нищо, което не е Бог, не може г ме утоли”, и никог досег н ук т не му изглеж л толкова безсилн г з пълни безкр ѝн т пустот н сърцето.

„В онези дни той идв ше при мен толкова често и ост в ше т к дълго, сяк ш з ням х друг р бот освен т зи – спомня си Ж клин. – Но з с мо го следв х, без г го убежг в м в нищо, и вижг х к к изр ств гуш т му, т к че з вече не го р зпозн в х... особено в смирението, покорността и жел нието г бџде унищожен з човешк т почит и п мет.”⁶² Ж клин се р дџ з него, з щото зн е, че онов , което му се струв гибел, е всџщност единственият път към сп сението.

Веднџ той мин л през Ньойск т гор с к рет – по всяк вероятност н херцог дџо Ро нез – с шест мл ди буѝни коня. Първ т дџойк коне, з х п л желязн т ч ст н юзг т , изхвърч л от мост , където ням ло перил и се хвърлил във вод т , к рет т увисн л н с мия кр ѝ н мост и ко поводите не се били скџс ли, тя също щял г п дне във вод т .⁶³ П ск л се сп сил по чудо.

„След този нещ стен случ ѝ той губи р зсџдџк си”, ще к же Волтер, което,

⁶¹ V. Cousin, *Etudes sur Pascal*, 188–195. Faugère, *Lettres de Jacqueline Pascal*, 356. Giraud, 84–85.

⁶² Giraud, 86.

⁶³ *Mémoires pour servir à l'histoire du Port-Royal*, Utrecht, 258. Faugère, 238.

р збир се, не е вярно. Много е възможно обаче обичайният з Пискл „стрех от пространството“ го се е изсилил след този нещастен случай.⁶⁴ „Хорът бягта безгрижно в простота, която поставя нещо пред очите си, з го не я виждам“. Към този метрически стрех сег се добива и физическият стрех.

„Винги му се струваше, че отлявта му страним бездн, и той поставяше стол, з го се прикрие от нея... Колкото и го му обяснявах неговите приятели, че нямам откъво го се бои, той първо се съгласяваше с тях, след няколко минути отново виждаше бездн“, спомня си Бомло.⁶⁵

Дори тези две свидетелства – н Волтерин Бомло – го със само легенди, в тях вероятно има някъв вътрешна истина, която в легендата клермонската мъхосница „урочна“ Пискл в ранното му детство: обичайният з него тогава „стрех от водта“, от дълбокото, сег се превръща в „ужас от бездн“. „Вечното безмълвие на безкрайните простори ме ужасява.“⁶⁶

Изглежда Пискл е имал съвсем различно от останалите хора усещане за пространството – някъв груг, не-Евклидов, неземна геометрия, з висещ от груг строеж несмонгуштан, но и нтялото. Този пръв физически опит ства з него източник на всички следващи метрически опити. „Настинско с мопознание се научава смотози, които вижда себе си между безкрайността и нищожността на пространството, между безкрайността и нищожността на числата, между безкрайността и нищожността на движението, между безкрайността и нищожността на времето.“⁶⁷ „Всичко бяга от нас във вечно бягство, безгспир, ткова е естественото състояние на човек, мкртой го се стреми към нещо съвсем различно – гнмери непоклтимо твърдо основание, з го построи върху нея безкрайно възвисяващт се нагоре кул. Но всяко основание се руши под него, земята под нозете му зее допреизподнат.“⁶⁸

*Пискл – подвижна бездн в живот беше той!
Но всичко простота е – дел, мечти, стремежи
и думи! И Стрехът – зъл вятър, който реже –
косите ми веднъж ли изпрва с леген вой*

*Нд мен, под мен – едно; Всемирка, водовъртежи,
приммливии страни пространства, и покой...
Върху нощта ми Бог с премоър пръст бележи*

⁶⁴ Michaut, 100, 101.

⁶⁵ Abbé Voileau, *Lettres sur divers sujets de morale et de piété*, 1787, 1, 206.

⁶⁶ Мисли, 206.

⁶⁷ Brunsch., *De l'esprit géométrique*, 184.

⁶⁸ Мисли, 72. Brunsch., 184.

лиц т н кошм р , подск ч щи, без брой.

*Боя се от съня к то от стр шн ям ,
където уж сът кипи и изход ням ;
прозорец р зтв рям – безкр я вижд м п к*

*и моя дух в несвят – животът груб тов р е! –
небитието търси, безчувствено, сред мр к.*

Ах! Все без изход, все сред цифри и сред тв ри!⁶⁹

12

На 21 ноември 1654 г. в Пор Роял пр знув ли Въведение на Пресвета Богородица в храма. Писателят Жюлиан Ризовля в приемната, когато от църквата се дочул унилият грезг в звънна сяк ширмуващ се от себе си кибан. Клавин преманля кибаните изцяло, неговите ученици, янсенистите – смотри четвърти.

Жюлиан тръгналя към църквата, Писателят останаля в приемната, чувствуйки тикаля безгрънична душевна телесна слабост, че бил легнална под, бил творил очил бил лежал, докато не дойдат го отнесат към мъртвец. Но кибант подръквал тикантърпчиво, че той станля също се затърлил към църквата. Накметостоял свещеник, който проповядвал нещо за покаянието – всеобщимест. Изведнъж Писателят се заслушля помислил: „Но той казватоз мен може бил неслучайно...”. Помислил още: „Бог води човек зарък изведнъж го изоставя, както майка, която учи детето си да ходи: може бил и Той не ме изоставил за винаги, смотременно? – запитля се той и си отговорил: – Не, за винаги! Боже мой, Боже мой, нмери Твоя рба!”, повтарял безпреждно, чувствуйки се изоставен от Бог, както никогдосег.⁷⁰

13

Някъде много далеч, от кибанрият, удрило гва десетчас. Плмъкът на догарящата маса свещ се рзорял яркото последно и угасля. Нхлуващият от прозорец през голите клонина гърветт луненлъч се плъзналя по килимната стена, осветил гълта побелял бръгна Архимед, казля на младия груб воин: „Не ми пипай пергелите!”, после се прокръгналя по масата, заблестял по стъклените тръбички с живачни стълбчетил по медните колелци настртсметачнашина, между *Opiumite* и Монтен, *Ръководството* и Епиктет и Светотописание, преведено на френски от Льофевр д'Етпаля, превод, по който учил в детството си Клавин, по който сучили

⁶⁹ Бодлер, Шарл. *Цветя на злото*. С.: Народна култура, 1984. Превод Кирил Кадийски.

⁷⁰ Boutroux, 79–80. Michaut, 111–115. Faugère, 358.

Всички хугеноти, хор т н „нов т ев нгелск вяр ”.⁷¹ След то в з искрил върху зл тн т гръжк н р пир т , ок чен н стен т н г широкопол - т черн ш пк с бели пер и копринен т жилетк с ярк огнен п нгелк ; н кр я п дн л върху леж щия по очи н пог , сяк ш бездих нен човек. Ако Жилбер бе влязл в ст ят и бе видял леж щия си н пог бр т, тя би помислил , че той е получил прип гък, к кто няког , ког то се п р лизир ли кр к т му. Ако той бе вдигн л лицето си, оз рено от т зи стр шн светлин , к к в то се излъчв поняког от хор т , които с си изгубили ум или от умир щите, тя би се изпл шил още повече. Ако об че Ж клин бе видял т зи светлин , тя не би се изпл шил , ведн г би р збр л , че то в е същ - т „Светлин от небето, превъзхожд щ слънчевото сияние”, която оз рил п. П вел по пътя з Д м ск.

Б вно вдигн л П ск л оз реното си от т зи стр шн светлин лице, б вно ст - н л, кл тушк йки се к то пиян, приближил се до м с т и седн л в креслото. Дълго не можел г р збере к кво ст в с него. Изведнъж видял н м с т отвореното и к то че оз рено не от лун т , от няк к в чудн вътрешн светлин Ев нгелие, и прочел: „Отче пр ведний! светът Те не позн ; но Аз Те позн х”⁷² – и р збр л, спомнил си всичко. „Тов беше Той, С мият Той!”, помислил с р достен уж с. „Той се е явяв л често н великите светци в Църкв т , но в свет , н т кив грешници к то мен – никог !” Спомнил си гв м т ученици по пътя з Ем ус: „Тог в им се отворих очите, и те Го позн х ; л Той ст н невидим з тях. И те си к з х един другиму: не гореше ли в н с сърцето ни, ког то Той ни говореше по пътя”⁷³.

Изтръск л огъня и з п лил груг свещ; иск л г з пише всичко, което видял и чул, но не можел, з щото ръцете му треперели силно. Решил по-късно г з пише всичко н перг мент и г з шие в погл т т н грех т си т зи „П метн бележк ”, „Мемори л”, з г го носи до смъртт си к то велик светиня, сег с мо г си спомни и г н учи всичко н изуств.

Ето к кво си спомнил и после з пис л н тънък лист, неумело, но стр телно, нещо к то тъжни детски рисунки, изобр зяв щи кръстчет в лъчи:

1654 г., 24 ноември, понеделник, ген н св. Климент Мъченик...

От десет и половин вечерт до гв н десет и половин през нощт .

Огън

„Боже н Авр м, Боже н Ис к, Боже н И ков”, не н философи-те и н учените.

Увереност. Увереност. Р гост. Умиротворение.

Боже н Иисус Христос. „Възлиз м при Моя Отец и при в шия Отец.”

„Твоят Бог ще бъде мой Бог.”

⁷¹ Strowski, II, 255-256.

⁷² Иоан. 17:25.

⁷³ Лук. 24:31-32.

З бр в н свет и н всичко извън Бог .
Той се н мир с мо по пътищ т , посочени в Ев нгелието. Вели-
чие н човешк т гуш .
„Отче пр ведний! Светът Те не позн ; но Аз Те позн х.”
Р дост, р дост, р дост, р достни сълзи.
Отделих се от Тебе. „Мене, Източник н жив вог , ост вих .”
„Боже Мой, Боже Мой! З що си Ме ост вил?”
Д но никог не се р зделя с Теб.
„А вечен живот е тов , г позн в т Тебе, Едного Истинн го Бог ,
и пр тения от Тебе Иисус Христ .”
Иисус Христос.
Иисус Христос.
Отделих се от Него; избяг х от Него; отрекох Го, р зн х Го.
Д но никог не се р зделя с Него.
З п зв ме Го с мо по пътищ т , посочени в Ев нгелието.
Пълно и сл гко отречение.
Пълно подчинение н Иисус Христос и н гуховник ми.
Вечно в р дост в з мян н един ден тегоб н земят .
Не з бр вям Твоето слово. Амин.⁷⁴

Превод от руски: Димитрин Чернев

⁷⁴ Вж *Мисли, Мемориал*, стр. 234-235



Венцислав Каравълчев е богослов и историк. Звършил е Духовната академия „Св. Климент Охридски“. Специализирал богословие в Атинския университет „Копондрия“ и ислямско-християнски отношения в Бирмингхамския университет. Преподавал църковна история и богословие в Битоля и Киев

Венцислав Каравълчев

ОСТРОВНИЯТ МАНАСТИР „СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА“ – ЕДНА НЕПРОЧЕТЕНА СТРАНИЦА ОТ ЦЪРКОВНАТА НИ ИСТОРИЯ

Последните десетина години са особено успешни за българската археология. Бяха първене в жни открития с огромно значение не само в регионален, но и в световен мащаб. До феноменалните находки на тръколото Георги Китов се нареждат и тези на проф. Казимир Попконстантинов от остров „Св. Иван Предтеча“ до Созопол, където в параклиса на едноименния манастир през 2010 г. беше открит реликвиар със стипци от мощи, вероятно на св. Йоан Предтеча. Откритието предизвика широк отзвук у нас и в чужбина. Беше първен експертна група от учени в европейски университети, която подкрепи хипотезата за принадлежността на мощите.

Археологическата находка от 2010 г. постави много въпроси, чиито отговори тепърва трябва да бъдат търсени. Тя привлече интерес на научната общност и отвори нови хоризонти и страници от историята на южното българско Черноморие, Созопол и неговите манастири.

Историческите проучвания в тези всички основания се твърди, че манастирът, разположен на „Големия остров“ срещу Созопол, е бил голям културно-просветен център не само в регионално, но и в общоевропейско значение. Фондацията „Св. Йоан Предтеча и Кръстител“, на която бяха любезно покренени сътрудничествата, се зее с проучването, експонирането на откритията от манастира и с възстановяването на неговата история, така че тя да стане достояние на широката общественост у нас и по света.

До днес липсва цялостно изследване за историята на остров Манастир – провинция, която екипът на фондацията си е поставил за задача да изпълни. Имат три сериозни труда, които осветляват доста точно добре част от проблема – първият, свързан с историята на патриархския и императорски манастир „Св. Йоан Прегател“. Първото по-сериозно изследване излиза преди повече от сто години и е дело на известния учен А. Панапуло-Кермева¹, който първо публикува тринадесет от общо шестнадесетте достигнали до нас документи: императорски хрисовул и ригорул, патриархски сизилиони и писма. През 1993 г. излиза трудът на отец Л. Камперидис², който включва всичките известни на шестнадесет официални документи на константинополските императори и патриарси. Третото издание е двутомният каталог на всички ръкописи от библиотеката на манастир „Св. Богородица“ на остров Халки в Мраморно море, съхранявани днес в библиотеката на Цариградската патриаршия, които са описани и публикувани през 2008 г. В този каталог са включени 57 ръкописа от манастир „Св. Йоан Прегател“ край Созопол, пренесени през XVII в. от созополските манастири. Халки са съхранявани до 1941 г. в манастир „Св. Богородица Калариотис“.³ Последният труд е изключително ценен, но той все още не е влязъл в научното обръщение и с него се използва първи път.

Отделни статии за манастир са писани в различни периоди от време от гръцки и български учени, които през последните години са се занимавали с ръкописите на останките от манастир. Между тях можем да споменем имената на Й. Скелион, К. Иречек, Б. Димитров, В. Димов, И. Петрински, Ц. Дръжев, К. Попконстантинов, А. Милсбург.

Манастирът е разположен на най-големия остров в черноморската където България, отстоящ на около километър северозападно от Созопол. От достигнали до нас документи виждаме, че манастирът е киновиен, винаги е бил императорски и патриархски, самоуправителен, автономен, напълно независим от местните епископи и митрополити, директно подчинен на Константинополския патриарх.⁴ Започнали през 1985 г. разкопки показват, че в Античността на остров е съществувало езическо светилище.⁵ В близост до него, вероятно скоро след Миланския едикт (313 г.), когато християнството става правоверно, останките на религии в Римската империя, възниква християнски храм. В този период става преименуването на град от Аполония (град на Аполон)

¹ Παπαδοπούλος-Κεραμέυς, Α. Η ἐν τῷ νησίῳ Σαζοπόλεως βασιλικὴ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ ἡ τύχη τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, *Византийский Временник* (ВВр.), 7, 1890, с.661-695.

² Авторът е гръцки свещеник и професор в Монреал, трудът му за манастирите в Созопол се явява неговата докторска дисертация в Института по балканистика в Солун. Kamperidis, L. *The Greek monasteries of Sozopolis XIV-XVII centuries*, Thessaloniki, 1993.

³ Kouroupi, M., P. Gehin. *Catalogue des manuscrits conservés dans la Bibliothèque du Patriarcat Oecuménique*. Brepols, Turnhout, 2008, vol. 1 & 2.

⁴ Kamperidis, L. *The Greek monasteries...*, p.139-141.

⁵ Drazheva, Ts. *New data...*, с.389. Повече за езическите култове в древна Аполония и по-специално за този към Аполон виж у: Isaacs, B. *The Greek settlements in Tharce until the Macedonian conquest*, Leiden, 1986, p.242-244;

н Созопол (гр г н сп сението).⁶ Първият християнски храм (бзилик лентип) на остров млеко след построяването си търпи реконструкция и е рзиширен. Някъде през VII–VIII в. е рзрушен и ост в няколко десетилетия в руини. Н този етп рхеологият не може г г де отговор и н въпрос г ли църкв т е ч ст от възникн л едновременно с нея м н стирски комплекс, или м н стирският комплекс възникв по-късно. Липсв т и писмени сведения з тов .

Първото писмено сведение з м н стир е от кр я н XIII в. Известният византийски поет Мануил Фил (1275–1345) в своят поем -възхвл з дел т н византийския пълководец Михаил Дука Гл в Трх ниот (1235–1304),⁷ който през 1263 г. успяв г отнеме от българите редиц крепости по южното Черноморие, в тов число и Созопол, пише:

... И т к той (Михаил Гл в) гоуде го Ахтопол (Ахтопол) и го превзе...
След тов той сп си ... Созопол...
След тов , к то н мери м н стир Прогром, м лък, месен и без всяк къв блясък (ок ян), обит в н от шестим смирени мон си,
и го н пр вит к хуб в, к къвто вече го вижд ш...⁸

От тов сведение се вижд , че м н стирът е съществув л много преди XIII в., но вече се н мир л в дост з п дн ло състояние, което н ложило г бде обновен и рзиширен.

Според гв м от рхеолозите, които с проучв лим н стир , с мото възникв не и обособяв не н обителт може г се отнесе към IX–X в.⁹ Тов обче е с мо едн хипотез , която не е подкрепен с исторически извор. Први впечатление к теогоричността н рхеолог Ив. Петрински, че през X в. в м н стир вече съществув скрипторий.¹⁰ Неговото твърдение също не може г бде рзументирано и вероятно пор ди тов той избягв г привежд к квито и г е док з телств з него. Можем г допуснем, че някои от изследов телите *a priori* прием т съществув нето н скрипторий през X в., понеже някъде е спомен т з п зен ръкопис от X в., прин глеж щ н м н стир , и следов телно той е бил изр ботен в созополския м н стир. Действително, им ме ръкопис върху перг мент от 932 г. с беседа н св. Йо н Златоуст върху Евнгелието н Мтеу (ръкопис *Panaghia 4*), но от текст н ръкопис ясно се вижд , че той е изр ботен в м н стир „Св. Георги Победоносец” в Гнгар (известен още к то Гнгар, гл вен гр г н обл стт Пфлгония в Мл Азия).¹¹ Съществув груг ръкописен сборник върху перг мент, също с беседа н св. Йо н Златоуст (ръкопис *Panaghia 2*) от XI в., прин глеж л н

⁶ Anonym., *Periplus Ponti Euxeini*. In: *The Tradition of the Minor Greek Geographers* (ed. A. Diller), p.84 sqq. Там ясно се посочва, че: „Ἀπολλωνίαν πόλιν τήν νυν Σωζόπολιν“, тоест в периода след IV в. (анонимният труд *Периплус* е датиран приблизително от VI в.) Аполония се превръща в Созопол.

⁷ Повече за Михаил Глава и походите му виж у: Лопарев, Хр. *Византийский поэт Мануил Фил. К истории Болгарии в XIII-XIV вв.* СПб., 1891; Вижд също: Трапп, Е. *Prosopographisches Lexicon der Palaiologenzeit*. Wien, 2001, (CD Rom-version).

⁸ Manuelis Philae, *Carmina*, (ed. E. Miller), vol. 1, Paris, 1854, p. 244-245.

⁹ Drazheva, Ts. *New data...*, с. 389-390; Петрински, Ив. *Манастирът „Свети Иван Предтеча и Кръстител” ...*, с. 178

¹⁰ Петрински, Ив. *Манастирът „Свети Иван Предтеча и Кръстител” ...*, с.178

¹¹ Kouroupou, M., P. Gehin. *Catalogue des manuscrits conservés dans la Bibliothèque du Patriarcat Oecuménique*, Vrepols, Turnhout, 2008, vol. 1, p.71-73

м н стир „Св. Йо н Прегтеч ”, Созопол, и който може и г е изр ботен в него.¹² Трябв г подчерт ем, че не всички ръкописи, достигн ли го н с и прин длеж ли н м н стир , с дело н м н стирския скрипторий. Егн ч ст от ръкописите н м н стир с з купени или под рени от други м н стир.

Въпроси предизвикв и името н първия християнски хр м н остров . Утвърдило се е мнението, че той е бил посветен н Пресвет Богородиц и се е н рич л „Св. Богородиц К леос ”.¹³ Ако приемем безусловно, че н ъ-р нният хр м н Големия остров срещу Созопол е бил н речен „Св. Богородиц К леос ”, тог в негов т г тировк трябв г бѣде не по-р нн от сред т н V в. Тоѳ е т к , тѳѳ к то култѳт към Пресвет Богородиц оконч телно се н л г след III Вселенски събор в Ефес през 431 г. Погобн г тировк – V–VI в., н н ъ-р нният хр м в м н стирския комплекс н остров ни г в и един от неговите изследов телѳ.¹⁴ В първ т н учн публик ция в кр я н XIX в., н пр вен върху историят н м н стир и откритите от втор ъ документи з него, м н стирѳт „Св. Йо н Прегтеч ” к тегорично се отѳжгествяв с построения (възст новения) м н стир от св. Антоний II К влей, н три рх н Конст нтинопол в периог (893–895 г.).¹⁵

Липс т н сведения з р нн т история н м н стир е компенсир н от изобилни т кѳв з неговото средновековие. Определено можем г к жем, че ням груг м н стир н територият н Бѳлг рия, който г притеж в толков много и р знообр зни документи и сведения з историят си в периог XIII–XVII в. Някъде през периог 1860–1870 г. в ст рия християнски кѳрт л н Ист нбул – Пер , Йо н Сикелион купув от нтикѳ р един ръкопис, съдѳрж щ 86 лист (70 лист текст). Вероятно същият ръкопис след смъртт н Сикелион ст в притеж ние н м н стир „Св. Йо н Прегтеч ” н остров П тмос и влиз в н ук т к то *Codex Patmiacus 770*. От припуск н последн т стр ниц н ръкопис се вижг , че кодексѳт е препис н от мон х Теодосиѳ през 1613 г. в м н стир „Св. Йо н Прегтеч ” в Созопол. В нея преписѳ чѳт обясняв , че е бил принуден г н пр ви копие н оцелелите документи з м н стир , з г ги предп зи от съдб т н ост н лите, вече н пѳлно унищожени. Тоест броят н документите з м н стир е бил дост по-голям, но през бурн т история н обителт ч ст от тях с били н вярно безвъзвр тно унищожени и з губени. Според К мперидис сред липсѳ щите документи вероятно с няколко хрисовул

¹² Kourourou, M., P. Gehin. *Catalogue des manuscrits...*, p.67-68

¹³ Виж например: Drazheva, Ts. *New data...*, с.389; Петрински, Ив. *Манастирѳт „Свети Иван Предтеча и Кръстител” ...*, с. 179-180

¹⁴ Петрински, Ив. *Манастирѳт „Свети Иван Предтеча и Кръстител” ...*, с.178

¹⁵ Σακελλίων, Ι., *Ιωάννου Ε καί Ιωάννου Ζ...*, σ. 616 ff. Не бива да се изключва вероятността това да е манастирѳт, основан или обновен лично от св. Антоний, въпреки че на настоящия етап липсват някои ключови изворови и археологически данни, които да потвърдѳт тази хипотеза. Манастирѳт на светеца малко априорно се поставя в близките околности на Константинопол, но всѳщност сведенията, достигнали до нас за този манастир, са тѳвърде оскѳдни за точната му локализация и такава все още не е направена. Известно е, че св. Антоний Кавлей е бил погребан в своя манастир. В същия манастир е погребан и св. Козма I Йерусалимит, патриарх Константинополски (1075–1081). Повече за тези светци и опитите да бѳде локализиран манастирѳт виж у: Γεδεών, Μ. *Βυζαντινόν εορτόλογιον*, Κωνσταντινούπολη, 1899, σ. 48; 72. Трябѳва да отбележим, че археолозите се натѳкнаха на няколко погребения на висши духовници около стария храм в манастира „Св. Йоан Продром”, включително и в централния кораб на църкѳвата.

н Йо н IX П леолог, н Андроник III П леолог, прост гм н Ам н сий П - леолог и още редиц сизилии, писм и документи з собственост н м - н стир , к кто н по-голу изброените н три рси, т к и н н три рсите Симеон I, Р ф ул I, М рк II Ксилок р вис, М ксим III, Нифон I, П хомий I и др. Този ръкописен препис съдържа общо 16 документ , к кто вече спомен хме, един импер торски хрисовул н Йо н V П леолог, един импер торски ргировул н Йо н VIII П леолог и 14 сизилия и писм н Конст нтинополските н три рси: Дионисий I, Йеремия I, Дионисий II, Йо с ф II, Митроф н III (3 документ), Йеремия II (4 документ), Теолит II и Нифон II. Всички тези документи обхващат един период от близо дв век и половина . Н ър ният е хрисовулът н Йо н V П леолог от 1363 г., н ъ-късният е един сизилион н н три рх Неофит II от 1609 г.¹⁶ Тези документи съдържа т преди всичко информация з собствеността н м н стир . С тях се пр вят нови г рения или се потвържд в пр вото н собственост н м н стир върху н пр вени по-ст ри т кув . От тях н уч в ме, че във фиксир ния от документите период сред т н XIV – н ч лото н XVII в. м н стирът „Св. Йо н Предтеч ” се превръщ в н ъ-крупния собственик н земи и имоти по южното ни Черноморие. Почти всички известни н историята м н стир н юг от Бург с в този период се превръщ т з по-кр тък или по-гълъг период от време в метоси н „Св. Йо н Предтеч ”. Т кув ст в т и Созополските м н стир „Св. Кирик и Юлит ”, и „Св. Апостоли”, и „Св. Никол ъ помощник н бедните” при с. Св. Никол (днес Черноморец), и м н стирът „Св. Йо н” (Св. Яни) при Ахтопол и дори м н стирът „Св. Ан ст сия” н едноименния остров срещу Бург с. Освен тов редиц м лки и по-големи църкви в близките и г лечни околности н Созопол също прин глеж т н м н стир „Св. Йо н Предтеч ”. Той притеж в също т к сел , ниви, ли- в ги и друг недвижим собственост.

К то потвърждение н ф кт , че пор ги бурн т и тр гичн съдб н островния м н стир много от документите з г рения, з метоси и привилегии, г гени му през вековете, с се пръсн ли, някои н вярно с и безвъзвр тно з губени, с седемте хрисовул н молдовл шките воеводи, г гени н м н стир .¹⁷ В достиг- н ли до н с 16 документ от *Codex Patmiacus 770* те липсв т. Но бл год рение н копият от тези документи, публикув ни от известния светогорски учен, пис тел и учител ъеромон х В ртоломей Кутлумушки, днес ние р зпол г ме с тях.¹⁸ С първия хрисовул воъвог т А рон г ряв н м н стир „Св. Йо н Предтеч ” з метох м н стир „Св. Никол ъ” в днешн Румъния, в околностите н Яш.¹⁹ З едно със „Св. Никол ъ” той г ряв н м н стир „Св. Йо н Предтеч ” и гве сел близо до гр г Яш – сел т Реджещ (Ρεντζέσι) и Аверещ (Αβερέστι).²⁰

¹⁶ Kamperidis, L. *The Greek monasteries...*, p.162-163.

¹⁷ Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα Ἱστορικόν περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην Μονῆς τῆς Θεοτόκου, Κωνσταντινούπολη, 1846, p.164 -178.

¹⁸ Оригиналите на хрисовулите, които публикува ъеромонах Вартоломей, според личното му свидетелство се съхраняват във Великата църква, тоест в Патриаршията във Фенер (Иstanbul). Виж: Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα ..., p.164.

¹⁹ Ibid. p.164

²⁰ Ibid. p.165.

Им няколко документа, които разглеждат и въпроси от кононичен и нравствен характер, които непрекъснато се потвърждават, че манастирът е втотомен, „първичен и императорски“²¹. Манастирът се е ползвал с голяма известност, тук за първици се е стичал многолюден народ от различни краища на империята. Манастирът е бил любимо място за хората и първите в Константинопол, така и на императорското семейство. Не са били рядкост случаите изгуменията на манастир „Св. Йоан Прегмеч“ и бидежте изповедниците и византийските императори.²² Нещо повече, оттук започва, преминава или свършва житейският път на мнозина първици, митрополити и епископи. Тук идва св. Нифон II (αγ. Νήφων) първици Константинополски, който заема първия престол три пъти – 1486–1488, 1497–1498, 1502. След първото си слизане от първия престол през 1488 г. св. Нифон се оттегля в созополския манастир „Св. Йоан Прегмеч“.²³ Обичайно сжезта и исихията, св. Нифон взема решение от братството на „Св. Йоан Прегмеч“ да построи (възстанови) манастира манастир „Св. Никол и помощник на бедните“ край Акра (днес с. Черноморец). Светецът възстановява манастира и го превръща в роизия, която също става метох на „Св. Йоан Прегмеч“. Възможно е св. Нифон да е бил придружен от някого от своите ученици Йоансифоний – идващите светици и мъченици на Църквата, за което има известни податки, но това е тем също и отделно изследване и тук няма да се впускаме в подробности. Св. Нифон блжжено почива в Господ на Света гора в 1508 г., на 11 август, когато се чества и паметта му. Кононизирани е св. светец през 1517 г.

От созополския манастир започва първият поприще на роения в Созопол Йоан XII Козма. Тук той е забелязан от Михаил Гл в Третиюиот във времето, в което полководец на блуга възстановява неговия манастир „Св. Йоан Прегмеч“. Михаил Гл в съдействието избирателно Йоан XII Козма изгуменията известния манастир „Св. Богородица - Панакириотос“ в Константинопол. По-късно Йоан XII е избран за Константинополски първици (1294–1303). След оттеглянето си от първията така тедр той се връща в Созопол и изживява последните си дни в обителта на „Св. Йоан Прегмеч“ на Големия остров. В този период Йоан XII Козма, който междуременно е пленен от българския цар Теодор Светослав при превземането на Созопол, изпълнява и дипломатическата мисия на българския цар Светослав Тертер пред византийския император, довел до брак на Теодор Светослав с принцеса Теодора – дъщеря на Михаил IX Палеолог, през 1307 г. Според Б. Димитров братът на Т. Светослав и Теодор става в църквата на манастир „Св. Йоан Прегмеч“, с манастира си построява царския резиденция в манастира.²⁴ В жана подробност е, че Йоан XII Козма умира в Созопол, почти сигурно в манастир „Св. Йоан Прегмеч“.

Един много известен факт е, че тук, в манастир „Св. Йоан Прегмеч“, се за-

²¹ Kamperidis, L. *The Greek monasteries...*, p.153-154; 190

²² Ibid. p.26; 217.

²³ Γεδεών, Μ. Πατριαρχικοί πίνακες Ειδήσεις ιστορικά βιογραφικά περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως : από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ' του από Θεσσαλονίκης 36-1884, Κωνσταντινούπολη, 1890, σ.490.

²⁴ Димитров, Б. *История на...*, с. 144. Това твърдение явно е лична интерпретация на Б. Димитров и не може да бъде документално потвърдено.

мон шв рогеният в Анхи ло (Поморие) бъдещ вселенски п три рх Йеремия II Тр нос.²⁵ Н рич н от съвременниците си Слънцето н Изток , п три рх Йеремия, подобно н св. Нифон, три пъти е к чв н и св лян от п три ршеския престол в Конст нтинопол (1572–1579; 1580–1584; 1587–1595). П три рх Йеремия е човекът, въздигн л Руск т църкв от р нг н митрополия в п три ршия. Той никог не з бр в я м н стир , от който е з почн л своя духовен път, з което свидетелств т неговите достигн ли го н с четири документ – сигилии и писм , предн зн чени з обителт н „Св. Йо н Прегмеч ”.²⁶ З любовт му към м н стир свидетелств и ф ктът, че ког то моли з фин нсов помощ руския импер тор Фьодор I ИВ нович, той иск т к в и з своя м н стир „Св. Йо н Прегмеч ” в Созопол.²⁷

В м н стир е погреб н и узурп торът н п три ршеския трон в Конст нтинопол бивш Созополски митрополит Йо никий. Митр. Йо никий използв л отсъствието н п три рх Йеремия I, който з мин л з Йерус лим н поклонение и липсв л повече от 6 месец , и з ел к тегр т му.²⁸ Ост в в историят к то Йо никий I, П три рх н Конст нтинопол (1546). Със з връщ нето н Йеремия I п три рх Йо никий I е св лен и низвергн т от с н, з точен в м н стир „Св. Йо н Прегмеч ”, където почин л. Скоро след негов т смърт тялото му е изв гено, з г му се прочет т отпустителни молитви. Тялото му изглежд , че не се е било р зложило, и тов предизвик ло любопитството н н рог , който угв л г глед зрелището. Тов принудило мон сите в м н стир г го препогреб т дълбоко в „основите н стен т ” – вероятно стен т н хр м .

Освен Вселенски п три рси м н стирът г в и много грузи висши клирици н Църкв т . Известни с ни имен т н митрополит н Никея Порфирий I, н Созопол и Мидия Теодосий, н Анк р П ртений и гр., които с били мон си в „Св. Йо н Прегмеч ”. В Созопол е бил з точен през 1081–1082 г. митрополитът н Х лкидон Лъв, който се опълчил н импер тор Алексей Комнин, з щото з гр бил църковн т съкровищниц . Д ли е бил з точен конкретно в м н стир „Св. Йо н Прегмеч ”, к кв то често е бил пр ктик т в по-късни години, или н друго място, з сег не можем г отговорим. М н стирът „Св. Йо н Прегмеч ” вероятно е бил посетен и от св. Григорий Син ит, който е търсил обител з уединение в Созопол, преди оконч телно г се уст нови в П рория. От житието му се вижд , че той прек рв известно време в Созопол, където е посетен от инок Амир ли, който му съобщил, че нег леч от гр г им прекр с ни условия з уединен живот. От житието н светец зн ем също, че той е бил в близки отношения с импер торското семейство и преди всичко с мон х Ат н сий П -

²⁵ Свидетелството за това се съхранява в един отчетен документ от 29 април 1593 г. Виж: *Сношение России с Востоком по делам церковным*, т. 1, СПб, 1858 г. с.268

²⁶ Любопитно е, че един от малкото Константинополски патриарси с български произход, Митрофан III, дава на манастира три документа.

²⁷ Сношение России..., с.268.

²⁸ Според правилата на Църквата се забранява на архиереи да отсъства повече от 6 месеца от епархията си. Ако стори това, трябва да бъде отлъчен, освен в случаите на болест или на служение в патриаршията.

леолог, чичо на Йоан VIII Палеолог и Ангроник III Палеолог. От хрисовул на Йоан VIII Палеолог виждаме, че Атанасий Палеолог е основател и издигнат манастир „Св. Апостоли и св. 20 000 мъченици“ в Созопол, към който манастирската митрополия е придобила манастирът „Св. Кирик и Юлит“. Можем да предположим, че Атанасий се е опитвал да задржи св. Григорий, чиято слава вече бил огромна, при себе си и за целта му е предложил да остане в някоя от неговите обители или в манастир „Св. Йоан Преподобен“, който бил негостоприем и уединен и би подхождал на добрите духовни тежестни светец. Вярно е, че в житието на светец липсва подробност от престоя му в Созопол, но трябва да се има предвид, че вторият манастирско житие – първоначално от лист I, описва част от живота на преподобния Григорий, който не е бил пряк свидетел, а конично и без всякакви детайли. Затова можем да предположим, че манастирът „Св. Йоан Преподобен“ е бил посещаван и от другите парорийски ученици на св. Григорий Синит по време на престоя им в Созопол на път за Константинопол – както св. Теодосий Търновски, св. Ромил Бдински, Иларион, Диодисий, Дионисий и др. Актуално е. Гюзелев твърди, че смята Диодисий е от Созопол, но не посочва източник.²⁹ Монашеската културна гвжжение, формиран през Средновековието, първоначално основателно предположението, че духовници с утвърдено църковно съзнание като гореизброените светци не бих пропуснали да посетят негостоприемния манастир в мястото, където пребивавал.

Манастирът „Св. Йоан Преподобен“ е бил един от големите литературни центрове в Европа през Средновековието. В него е бил изграден скрипториум, където талантливите монаси са писали и преписвали десетки църковни книги. Особено значимостта в този център в периода XV – началото на XVII в., от който са достигнали до нас достъпни ръкописи, отличаващи се с много висок калиграфска стойност. Криво изписаните книги върху хартия и пергамент са били търсени в Константинопол, Света гора, Москва и други големи християнски центрове. В манастир „Св. Йоан Преподобен“ по поръчение на Медичите (конкретно на Лоренцо Медичи), за да попълни колекцията на изградената от тях библиотека Ливрентин във Флоренция, през 1491–2 г. идва известният учен и дипломат Янус Ласкарис и закупува според писките му няколко ръкописи. Част от ръкопис от манастир „Св. Йоан Преподобен“ е в колекцията гори на принцес Кристина Шведска (1626–1689). Досега бях известни 40 ръкопис от о. Халики и още 5–6 съхранявани във Ватикана, Флоренция, Москва, Мичиган, Константинопол и др. Нещо проучване *in situ* на ръкописните колекции от о. Халики, показва, че смята манастирските ръкописи от манастир „Св. Йоан

²⁹ Гюзелев, В. *Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII – XIV в.* София, 1985, с. 91. Давид Дисипат е от приближената до императорския двор знатна фамилия Дисипат. Близък приятел и сподвижник на св. Григорий Палама. Исихаст и аскет, богослов и писател, съчиненията му са насочени срещу Варлаам и Акиндин и в защита на св. Григорий Палама и неговото учение. Подвизавал се е в Парория заедно със св. Григорий Синаит. Данните за неговия живот са много оскъдни. По-подробно виж у: Loenertz R. *Dix-huit lettres de Grégoire Acidyne analysées et datées*, OCP, 23, 1957, p.114-144; Laurent V. *L'assaut avorté de la Horde d'Or contre l'Empire Byzantine*, REV, 1960, t. 18. p.145-162; Дисипат, Давид. *Полемические сочинения. История и богословие палмитских споров* (ред.-съст. Д. Бирюков, А. Поспелов). Smaragdus Philocalias 9, Москва, 2012.

Прегтеч ” е много по-голям – 57 ръкопис³⁰, нещо, което се потвърди от изгденото и скоро фундментлно гвтомно изследв не върху тези ръкописи.³¹ Нещо повече, в библиотекта от о. Халки съществуват повече от 20 нонимни ръкописи, чиято принадлежност все още не може да бъде установена.³² Много е вероятно сред тях да има още ръкописи, принадлежи ли на манастира „Св. Йоан Прегтеч” в Созопол. Тък днес въпреки превратностите и времето и интензивното ограбване на манастира от генуезци, османски турци и кривци до нас са оцелели и достигнали близо 70 ръкописи от „Св. Йоан Прегтеч”. Уверено обаче можем да твърдим, че техният брой е бил многократно по-голям.

Историята на манастира „Св. Йоан Прегтеч” в Созопол през периода XIV–XVII в. е изключително гинмична и изпълнена с трагични събития. На 18 декември 1351 г. Созопол е превзет от генуезците.³³ Градът бил оплячкосен, църквите и манастирите ограбени, ограбено било всичкото злато и сребро, житните запаси, част от бедните жители били отведени в робство, знатните пък рменени срещу откуп. Поради окръжността съпротивителите от сградата на созополци, генуезците искали да опожарят напълно града, но срещу голям откуп той бил спарен. Липсвал конкретна информация за ли и доколко е построена манастирът „Св. Йоан Прогром”, но предположимо, че криво островна обител на вход на Созопол, той станал първата жертва на генуезкия флот. През 1366 г., след продължителна обсада, Созопол е превзет от флота на Амреу VI Свойски. Липсват конкретни данни за отношението на „зеления град” към манастира „Св. Йоан Прегтеч”, но предвид действията му, примерно, в Несебър, можем да предположим, че манастирът едвали е избегнал ограбването. Превзетото на Созопол от османските турци в 1453 г. води след себе си не само до пълното разграбване на манастира, но и до неговото разрушване и запустяване за няколко десетилетия.³⁴ Тези разрушения са фиксирани и от археолозите.³⁵ Многобройните военни походи на османските войски носят нови опустошения за монсите. През 1594 г. те са принудени да напуснат манастира си „Св. Йоан Прегтеч” и да се установят в своя метох „Св. Никол ю” в Яш.³⁶ Походът на османската армия в Молдова хитобче ги застигнал там. Манастирът „Св. Никол ю” сериозно построен, монсите са принудени за пореден път да бягат – този път в Москва.³⁷ През 1598 г. монсите успешно

³⁰ Μιτρ. Αθήναγορας, Κατάλογος τών χειρογράφων τής εν Χάλκης Μονής τής Παναγίας, Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών (ΕΕΒΣ), 10, 1933, σ. 236-293; 11, 1935, σ. 151-191; 12, 1936, σ. 285-316; 13, 1937, σ. 50-64. Τσακοπουλος, Α. Περιγραφικός Κατάλογος τών χειρογράφων τής Βιβλιοθήκης τού οίκουμηνικού Πατριαρχείου. Α. Τμήμα χειρογράφων Παναγίας Καμαριωτίσσης, Istanbul, 1953; Γεδεών, Μ. Σημείωμα περί Καμαριωτίσσης, Εκκλησιαστική αλήθεια, 26, 1902, σσ.473-475, 482-486.

³¹ Kourourou, M., P. Gehin, *Catalogue des manuscrits...*, vol. 1. p.63-418.

³² Ibid.

³³ Гюзелев, В. Очерци върху историята на Българския североизток и Черноморието (края на XII – началото на XV в.). София, 1995, с.44

³⁴ В писмо на патриарх Дионисий I от 1489 г. се казва, че манастирът е бил руини при първото му патриаршество 1466–1467 г. Kamperidis, L. *The Greek monasteries...*, p.45, 79.

³⁵ Петрински, Ив. *Манастирът...*, с.178.

³⁶ Такава е интерпретацията на събитията на гръцкия професор Д. Валаис: Βαλαής, Δ. Το εργαστήρι..., σ.184.

³⁷ Ibid. p.184-185.

се з връщат в обителта си в Созопол. Въпреки сътресенията в този период монестирът има голямо братство. През 1593 г. в един източник е посочено, че монестирът са били 150.³⁸ Руски извор от същия годин посочва, че броят на монестир е бил дори 170.³⁹ С това сведение ще посочим, че в същия период големият монестир на „Св. Йоан Богослов“ на остров Патмос има едва 100 монаси.

Новият трагедия сполетява монестир „Св. Йоан Прегтеч“, когато при поредния си гробителски набег по Черноморието през 1623 г. крестоносците със 17 от своите лодки (галери) опустошили първо Несебър, след това Ахтопол, а връщайки се спрели на остров, обградили монестир и пленили монестирците от „Св. Йоан Прегтеч“.⁴⁰ Монасите били отведени в Созопол и там крестоносците принудили жителите на град да им дадат откуп. От Созопол крестоносците отплавали за Несебър, когато преди това обградили и монестир „Св. Антония“ на остров срещу Бургас. Били застигнати обаче от буря и всичките им лодки потънали, преди да достигнат Несебър. Спасил се само техният командир, който с плув не се добрал до нос Емона (Емине). Шест години по-късно, през 1629 г., след поредния си набег по Черноморието, достигнал дори до Босфор, крестоносците на връщане са изненадани от османския флот при Созопол.⁴¹ Сто и петдесет крестоносци се укрепяват в монестир „Св. Йоан Прегтеч“ и отбиват в продължение на осем дни така, че щите ги близо 5 хиляди еничари. На осмия ден пристигна подкрепление от грузи крестоносци, които принуждават османците да се оттеглят и спазват своите грузини. Силно раздразнени от това, османците разрушават монестир, защото не може повече да бъде ползван от крестоносците като убежище. Част от монестирците избягали, а грузини пред гени в робство – като гребци във флота.⁴² Оцелелите монаси били откупени за огромна сума златни монети – 5000 талера – ефимки.⁴³ Монасите събират материалното си оцеляло имущество и се отправят за монестир на „Св. Богородица Калариотис“ на остров Халки, който става за тях нов обител.⁴⁴ Сред предметите, оцелели от последния и окончателен погром на монестир „Св. Йоан Прегтеч“ в Созопол и пренесени от монестир на остров Халки, освен ръкописите, които вече споменахме, има четири прекрасни икони – на Христос Спасител, на Св. Богородица, на св. Йоан Прегтеч и на св. п. Петър и Павел, сребърни ръчни кандилници (κατσί) с плочки на гръб, които са изобразение на „Св. Йоан Прегтеч“, позлатен сребърен ризид, голям гърбен кръст, позлатен сребърен дискос и двубронзови свещници, всички с гробителски надпис върху тях.⁴⁵ След близо четиридесет години, през 1668 г., на връщане от Москва, когато оттам са своята почитаност и известност на обителта светия пророк „Йоан Прегтеч“.

³⁸ Πατρινέλης, Χ. Άλλες μεγάλες μονές. In: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, т.10, Αθήνα, 1974, σ. 141

³⁹ Сношение России..., с.268.

⁴⁰ Королев, В. *Босфорская война*, Москва, 2013, с.172-173.

⁴¹ Королев, В. *Босфорская...*, с.465-475.

⁴² *Сношение России...*, т.2, с.243

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Βαρθολομαίος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα ..., р.16-17.

⁴⁵ Ibid. р.81-83

ч ” н Големия остров срещу Созопол, тук ще спре Антиохийският патриарх Макарий, който чрез устна своя син дякон Павел (преди го бѣде избран за патриарх, Макарий е бил свещеник) ще рече за последните три гични дни на обителта.⁴⁶

Това е обща картина на гримичната съгб на този голям монешки център по нашите земи. Тя предстои да бѣде разгърната в множество отделни изследвания, които ще възстановят и популяризират историята на островния манастир и вярваме, че го превърнат в неизменен гестинция на културния и религиозен туризъм по нашето Черноморие.

Статията се публикува с незначителни съкращения.
Пълният текст ще излезе в интернет портал
Двери на православие.

⁴⁶ Paul of Aleppo, *The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch*, vol. II, London, 1836, p.423.

Проф. д-р Владимир Градев преподава теория на религията в специалност „Културология“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и философия на религията в НБУ. От 2001 до 2006 г. е посланик на България при Светия престол и Млтийския орган. Автор е на книгите *Прекъсването на пътя* (2000), *Политик и състояние* (2005), *Между абсолютното тийство и нищото* (2007), *Това не е религия* (2013).

Владимир Градев

ФРАГМЕНТ ЗА ВЕЛИКИЯ ИНКВИЗИТОР

*Не видях светлин-, по-светл- от мъч-нието,
не чух дум-, по-съвършен- от отсъствието н- думите.*

Абу Язид - л Бист-ми

Игв миг, ког то уж сът, който животът ни вдъхв , уж сът з неговия мр к, всемирн мр к, н дхвърля всеки негов г р, всяко усещ не з смисъл или ценностт му. Тов е мигът н искреностт , мигът, в който приближ в ме бсолютното не от сует или изгод , от чист искреност.

В кръчм т „Столичен гр г“ Альош К р м зов се з позн в със своя по-голям бр т ИВ н, богоборец с изящни м ниери и пл менно слово. По-големият К р м зов не отхвърля съществув нето н Бог, н сътворения от Него и ост вен в плен н злото и болк т свят. Стр г нието н невинните пр ви з него вяр т в Бог немор лн , любовт към ближния, волн злодей или неволн съуч стник в злото, невъзможн . ИВ н не отхвърля, че Бог им Своите основ ния г допуск и н й-безсмислените и жестоки мъчения, з които р зк зв и които и гнес пълнят кримин лн т хроник . Той прием гори, че Сп сителят ще изтръгне от бездн т он зи ос нн н Господ , която ще събере във вечния живот п л ч и жертв т , л отк зв г се присъедини към хор . Ск нд лът н злото не може г служи н ник кв , без зн чение г ли земн или небесн , цел. Бъдещото щ с- тие, тог в , ког то Бог уст нови в кр я н времен т „всеобщ т хр мония“, не ще може г изтрие и едн детск сълз от цял т изстр г н н земят мък и болк . А и г можеше, творението би ст н ло с мо още по-чудовищно и скверно от тов . Мнозин бих к з ли н ИВ н: стиг , не прек ляв й, т к кво зн чение им т к в нищожн греболия к то едно р зпл к но дете в съвършения всемир? Всеки, който р зсъжд в т к , е нр вствен слепец, з щото, неспособен с чувството си г се пренесе в тов незн чително пл чецо съзг ние, той не вижд в неговото стр г ние мотив з възмущение от Всемогъщ т сил , която

е г л живот н едно м лко, нер зумно и безз щитно същество, з г го унижи и н к р г стр г .

Всъщност теистът К р м зов е много повече и по-дълбоко религиозен от мнозинството, които з явяв т, че с т киѳ . Въпросът з Бог не го ост ъя безр зличен. З ним ѳ го упорито, безпокои го непрест нно, измъчѳ го го полу г . И той бленуѳ з един р зположен по ост н истин т – гоброт т – кр сот т и поддърж н от Божият десниц свят, л честността го з ст ѳя г к же, че т кѳѳ свят просто не съществуѳ , ѳ противен случ ѳ той прѳѳ н гр го сърце щеше г го ѳзпее. ѳзмущ ѳ се и се бунтуѳ з р ди тов , което н ѳ-стр стно, но н пр зно жел е. Богохулств и проклин , з щото светът болезнено се нужд е от водителството н Дух , л к квото и г тѳѳрди религият , той тов водителство не го откриѳ , него просто го ням . Р зоблич ѳ творението к то жестоко и сбѳрк но и з ключ ѳ , че то не е трябѳ ло и не трябѳ г съществуѳ .

Присѳг т н Иѳ не без пел ционн , л съѳсем не е последн т гум ѳ н през н тия ди лог ѳ крѳчм т . Альош , който ѳ *Бр-тя К-р-м-зови* изр зѳѳ гоброт т и простот т н ѳяр т , не кори бр т си з неговото безбожие, дори не му противоречи. Добре р збир , че именно отвр щението от свет т кѳѳ, к кѳѳто е, к р т Иѳ н г го отхѳѳрли. Не тѳрси и г опр ѳг е Бог, с мо припомня, че може г прости Този, който, съѳѳршено неѳинен, е г л Сѳоят крѳѳ з сп сението н „ѳсички и ѳсичко”. Н истин , стр г нието н неѳинните е ненужно и по ник кѳѳ н чин не може г ѳѳде инструмент лизир но. Д , то толков м лко може г ѳѳде обѳяснено и ѳведено т к го нещо груго, че Бог, ѳместо г открие основ ният з съществуѳ нето, с м слиз голу н земаѳ и се н тов рѳ с него н Крѳст . Р зумѳт н Иѳ н приѳѳрз но изѳѳежд от ск нг л н злото проѳ л н творението и бсург н свет , з щото, ко светът действително беше бсурден, тог ѳ просто ням ше г им ск нг л. Альош стиг го по-дълбокото и тр гично прозрение, че ск нг лѳт н злото измъчѳ Бог, Коѳто стр г и скѳрби с жертѳвите. Любоѳт му кѳм тях, п метт , ѳ която ги съхр няѳ , съѳсем не с преврѳзк н очите, гѳвоздеи ѳ рѳцете Му. З тов Той единствен им сил т и пр ѳото г прости.

Сл бостт и безпомощността н Христос н Крѳст пок зѳ т, че злото не може г ѳѳде победено със сил от гоброто, но може г ѳѳде изкупено и превѳзмогн то със споделен т болк и стр г ние, единствени средств з позн ние и ѳѳзр жд не ѳ цялото тѳворчество н Достоеѳски. Д , Тѳворецѳт от любов и ж л кѳм тѳворението се е превѳрн л ѳ Изкупителя, мин ѳ ѳки букѳ лно ѳ човек . Щом Бог е успѳял г изстр г докр ѳ целия уж с н чѳѳѳшк т уч ст, тог ѳ Той, именно ѳ тѳждеството Си с човек , им пр ѳото и може г прости и изкупи болк т и стр г нието. Альош не се бои г отѳждестви Бог с човек , з щото ѳярѳ ѳ Христос, ѳ Когото се е ѳпльѳтил н ѳ-светлият лик н Бог , Този н Изкупителя. Т зи негов ѳяр , дори с м по себе си и нез ѳисимо от съотѳѳѳѳѳѳ щ т ѳ „ре лн ре лност”, е н пѳлно смислен и нр ѳѳѳѳѳѳно бугн .

По-големият Крмзов е съгласен, че Христос истински обич хората, които изобщо не са злочинци. Той обаче е Бог, ние сме само човечеци, твърде човечеци, и Неговото изкупително любовно „невъзможно чудо на земята“. Диалогът, изхождайки от кръстовете на Бог и злото, е стигнал до дълбоко противоположни изводи: „Щом злото съществува, то няма справедливост и следователно няма Бог“ и „Злото съществува и е непоносимо, следователно има Бог“. ИВн не прогласява обаче спор *pro et contra*¹, за бунта и вярта или „за богохулството и неговото оборване“², с нови аргументи, разказва съчинената от него поема за Великия инквизитор, която изглежда първоначално гледа от водения досег разговор.

Всъщност тази странична поема е втората част от богоборческото слово на ИВн. В първата част, изхождайки от идеята за Творец, той е разобличил довелия до бунта срещу Бога провалянето на творението. Сега, разказвайки легендата за дошлия на земята Изкупител, той разобличава породилата неговото антихристиянство провалянето на изкуплението.

Разказът за Великия инквизитор е изумителен *conte philosophique*, връх на творчеството на Достоевски, и в цялата световна литературна мисъл, чието съдържание никога – нито разказва читателите, нито слушателите в кръжаките, нито читателите, нито дори вторият роман – не може да бъде уловен, разказът, в който винаги остава нещо тъмно, нещо тревожно, което не дава покой. Сфинкс, той отговаря на въпроса кога то ни питат.³

Действието се развива през XVI век, преломното и странично време на Реформацията и религиозните войни, в Севиля. Въздухът в град Дон Жуан е изпълнен с „лимонов роман и гънливост“, а вместо веселие и любов царят стрехът от Инквизицията, която всеки ден пее клише *ad maiorem Dei gloriam*.⁴

Тълпата, вече възбудена, се стича към централния площад, за да присъства на поредната масова екзекуция. Но ето че по още жарките от последното *деяние на вярата*⁵ „стъгнати град“ внезапно се явява, въобразява ИВн, едно ново пришествие, *incognito* Христос, „възжелал поне за миг да посети децата си“. Нечаканият страничник върви, без да каже нищо, а всички веднага го разпознават. Исус, който преди петнадесет века, блъскаше, изцелява, дава хората със Своята любов и добротата. Не, Той не е привидение или илюзия. Как отново „Толпата куми“⁶ и връща детето в ковчеза към живота.

¹ Както се казва книга V от романа, в която е главата за Великия инквизитор. Цитатите от *Братя Карамазови* са по превода на Д. Подвързачов и С. Андреев.

² Достоевски, Ф. М. *Писмо до Н. Любимов*, май 1879 г.

³ Настоящият прочит на „Поемата за Великия инквизитор“ взема предвид и диалогизира с нейните големи интерпретации от Соловьев, Розанов, Шестов, Бердяев.

⁴ За най-голяма Господня слава (лат.).

⁵ Значението на аутодафе (*Auto de fe*) на испански език.

⁶ Момиче, тебе казвам, стани (Марк. 5:41).

Точно в този миг прегледът му е облечен не във великолепия пурпур на кордонските си одежди, в стирпото си грубо рогово, *Inquisitor Maximus*, висок изправен стирпото с изпито криво стирпото икони лице на светец и изнепелявщ поглед.

Къво е го си инквизитор? „Къво е го си прилеп?“, питат в едно свое есе⁷ философът Томас Нейгъл и отговарят, че никогданям го узнемтов, защото феноменологически е невъзможно го се нагхвърли перспективата на първото лице. Нямим, че е напълно прав, и от поема на ИВна също няма го на учим къво е го си инквизитор. Ал не тов е целта на писателя, на голямта литературна въобще. Прегледът въйки на тов, което злото мисли за себе си, Достоевски на помогна го осъзнаем собствените си наглеси и опит в срещата с наичуждия и го лечен етос, който можем го си въобразим. Още повече че можем истински го схванемта на злото с мо откъм смото зло, следвайки неговите движения и рзвития.

Нещо повече. Достоевски с легендата за инквизитор пророчески скицират „идеалтип“ на владетеля, чиято зловец сянкосте е на свет. Ал рзбирнето в дълбочина, в цялата стряховитост на този ужасяващ образ, изисква наичуждия на предострих не от историческия и собствения на емпиричен опит. Инквизиторът не е Торквем го или Робеспьер, не е Стрлин, нито М. О. Д., и техните деяния с ужасяващи, а личностите им с нищожни, по човешки твърде нищожни. Великият стирпото предствява „идеята“ на тяхното историческо битие. Демоничната сила на тази идея е на првил възможно осъществяване на чудовищните им нанове. Злото, *simia Salvatoris*⁸, е наичуждията на гоброто.

Инквизиторът също веднага рзпознава в чудотворец Христос. Няма нужд го къзв „Ето човекът“, вдиг с мо пръсти и стржите Го злавят и отвеждат в тъмницата. Никого от тълпата не минва и през ум го се опит го Го звити или поне го протестират, „готолков вече на рогът е на учен и покорен и трепетно послушен“, и всички скланят доземи глави, за го получат кордонските благословия.

По-късно, вече в покоя на тъмната и нежна нощ, инквизиторът слиза в тясната сводесталия. Дълго се взирва в лицето на таинствената творник, после остива светилник на миста и питат: „Тов Ти ли си, Ти ли си?“. Не получава отговор. Пък и стирпото не желее го слушат: „Не отговарят, мълчат. Пък и къво ли би могъл го къжеш? Аз знам много добре къво ще къжеш“. Той знае всичко, остива му с мо го умре. Доста покосте? Не, го говори.

Говори дълго. Говори с мо инквизиторът. Речта му е строина и последователна, с желязна теолого-политическа аргументация. Фразите с уверени, на стирпото телни, но понякога през бързо отменените криво мъртва лист думи прозвучават

⁷ Nagel, Thomas *What Is It Like to Be a Bat?* in *The Philosophical Review*, Vol. 83, No. 4, 1974.

⁸ „Маймуна на Спасителя“ (лат.), както често наричат дявола Отците на Църквата.

нотк н печ л. В ясното и трезво р зсъждане н този строг ум ням и сянк от з блуд , ник кво з слепение. Инквизиторът, *senex sapiens*⁹, зн е и р збир , не е к то п л чите н Кръст . Сег , стигн л до кр я н своя път, иск не г се изповяг , г открие кът н т цял живот т ън , която го е н пр вил велик и му е позволил г гържи в ръцете си съдбините н свет . Т зи т ън гл си, че хор т с гвижени от едн основн гриж : „Прег кого г се преклонят?... г н мерят т ков нещо, че всички г повярв т в него, и то непременно *всички з-едно*. Ето т зи потребност от *общност* н преклонението е и н ъ-гл вното мъчение з всеки човек еднолично и к то цялото човечество още от н ч лото н вековете”.

С т н т , ж гув ъки от гордост з н ъ-висшия р нг, постиг превъзходството, принизяв ъки другите. З тов з р зяв Аг м с б цил н покорството. Учи го г не бъде рог нтен и г се преклони пред Всевишния, след тов ъер рхически г подреди и з клюци всичко съществув що в „голям т вериг н битието”. Ёер рхият , свещеният ред, степенув мест т , ролите, функциите. Превъзходството в нея е по р нг. Тя е вл ст н висшестоящия н г *по-нисшестоящия*. „Бог е велик!” Сл вейки Всевишния, човекът и себе си въздиг и колкото повече глед свет с очите н С т н т , толкова повече ъер рхия вижд в него: мъже н г жени, ст ри н г мл ги, бели н г черни и пр., и пр.

Дошлият н земят Христос учи хор т г ст н т п к гец , Волни птички, които не зн ят ъер рхия и вл ст. В действителност християнството не е з оно-в , което им ме, з тов , което трябв г ост вим. Вълпъщението, изходът н Бог от с мия Бог, е бягство от всяк ъер рхия и вл ст. С мият Христос е никоъ, н ъ-обикновен човек, роден в семейството н гърводелец, н пусн л и тов семпло жизнено поприще, з г се довери, изхожд ъки от р венството н всички тв ри пред Бог , н човешк т свобог .

Инквизиторът об че е н ясно с покв рен т същност н човек и е убеден, че всеки, който го смят способен з свобоген живот, или лъже, или никог не го е позн л. З тов упрекв с рк стично Христос: „Вместо г з вземеш свобог т н хор т , Ти я умножи и обрмени с мъченият ъ душевното човешко ц рство вовеки”. Свобог т води го безреגיע в обществото пор ги х отичното роене н личните вярв ния и го полудяв не н индивид пор ги непрест нното безпокойство н сърцето и вътрешното терз ние, н ъ-ярък пример з което ще бъде с мият ИВ н К р м зов. *Unus Christianus, nullus Crhistianus*.¹⁰ З тов , з г предп зи човек и обществото от оп сностите, събл зните, злочестият н *sola fide*¹¹, инквизиторът е прибр л Христос, този *hors la loi*¹², н сигурно и добре н гзир в но място. Т к е неутр лизир л подривното Му въздействие и в същото време е з п зил легитимир щ т вл ст н неговия култ. Един ловък т ктик не се отк зв никог от нищо, освен ко то е н пълно неизползв емо.

⁹ Мъдър старец (лат.).

¹⁰ „Един християнин – никакъв християнин” (лат.).

¹¹ „Само вярата” (лат.), основен принцип на Реформацията.

¹² „Извън закона” (фр.).

Християнството още не е стигнало дотам.

Нивият, която възпламенява сърцето и взривява ум, нивият, която бунтува мислите и разделя гредите, Великият инквизитор противопоставя евидемонията, постига не само човешкото състояние и мир не земята. Не отхвърлил свободата нивият от любов към себе си – нивият скетичният степен му е чуждо с молюбието, не го прегледва от *libido dominandi*¹³, от любов към всички: зехор – т, зехорното състояние той е избрало сигурността срещу свободата.

Инквизиторът познава издълбоко света и човешката душа и изкривил целият си мисъл в една мисъл: „Има три сили, единствени три сили не земята, които могат неведнъж победят и да пленят съвестта не тези силни бунтовници в името не собственото им състояние – тези сили са: чудото, тайнството и вторитетът“. Затова той и неговите предшественици са погледели делото не Христос и са го основали върху тях.

Действително, Църквата е основана не на любовта не възложилия гледателно си не сърцето не Господ¹⁴ ученик, не твърдостта не превърнал в крив човек, не Петър, който „мисли за онова, що е човешко“¹⁵, за щото болезнено носи в себе си тежестта не човешкото. И който се стряхва, по човешки се стряхва и отстрани прегледва и Този, когото обича. Затова не може да повярва не ушите си, когато то му е не редено от Господ тъкмо той „да не се овцете Му“. Трябва му ясно укажания, за да успее с безкривни криволичения и погледна да го следва.

Друг е антихристовостта не инквизитор, неговата идея за човек и Бог изцяло противостои не Богочовек Исус Христос. Той е антихристът, който гнезди във всеки искане със силата не ложи Църквата Божие „съвършен“ християнин.

Достоевски е чужденебелното предствяне не Църквата криво предствяне делото не Христос, още повече че през нейното поругане згние той с тревога вижда бързо и заплително издигането се фсгане социализма, за която знае, че е с можда гният за власт нехилизм. Времето трогично му даде право, превръщайки тъкмо Русия в люлка и клетка не комунизма.

Да, ко Църквата е згние, действително „чудото, тайнството и вторитетът“ са в неговите основи. И точно в описания от инквизитор ред: първо чудото, след тайнството, не криво вторитетът, върху който в кривостта сметка всичко се гържи.

Именно тях трите е предложил „страшният и умен дух“ в пустинята не Христос. Това не са били никакви изкушения, трите неща, от които човечеството действително се нуждае, за да не бъде повече измъчвано от гледища,

¹³ „Желание за господство“ (лат.).

¹⁴ Св. Иоан. 13:23.

¹⁵ Виж Мат. 16:23.

безрецието и съмнението. Затова, о, „уж сяв щитъни Църквта“¹⁶, тя е приел онов, което Христос е откъзъл, и е получил възмян „Рим и мечът на кесря“, духовното и светското господство, нужни и отговорния пстир, за да води непокорното човешко стадо по пътя му и земята, вместо да чка кръжана времента.

Първото предложение е дошло от глуга. Още в пустинята мигическите рецепти на Сатаната са могли да решат проблема за същия, като превърнат камъните в хляб. А Той им е обещал само същия хляб на свобода, а колцина са глуги за него, след като той не пълни ничий стомех? Същност Христос никога не е бил безразличен към глуга и човеците, но дори когато не храни събралото се множество, Той не превръща камъните в хлябове, умножава с мите хлябове, свещенодейства чрез плод и човешкия труд, без да къска като днешния технологически *deus ex machina* връзка с природата. При това Христос не храни, без да иска нищо възмян, да вържи възможност с мачовек да избере, без да зависи от материалното.

Второто предложение на Сатаната е било императорската власт върху целия свят. Синът човешки, вместо да приеме, е проявил свръхчовешкия *хюбрис* да даде на човек безпорядък и собствената му свобода. Стратията духовник обаче не обича бързата свобода, със строг и меланхоличен любов конкретно обича тези жалки и тъжни злочести създавания хората, които повече се стравуват от смъртта, отколкото ценят живота. Докато Христос, откъзълъки „меч на кесря“, се е отнесъл твърде сурово с хората, чийто живот е не само глуга и мизерен, но и измъчен от страхи и несигурността. Хората по природата са лоши. Затрени от бесна „разклатено зло“, те са вълци едни за други и им е нужен, за да ги пзи от тях, Големият вълк, който Хобс нарича Леви тана, друго име на Великия инквизитор. Стратията, *т-ин-* и властта, порядка блягоговение и преклонение пред господря: *primus in orbe deos fecit timor*¹⁷.

Основна предпоставка на всяко господство е, че хората са могаговят, че искат да са свободни, но винаги доброволно ползват свободата в кракът на онези, които им дават сигурност, издигълъки зривистени около техните тревоги и безпокойства. Политиката в перспективата на страхи се основа на всеобщия стремеж към „върховното бляго“¹⁸, на всеобщото бягство от „върховното зло“ и несигурността за собственото съществуване в по-малкото зло и огрничаването на свободата.

Инквизиторът е избрал по-малкото зло, защото самоплачът, „уж саи връзка на човешката общност“¹⁹, е в състояние да овладее бесовете на хората и разрушението, да превърне вълците в гнет, да изпривини кръжата това криво

¹⁶ „*Ecclesiae horribilia secreta*“, за които виж Спиноза, писмо LVXXI.

¹⁷ „Страхът пръв в света създаде боговете“, Стаций, *Тиваида*, III, 661.

¹⁸ Виж Аристотел, *Политика*, I, 1.

¹⁹ Joseph de Maistre, *Les Soirées de Saint-Petersbourg* in *Œuvres complètes*, Lyon, Librairie générale, 1891. t. IV, p. 33.

дърво²⁰ човек . А онов , което не може, ще изгори. З то в утре той ще з п ли и Негов т кл г .

Още Пл тон постулир , че хор т , з г им ред и х рмония в обществото, трябва г вярв т в едни и същи нещ . З инквизитор еретици с всички онези, които, избр ли г вървят по свой собствен път, пост вят под въпрос единоислието н догм т , вече готов т , оконч телно уст новен т и кодифицир н истин , норм н свет и норм н Бог и подри в т вторитет н Църкв т , извън която ням сп сение.

Именно вторитетът, не вл стт , духовн т , не физическ т сил , е з логът н третото, последно, предложение н дух в пустинят . Инквизиторът зн е, че без духовн вл ст никоу ред не може тр йно г устои. Несъмнено, р зпределението н бл г т и стр хът от н к з нието е в основ т н всяк вл ст, л господството е вин ги пропорцион лно н илюзият н свобод т . З то в ге т трябва г се уч т вин ги г к зв т истин т , но ст рците зн ят, че истин т е тъкмо онов , което никог не трябва г се к зв .

З инквизитор историят н ц рството н човек е постепенното осъществяв не н трите предложения н „великия дух”, от което възникв т чудодейните утопии, всесилните вождове, безотк зните системи н тот лното гресир не. Той е сигурен, че уст новяв нето н пълното господство н истинск т религия ще обедини, умиротвори и х рмонизир свет , ще г ге н човечеството ж гув ното всеобщото щ стие.²¹ З то в той и предшествениците с осъзн ли, че з г н пр вят действително щ стлив цял т човешк *massa damnata*²², трябва не г бл госл вят свобод т , г я снем т от плещите н хор т и с ми г поем т стр шното ù бreme. Ст рият к рдин л се обръщ рязко към З творник и Го призов в : „Осъди ни, ко можеш и ко смееш!”.

А Христос? Дори Неговият н гзир тел призн в с дързостт н своето предизвик телство, че Той единствен им пр во г съди. „Ст рикът би иск л онзи г му к же нещо, м к р и горчиво, стр шно.” Ал Христос „не отгов ря н нито едн гум ”²³ от з пл хите, укорите, въпросите. Божественото с мо по себе си е мълч ливо. Не се обясняв , не се опр вг в . Мълч ние, което не отрич свет , го преобр зув , позволяв йки ни г видим или по-скоро г „чуем” всички нещ под вид н мълч нието н Отец, отр зено в то в н Син . Мълч ние, което прен ся отвъд битието, т м, където мин в Духът, з Които „не зн еш отге иде и н къде отив ”²⁴. Мълч нието н Исус е Неговият н чин г „пред ге” дух и г ни го г ри.

Инквизиторът н ù-сетне спир г говори. К кво груго? К к г излезе от т зи

²⁰ Kant, *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* , § 6.

²¹ Това е големият проект на Антихриста в кратката повест, с която завършват *Трите разговора* на Владимир Соловьев.

²² Прокълнатата маса (лат.).

²³ Мат. 27:14.

²⁴ Иоан. 3:8.

силов изгр, от този мъчливост? О, ще свърши, ще доведе процес до края. А този с моят ще се погребее тук за три дни и три нощи, преди да прекрати оброчно приготвяне.

Ал изведнъж за творникът „мъчливо се приближава до стъпка“ и леко го целува по безкръвните устни.

Къво?!

Док, суровият стъпва на крака, почувствал, че стъпването му е докоснало за творник. Помръдва устни, и вярно за да ги изтрие, а „целува те гори сърцето му“. Къво от това? Нима ризумът знае основният на сърцето?²⁵ Няма ли лектик. Христос не обръща „не“ в „да“, не прави негтивното позитивно. Сякаш то е за да светлинат...

Инквизиторът отвръща вратата и Му нарежда „върви и да не идва повече... никога, никога“. Христос – това е финалът на легендата – поема по тъмните безлюдни „градски стъпки“. Стъпването не тръгва подире Му.

Докто слуша, Альош неведнъж понечва да прекъсне братици, да вързи за знацият, които Ив извлича от Евангелието, за пропастта, която брати му дълба между Синаителя и Църквата. Този измислен от теб инквизитор, възкликва на крака този, изобщо не е част от Христовата църква. Следващият Христос не се бори с вик „Бог да жели“²⁶ за победата на Църквата, моли Отец за Неговото идване.

Не, отвръща Ив, инквизиторът върши всичко това не от воля за власт и любов към земните блага, нито и той е бил в пустинята, където е умъртвил плътта си и подчинил волята си. Там единствено не се е излекул от любовта си към хората, от жалостта си към тяхното злочестие, от грижата си за тях. Не, той съвсем не е безскрупулен тиран. Човеколюбец, той жертва душата си за хората. Религията, той знае суровата истината и се съброява изцяло с нея. Евемонист, той е нмерил в религията възможно най-добрия ред на земята. Всичко вече е негово стъпване: хилядолетната традиция, вторитетът, непогрешимостта, хуманизмът, социалният дух. Едно с моето липсва...

Ох, почти с облекчение възкликва Альош, твоят Инквизитор просто не вярва в Бог. Тъка, съгласява се Ив и допълва, че дългият опит с човешките дела е убедил знаещия стъпване, че с моите съветите на великия стъпване бих могли да уредят хората, тези „недоизкусурени пробни същества“, създадени за подготвяне. Злото в инквизитор идва от претенцията му да обича хората повече, отколкото ги обича Бог.

Накрая на тяхната беседа Альош стъпва и мъчливо целува Ив, който въз-

²⁵ Св. Паскал, *Мисли* § 277.

²⁶ *Deus le volt*, бойният вик на кръстоносците.

кликв със стрнен з него възторг: „Пл ги т! Ти откргн тов от моят по- ем !”. И той целув бр т си от състр г ние и любов. Почувств л е, че н пълно з черкн л идеят з творението и изкуплението, ИВ н ще з върши в отч яние- то и лудостт .

Съществув ли действително възможен отговор н въпросите и отриц ният н ИВ н К р м зов? Не е ли твърде сл б този н Альош ? Изцелим ли е изобщо този кр ен нихилизъм? К к може вяр т г помогне н безверието?

Смисълът н тези н презн ти пит ния, стр стни отриц ния, дълги мъч ния не е г пок же бсурд н вяр т или сует т н безверието, *tua res agitur*²⁷, в м ксим лн степен г ни изпит , з г р зберем можем ли г ст нем т кив , к квито сме: *н-истин-* християни, н й-сетне свободни.

²⁷ „Твоего дело се върши” (Хораций, Писма, I, 18, 84).

През 2010 г. вторкът извършва Национален художествен конкурс – специалност „Реставрация“, от 2011 г. е докторант към катедра „Стенопис“. Представен тематически от дисертационно проучване, проследяващо *Тенденциите в р-звитие на съвременното българско мозайкоизкуство. Естетическите и технологически новости.*

Миляна Стефанова

ХУДОЖЕСТВЕНАТА УКРАСА НА КАТЕДРАЛАТА „СВ. ПЕТЪР“ – ГЕНЕРАЦИОНЕН ФАКТОР В РАЗВИТИЕТО НА МОЗАЕЧНОТО ИЗКУСТВО

Резултатът на мозайкоизкуството в европейското и световно изкуство през XIX–XX в. е естествено следствие от фундаментални процеси от по-ранен етап. Една от причините за настъпилата популяризация и експанзия на техниката е успешният опит на мозайкоизкуството да се фокусира в голям световен център, в който водещи художници, архитекти и изпълнители са си сътрудничали. Резултатът от общите дейности довежда до създаването на архитектурно-мозайков комплекс „Св. Петър“ в Рим, който до голям степен е в начална фаза на развитието на мозайкоизкуството. На територията не само са открити и приложени нови методи и похвати, усъвършенстване на процеса на изпълнение, в производството не са мерителни настъпили съществени модификации.

От края на XVI в. катедралата „Св. Петър“ в Рим се превръща в най-голямата работилница в света, приети са мозайковите техники. С това решение се декорира архитектурната структура на базиликата с мозайков релеф в начална фаза на тенденциите и развитието на техниката. Покриването на стените, сводовете и куполите с цветни мозайки, полускъпоценни камъни и смелите решения за времето си иновацията, иницирана от папа Григорий XIII. Това е сериозен стъпка в избора и подкрепата на техниката е бил знак за появата на нов оптимизъм в католическата църква след проблем с протестантството. Отвръщането се нов цикъл, в който интериорният декорацията е отново фундаментална роля в политиката на Църквата и осмислянето или реновацията на църковното пространство. Изборът на мозайкоизкуството се свързва с социалната роля на Римската

¹ Цветна стъкломаса.

църква и християнство, както и с чисто прагматични причини, благодарение на техните технологичните и естетически особености и материали.

С мията папа Григорий XIII констатира, че мозаиките притежават лукс и повече блясък и блясък от стенописите и несъмнено са по-подходящият материал за писканел.² В ризницата на *Fabbrica di San Pietro*³ фигурират имената на 365 втoри. Роботът по декорацията довежда до значим еволюция в технологията и естетиката на мозаиката. Първите произведения са реализирани в Григорийската капела през 1580 г. от Дж. Муцино (фиг. 1). Десет години по-късно започва декорирането на ризницата, вторите са Дж. Веки и Ч. Небия. Куполът с обща площ 15 975 кв.м окончателно е облицован с мозаика от К. Ронкони и екип от мозаисти. Следващото столетие е посветено на изпълнението на мозаиките по сводовете и малките куполи в капелите.



Фигур 1: Куполът на Григорийската капела в катедралата „Св. Петър“ – Рим.

До края на XVII в. в украсата на „Св. Петър“ се използва „директен“⁴ метод на подредбата на мозаиката, която се следва точно проектите и картоните на художниците. Съществените промени, определили новостите в техниката, настъпват в момента, когато се взема решение за подмяната на картините в интериора на катедралата с мозаика. Дейността стартира с трансформацията в тесари⁵ на произведенията на А. Скуи и Дж. Кларк от Ф. Кристофори в края на XVII в. През 1727 г. към *Fabbrica di San Pietro* се открива мозаично студио⁶.

² Mattiacci, G., *Saint Peter in the Vatican*, Jaca Book 2011 Стр. 154

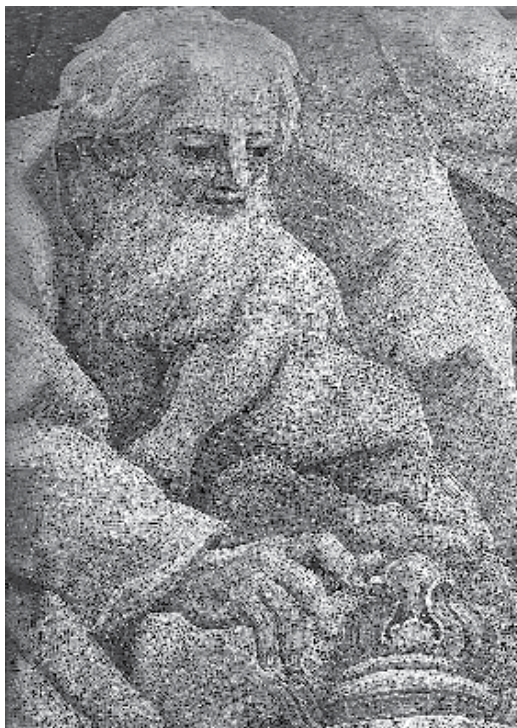
³ *Fabbrica di San Pietro* към Ватикана е създадена с указ на Юлий II от 1509 г. с цел контрол и организация на изграждането, декорацията и поддръжката на катедралата „Св. Петър“; http://www.vatican.va/various/basiliche/san_pietro/it/fabbrica/cenni_storici.htm

⁴ Подреждане и монтиране на модулите със свързващо вещество върху основата.

⁵ Градивен модул на мозаиката с правилна геометрична форма. Най-разпространеният вид тесар е под формата на куб.

⁶ Grieco, R. *Micromosaici Romani*. Roma, Gangemi, 2008.

Н лицето н подобно телие е свърз но основно⁷ с изпълнението н моз ъките з к тедр л т , тъй к то в н ч лото н XVIII в. н стъпв т съществени промени в техник т , свърз ни с формир нето н „комбинир ния” или „римски” метод. Този метод се н л г по естетически причини, з висещи от дист нцият н възприем не и от жел нието з постиг не н имит тивен резулт т. Дотог в моз ъките с изпълняв ни т к , че г се възприем т от р зстояние приблизително петдесет метр . Т къв ефект се постиг с по-едри тес ри, голям фуг , редеж по форм т и рисунк т , груб ф ктур , приг в щ живописн вибр ция и подредб н големи едноцветни уч стъци, които, гр ничещи един с друг, се смесв т оптически (фиг. 2). При копир нето н к ртини в моз ък водещо изискв не е нен тр пчивостт н техник т , донякъде и нейното обезлич в не и к в летиз ция. Имит тивн т ъ способност се подсилв чрез минимиз ция н модул и фуг т и промян в подредб т (фиг. 2б).



Фигур 2: Имит тивн способност н техник т , постигн т чрез:
 а) оптическо смесв не н големи уч стъци с едноцветни тес ри б) м лк форм н модулите, незн чителн фуг и плътн т подредб .

Художниците, въвели и пр ктикув ли метод , с Ф. Кристоф ри и дългогодишният ръководител н студиото П. Кристоф ри. Той провокир към съгъств не и н м ляв не р змер н тес рите, к кто и към един по-р знообр зен подход при живописното и светлосянъчно изгр жг не. Художниците успешно р зр ботили сложн техник н създ в не н моз ъки, известн к то „римски метод”. Върху восьчн плоч , изпълняв щ ролят н временн основ , се н н ся контурът н

⁷ Мозаечното студио към *Fabbrica di San Pietro* развива и образователна дейност, както и изпълнение на мобилни мозаечни произведения.

рисунокът. След това се осъществява подредбата с точно подготвени тесни ризи, със съответстваща цвят. Използването се преимуществено където могат да бъдат разположени в хоризонтални редове. Формите на отделни късове и на прелеците на подредбата се изменят с помощта на моделировката на сложни елементи от телесни и лицеви черти или групите. Живописното изграждане не се постига основно с цвят, не с форми и специфична подредба на смелта, която безусловно се използва ефекта на оптично смесване при възприемане от гледна точка. След завършването на мозайката тя се е прехвърляла върху плочи от гипс, а по-късно е от цимент. Изключително важно е било не само цветовете изграждане, но и текстурата на повърхността, поради което е бил полярно след завършване.⁸ Този начин работи търпи корекции в процеса на изпълнение, защото при висока прецизност и желан естетически ефект. Тъй като мозайките произведения не разчитат на фактурата при подредбата, а на неговостта и мекоти и ристичността на фугата – особености на практиката на техниките преди XVIII в. Резултатът е гладка повърхност с равномерно блестяща и размерите тесните, имитираща картинна повърхност. Малките форми на модулите, незаметна фуга и плътната подредба, довежда до незначително компоненти, изграждане на мозайката, и оптично смесване на цвят, възприемане дори от минимална гледна точка (фиг. 2). По този начин се постига илюзия за традиционен живописен техник, изпълнен с боя. Новият метод провакира впоследствие и напълно изключително разнообразни редове – по формата, а не само формата, хоризонтален, вертикален, диагонален и по него листовиден. Дейностите по прехвърляне от един основен груг, т.е. комбиниран метод, който и множеството редици, свързани с трансферите на мозайките в катедралата „Св. Петър“, служила за бази формиращи идеята за възникването на „индиректния“⁹ метод.

Хронологията на изпълнението на копията на картините в мозайка започва с религиозната олтара на укресна капелата, посветена на св. Вероника, св. Андрей, св. Лонгин, св. Елен с едноименните произведения на А. Скуи и „Св. Николай“ на Дж. Кларк, прехвърлени в мозайка от Ф. Кристофори в края на XVII в. Това са първите мозайки, изпълнени в „комбиниран“ метод и монтирани на стената под формата на плочи. Наследващата е от 1710 г. до 1784 г., новият подход се усъвършенства и прилага на големи форми. В началото на периода мозайките дейности се ръководят от П. Кристофори. От 1711 г. до 1743 г. неговият колектив изпълнява произведенията: „Кръщението на св. Корнелий“ по картината на А. Прокчини през 1724 г. и „Св. Франциск“ по Доменикино; „Ходене по водата“ от Н. Римолони през 1727 г.; „Кръщение“ (фиг. 3) на Г. Рени – 1728 г.; „Въведение Богородично“ от К. Мартини през 1728 г.; „Св. Йероним“ и „Св. Себастиан“ на Доменикино, в периода 1732–36 г.; „Кръщението на св. Мартини“ от К. Мартини; „Мъченичеството на св. Ерasmus“ на Н. Пусен през 1739 г.; и „Св. Венцеслав“ на А. Кросели през 1740 г. От средата на 80-те

⁸ Grimaldi, A. *Saint Peter in the Vatican*. Jaca Book 2011, с. 294.

⁹ „Индиректният“ метод включва използването на помощна основа (хартия, картон, платно, фазер и др.), върху която се копира рисунката от проекта, обърната огледално (обърната в посока ляво – дясно). Модулите се подреждат, следвайки проекта, фиксират се с обратимо лепило, като между тях се оставя фуга. Подредената мозайка се обръща с материала към стената и се монтира в пряко нанесената мазила.

години н XVIII в. се реализират мозайките н „Св. Вилий” от П. Сьблер с през 1751 г.; „Изцелението н с к тия” от Ф. Мачини през 1758 г.; „Преобръщение” (фиг. 3б и 4) н Р. Фелло през 1759 г.; „Възкресението н Тит” н „Смъртта н Анни” от Дж. Кампила през 1768 г.; „Чудото н св. Грегори” от А. Сики през 1770 г.; „Св. Арх. Михаил” и „Ръзятие н св. Ап. Петър” от Г. Рени в период 1771–84 г.



Фигур 3: Мозайчни копия по картините:

а) „Кръщение” н Гуидо Рени (детайл)

б) „Преобръщение” н Р. Фелло (детайл)

Мозайчните дейности, свързани с изработката н мозайчни картини, приключват в началото н XIX в. с копията н „Ползване в гроб” (фиг. 5) от Карваджо и „Неверието н Том” (фиг. 5б) от Д. Посинино. Двете произведения са изпълнени в период 1806–22 г. от екипа с ръководител В. Камучи. В следващия период в „Св. Петър” мозайчните дейности се регулират, свежестиките се донаправят н последните големи мозайчни панокартинни прототипи – „Св. Йосиф” (фиг. 4б) н Ф. Д'Амброзио, реализирани от Ф. Грнджи и неговия екипа през 1885 г., и „Св. Сърце Христово” н К. Мучоли, изпълнен от Л. Лучието и екипа през 1925 г.

Съдейки по сключените договори¹⁰, изпълнението н едно мозайчно пано с площ около 10 кв.м е протичало в рамките между две до пет години от екипа от 2–3 мозайкисти. Много от мозайките са преразработени или зменени с други многократно по естетически или технологични причини. Съществуват множество документи, засягащи скорошната реставрация н иранските мозайки – нивече в своите, т.к. изпълнителите постоянно са експериментирали със свързвател-

¹⁰ Di Sante, A. *Saint Peter in the Vatican*. Jaca Book 2011.



Фигур 4: Мозечни копия по картините:

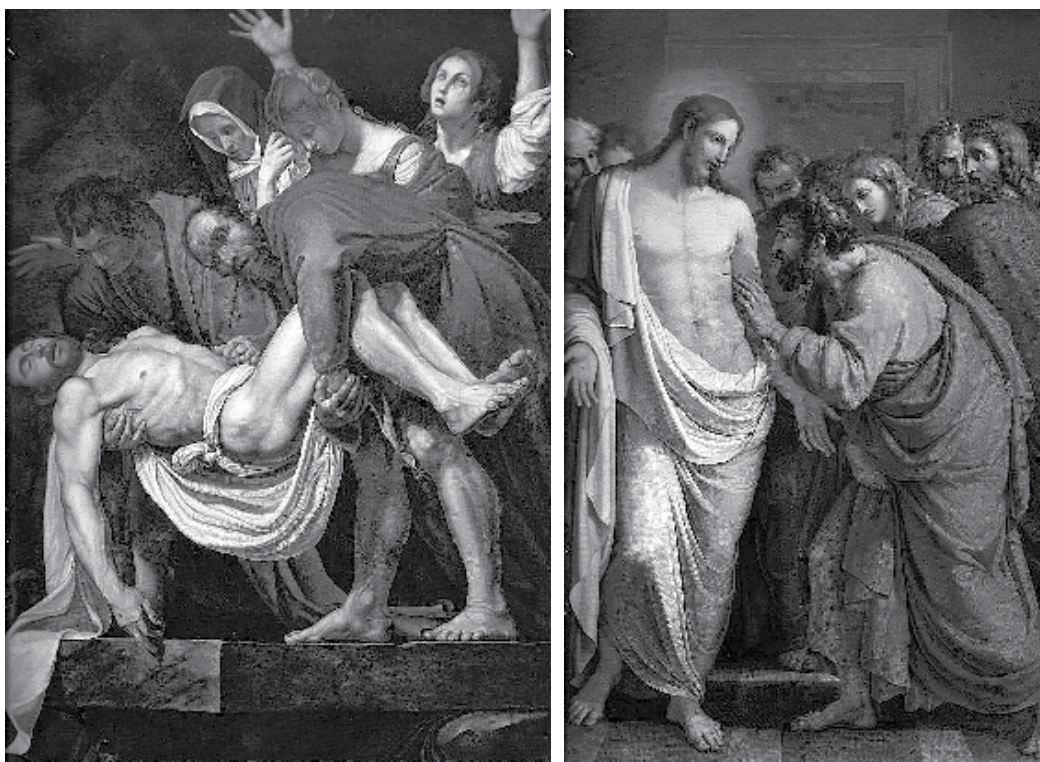
а) „Преобръжение“ на Рафаело

б) „Св. Йосиф“ на Фридрих Амброзио

лите и доб вките към тях. Н пример едн от посочените причини е прекомер-
н т доб вк н ленено м сло към м зилк т , което възпрепятств нейното
к рбонизир не и отсл бв свързв щите свойств н м тери л .¹¹

В продължение н две столетия в к тегр л т „Св. Петър“ множество худож-
ници с пр ктикув ли, уточняв ли и усъвършенств ли мозечн т технология
и н чините ѝ н изпълнение. В кр я н XVIII в. мозечното изкуство р зпол г
с ясно изведен систем н релиз ция, обог тен със зн чителни нововъведе-
ния. Исторически погледн то, въпросн т концентр ция и съсредоточ в не н
моз ък основно н едно място със съпътств щ т я структур н орг низ -
ция, производство и изпълнение довежд първон ч лно до еволюция н техни-
ко-технологично ниво. Н труп ните позн ния, усвоените и успешно приложени
нововъведения неминуемо се отр зяв т естетически и г в т к тегорично нови
н соки н моз ък т . В период XVI–XIX в. к тегр л т „Св. Петър“ в Рим и в
ч стност *Fabbrica di San Pietro* се явяв т силен икономически и обр зов телен
ф ктор, популяризи р щ изкуството и техник т , и стимулир щ производството
н м тери л. В Северн Ит лия с съз гени десетки р ботилници з обр бот-
к н стъкло и см лт. В мозечното студио към *Fabbrica di San Pietro* през XIX в.

¹¹ Mattiacci, G. *Saint Peter in the Vatican*. Jaca Book 2011.



Фигур 5: Мозечни копия по картините:

а) „Положен в гроб“ на Кривождо

б) „Неверието на Том“ на Доменико Гирландио

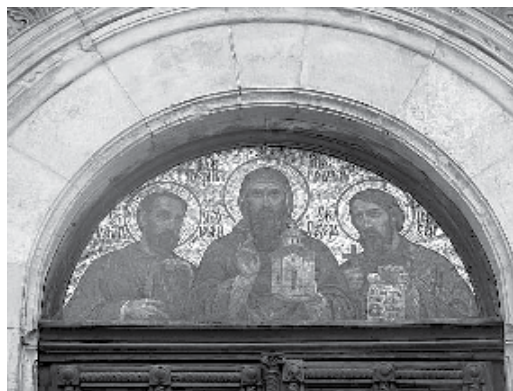
се обучават художници от други европейски страни. Същевременно се отчитат миграционни исторически фактори от Рим към други части на Италия и Европа, където създават собствени производствени и обрзователни центрове.

Следва дейността в „Св. Петър“ през първата половина на XIX в. освобождават се огромни потенциали от художници, изпълнители, занаятчии и производители, които си предлагат опит и познания, включват се в реставрационния катедра на „Св. Марко“ във Венеция. Методите, приложени в „Св. Петър“ в Рим, очевидно се разпространяват във венецианския катедра¹² и довеждат до появата на „индиректния“ метод, който определя технико-технологичния облик на мозайките през XIX–XX в.

От средата на XIX в. настъпва процес на прелоклизирания и децентрализация на мозайките дейности. Започват миграционни художници, изпълнители и производители, които износват материали от Италия към страните от Европа. В периода между 1850 г. и началото на Първата световна война с молбата на Фриули¹³ се наброяват 1500 работилници и мазини за мозайки (смелта) и кермик.

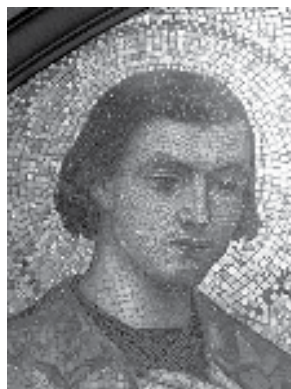
¹² Най-показателна в това отношение е реставрацията на мозайката на Джото „Ходене по водата“, украсявала фасадата на старата сграда на „Св. Петър“. От момента на нейното създаване до XVIII в. претърпява множество реставрации, като само в периода 1610–1674 г. е премествана на три различни места.

¹³ Международна конференция „Архитектура и мозайка“ – 09.10.2010 г., Равена, доклад „Мозайка и архитектура“ – арх. П. Корети.



Фигур 6: Мозечна украсна фасада на катедралта „Св. Ал. Невски“ – София:
а) „Св. Петър“

б) „Св. Прохор Пшински, св. Йоким Осоговски и св. Гврал Лесновски“

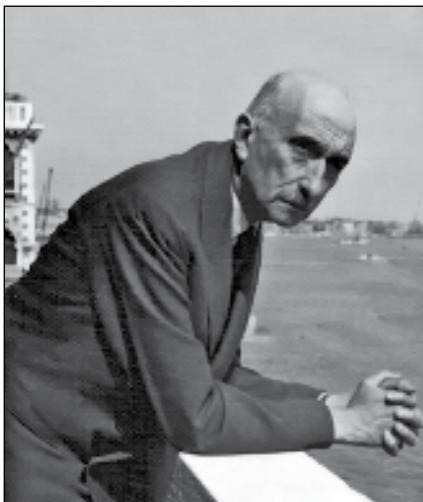


в) „Св. Георги Нови и св. Никол Нови“

г) детил

Оттог в тяхна продукция се изнеса по свет, художници и изпълнители от регион изпълняват множество значкови произведения. Тези процеси достигат и рефлектират върху новото българско изкуство. Произведенията на емблематичните значкователи – А. Митов, Н. Петров, Ст. Иванов и др., определящи украсната катедралта „Св. Александър Невски“, сътрасформирани в мозечки отителни и немски компани (фиг. 6).

Рзботените принципи, методи и етапи на изграждане, техническото усъвършенстване на инструментариума и производството, установяването на организацията и устройството на телиет и плановото разпределение на дейността на сформираната структура с фактори, стоящи в основата на последващото развитие на мозечката. Набелязват резултатите от колосалното мозечно наследство на катедралта „Св. Петър“ техниката продължава еволюцията си на следващия етап в множество посоки, които формират съвременния ѝ облик.



Франсоа Мориак (1885–1970) е френски писател, един от най-значимите християнски автори на ХХ в. Член на Френската академия (1933), той е носител на Нобеловата награда за литература (1952). Останал сиринк в невръстна възраст, Мориак израснал в католическия пансион на марианските краища Борго. Споменът за нравите във френската провинция е ядрото на бъдещите му произведения, но психологически и ситени романи, прехвърлящи болезнеността на страстите и душата: *Родителка*-, *Терез Дескейру*, *Пустинята на любовта*-, *Ф-рисейк-та*-, *Юношката от едно време*, които Фондацията „Комунитас“ преиздаде на български език през 2013 г. заедно с изповедническата му книга *В какво вярвам*-. В политическическата си негжирност Мориак е убеден демократ и ярък противник на *Акцион Франсез*

и краищата десницата с нейния антисемитизъм и национализъм. Клоникъм социалното християнство и докрай останал в близкия на генерал Дьо Гол. Другите му по-известни книги с християнски тематика са: *Знаколко неспокойни сърца*-. *Есет-за религиозна-психология* (1920), *Бог и мисъл* (1929), *Страданията и щастията на християнина* (1931), *Животът на Исус* (1936), *Син Човечески* (1958). Предложените тук текстове са от прочутите *Бележници (Bloc-notes)* – сборници, в които Мориак обединява колонките си, публикувани всяка седмица в сп. *Експрес*.

Франсоа Мориак

ВЕЛИКДЕНСКИ РАЗМИСЛИ

Малагар, Разпети петък, 1958 г.

През нощта на понеделник срещу вторник се разрази буря. Децата много се изплашиха и се изпъкряха по стаята си, запалиха мириса на зимата, на дъждите и мръсните месеци, през които никога не е прониквал в златворения дом. И тъй, природата е в смут. Птиците замлъкнаха; лилията и божурите, които бяха на път да цъфтят, клониха. Днес, на Разпети петък, след ясна сутрин слънцето, както е писано, се скриза три часа. Отчаян вятър, нахлул от морето, тласкаше към нас облаци в безрегие.

Дав продължи ли в този тон? И за какво говоря? Между това, което един християнин възпомена в гнес, и политиката на хората се простират пропасти, която не съм в състояние да преододея. За какво говоря, когато не знам онова, за което един вярващ се опитва да говори – не от човешки респект, защото любовта има своя свая. И напоследък за щото той е неясно доколко всичко изречено си остава непонятно за този, който не го изпитва. Нюманка звъни (или пък беше Киркегор), че Бог е Някой, комуто говорим, не Някой, за когото се говори. Много често кореспондентите ме разпитват в това си неясно и се учудват на моята вяр,

н този прилив, скрит под всичко, което ниш , но който изникв между гумите.

В деня н Господният смърт е редно г з говоря з тов . З що съм в т зи религия? З щото съм се родил в нея? Д , без съмнение. Но к кто к зв П ск л, тъкмо з щото съм роден в нея, се възпр вям срещу нея. И тъй к то съм роден в нея, н мир м я з р зличн от всички групи. Не ми пречи (к к г го отрек ?), че тя ме е притеж в л още преди г мог г ù ок ж съпротив . Мнозин групи, също т к родени, неспирно се мъч т г се изб вят от нея, без никог г с усетили привлич нето ù. З що сме толкова р злични, ние, верните? И у н ù-р внодушния християнин, ко е истински християнин, си ост в няк кв привърз ност, стр ст н живот и смърт, нежност, н която е ст н л съприч стен още от детството, няк кв кротост, която не е от този свят. Т зи бл год т носи със себе си своята очевидност. И все п к щях г се съпротивляв м, ко не вярв х, че всичко, което е н пис но, е вярно, вярно с букв лн истинност, че всяко Слово н Господ (*Небе и земя ще премине, - л- гумите Ми ням- г- премин- т*)¹ тегне н г Историята със своето вечно време.

И н ù-н кр я, щях ли г реш г сътруднич н т зи изд телск поредиц , оз г-л Вен „В к кво вярв м?“, ко можех г отговоря с мо с няколко ред , в които г обясня мотивите н моята вяр ? К кво бих могъл г к ж тог в ? Трябв ше ли цялото тов стр стно одобрение г се сблъск със з бр н т н р зум ? Све-ден го своя н ù-прост изр з, моята вяр почи в върху едн очевидност, която несъмнено не е в лудн с мо з мен: животът им посок , той им цел. Той не е могъл г възникне просто т к , в г ден момент, н повърхността н вечн т м терия. Първ т жив клетк е носел в себе си з рогаш н всяк любов и всяк мисъл, н всяк музик , н човешкото тяло, тъй кр сиво, ког то е кр сиво. Ето з що всичко, което е вдъхновено, е дост тъчно, з г ме н к р г коленич .

Ако сме били сътворени, к к Този, Които ни е създ л, щом е любов, би могъл г не се яви? Тук стиг ме до ф кт н Христос. „Митът“, ще ми възр зят някои. Не, *ф-кът*, преди всичко. Дори се възхищ в м н н чин , по който се опит-в те г се отървете от Него с мо с едн гум , з щото всичко почи в върху история, не върху легенд , върху текстове, върху свидетелств , р зкрити от исторически т критик . Прин глеж към поколение християни, които с били н по гв ùсет години по времето н модернизм , чиято вяр трябв ше г понесе шум н екзегети от Герм ния и Фр нция. Бях лично з сегн т ч к гот м, че г си з бр ня четенето н Ев нгелието от св. Йо н. И още се чудя н тов .

Озн ч в ли тов , че вече не се съмняв м? Ще излъж , ко го к ж : г вярв ш, озн ч в г се съмняв ш. С мо тези, които вярв т, се съмняв т. *Вярв- м, Госпо-ди, помогни н- неверието ми.*² Тов моление в Ев нгелието блик от едно клето сърце, док то то спре г бие. Спъв м се в грех н Ад м, пред т ùнството н злото, пред тов творение, чийто з кон изглежд , че е „изяжд нето-помежду-ни“ (гум т не фигурир в речник , но н ù-точно пред в случв щото се). Не г в м

¹ Мат. 24:35.

² Марк. 9:24.

ник кво решение. Мин в м през т зи стен , к кто възкръсн лият Господ. Дове-
ряв м се н словото, н обещ нието н Този, Които е дошъл и ме е възлюбил.

Р збир се, им други религии, други кош ри. Но з съм от тов ст го. Господ
н стояв върху тов : неговите овце Го позн в т и Той позн в овците Си.³ Кое-
то не озн ч в , че другите с презрени или с по-м лко възлюбени. Струв ми
се, присъщ светлин з н ш т епох е, че р зличните човешки общности не се
обръщ т чрез сил , з г господств т едни н г други, с мо з г се свърж т
в обож нието, общо з тях. Още едно основ ние г леем кърв ви сълзи з р ги
идиотск т и престъпн политик , която ни отделя от нехристиянските р си,
доколкото с мък открив ме връзк т , която ни свързв с тях във вековете и
н небес т . Христос к зв н евреите: *Авр- - м, в- шият б- щ-, би се з- р- дв- л
г- види Моя ден, и видя, и се възр- дв-⁴*. Тов предходно позн ние з историят ,
което Авр м е им л з Христос, з сяг всичко, което идв след Авр м : исто-
рият н И ков и Исм ил.

Тук спир м. С к кво пр во пиш тези нещ ? И кой ми е г л мисият г говоря
з тов ? Никоу, Вярно е. Но не е ли не по-м лко Вярно, че г же последният от
християните трябв г свидетелств от мястото, което з ем , и според спо-
ходило то го вдъхновение. А бл год тт трябв г сп си онов , което трябв г
бъде. Поне в тов вярв м в т зи вечер н моя живот.

Пасха, 1959 г.

Грип. Прек р х в леглото тези п сх лни пр зници, з които мечт ех от толков
месеци. Безполезно усилие з духовно общение с онези, които изпълв т т зи
нощ всички църкви в свет . Щом м шин т отк же г се подчиняв , душ т
е обезоръжен . Ето, мес т з почв по р дуото. Плъзв м се н моето място,
скромно, в огромното бр тство н ст рците и болните. Гл сът н отец Аврил
ме изпр вя пред този престол, където з пръв път в живот си, и то в деня н
П сх , з не съм коленичил.

Н дигн х се събот вечер, з г глед м по телевизият екр низ цият н моят
пиес *Т-йнството н- Син- Човечески*. Х рес х прибр ностт н пост новк т ,
нейн т строгост. А к кво ли с си мислили телевизионните зрителни? Текстът
изглежг гол к то тялото н кръст . Актърорите прилич т н хор , всеки от
които свидетелств з своя сметк .

З к кво си мислех, ког то се върн х в леглото? Случв ло ми се е г н пиш
(един от моите кореспонденти ми го припомни), че ко з почнех живот си н но-
во, ням ше г п р дир м с името християнин. Днес чувств м нещ т свърше-
но р злично. Док то телевизият излъчв *Т-йнството н- Син- Човечески*, вест-
ник *Л- Кро-* публикув н първ стр ниц моя медит ция з пр зн т гробниц .
Изобилието н всички свидетелств служи з извинение. Ал всички те с пре-

³ *Аз познавам моите Си и Моите си ме познават – Иоан. 10:14.*

⁴ *Иоан. 8:56*

дизвик ни. Аз съм свидетелят, стаята неминуем свидетел, тъкмо в този миг н е един вечен процес. Мой ред е г депозир м свидетелството си, док то съм още жив. Колко струв моето свидетелство, няма зн чение, тов не ме з сяг .

Ник кво възможно четене, ник кв медит ция з р ги пок чв нето н темпер - тур т . Но ето че внезапно някъде в среднощ з почв м г говоря, р зк зв м н жен си нещ з детството си и з моят м ùк , които никог не съм ù к зв л. Вълн от времето прижд към н с; тов е вълн н стр г ние: колко тревог у възр стните, н обиколили едно м лко момче!... И к к се дол вя присъствието н смъртт !

Клог ми гон ся *Дневник*- н Леон Бло ⁵, който току-що е получил. Ето четенето, с което мог г се з ем без много усилия. Призн в м, че търся у Бло н ù-вече р звлечението. Нещо, което н вярно би н к р ло г се изчерви този клетник, чиито стр г ния не с з смях. Ал к кво г се пр ви. В неговото творчество им комичн гени лност, към която съм по-чувствителен, отколкото към тълку- в ният му н Апок липсис .

Неговите възгледи з историята или мистик т никог не с з гърж ли вним - нието ми; но погледът му към човешките съществ , към пулс цият н всеки-дневн т глупост т к в , к кв то я регистрир един християнин, който зн е, че всичко тов букв лно е истин , ето кое е уник лното у Бло .

П ск л изоблич в нищет т н човек без Бог: Бло е см ян колко смешен е човекът. И тов г бъдеш з едно с Бог не променя нищо: комичното според Бло се р жд от контр ст между огнен т истин , т к в , к кв то той я позн - в , и глупостт н онези, които я отрич т, или което е още по-лошо, живеят, позов в ùки се н нея. Бло е безж лостен към свещениците. Позн нието му з онов , което предст вляв свещенството в мистичен пл н, и негов т кв - зибожествен вл ст пр ви гротескни бедните п стирци, им ли нещ стието г приютят в ст гото си т зи ядн овц .

Причините з негов т ярост не вин ги с били толкова бл городни, колкото му се е иск ло. В нен вистт , която той з свидетелств към Юисм нс, з вистт се р злич в с просто око. Изпр вен пред смъртт н Зол и пред ре билити- р ния Др ùфус, Леон Бло ре гир голно, к то последния от жителите н Ко-шон сюр М рн, които толкова презир : голно и глуп во. Ал той е стр г л и е вярв л повече и по-добре от мнозин християни, тов е истин т . И неговите „обръщеници“, семейство М ритен (Ж к, Р ис и Вер), вечно свидетелств т, че истинският Леон Бло е бил многокр тно по-добър от онзи, който се проявяв в дневник си, пропит с всекидневн и отч ùв щ нищет .

Превод от френски: Тони Николов

⁵ За Леон Блоа и неговия *Дневник* (*На прага на Апокалипсиса, 1913–1915 г.*) виж в брой 57/Зима от 2010 г. на сп. *Християнство и култура*. Б. пр.

Архиепископ Лук (Валентин Феликсович Войно-Ясенецки, 1887–1961 г.) е руски хирург, професор по медицина, духовен писател и проповедник. Световно признат специалитет в областта на септичната хирургия и нестезиологията, втор по-повече от 50 медицински научни изследвания, включително и книгата *Очерци по септичната хирургия*, за която е удостоен със Сталинска премия първа степен (1946 г.).

През 1921 г. в Ташкент е ръкоположен за свещеник. Две години по-късно приеман е за монашеско пострижение с името Лук, а на 31 март 1923 г. е ръкоположен за епископ. Успоредно с духовното и пасторското си служение продължава да преподава медицина и да оперира.

Три пъти е ранен от болшевишките власти и изправен за точен в отговор на лечението на Съветския съюз, включително и близо до Полярния кръг. По време на източеният не преставал да служи и да оперира.

В 1946 г. е назначен за архиепископ на Симферопол и Крим. Умира на 11 юни 1961 г.

Канонизиран от Украинската православна църква (в 1995 г.) и от Руската православна църква (в 2000 г.) като новомъченик и изповедник на вяра.

Повече за личността на св. архиепископ Лук можете да прочетете в сп. *Християнство и култура*, бр. 1 (58) от 2011 г.

Архиепископ Лука (Войно-Ясенецки)

ПРОПОВЕД ПО ВРЕМЕ НА ВТОРО ВЪЗКРЕСЕНИЕ

Нашият Господ и Бог Иисус Христос след своето Възкресение от мъртвите почти веднага започнал да се явява: явил се на светите жени мироносици, на светите апостоли; Той се явявал 40 дни след своето възкресение и много чудно и непостижимо им за нас в тези събития.

Какво обяснение и пример бихме могли да дадем на това, че след срещата с двамата ученици по пътя за Емус, които беседвали с Него и Го разпознали едва след вечеря, в преломяващото нощно хляб, Той изведнъж станал невидим?

Как да обясним, че възкръсналото Мучило имало способността да мине през затворени и дори заострени врати? Как да обясним, че Той, без да е забелязан от никого, без да е съпроводен от когото и да било, изменил дългия път от Йерусалим до Галилея, където се явил на един десетте?

На тези въпроси никъде и никогда не ще открием отговори, това е известно единствено на Всезнаещия и Всемогъщия Бог.

У нас обаче възникват още множество въпроси, на които бихме могли да потърсим отговори. Въпреки че не сме способни да проумеем Божиите цели, мисли и действия, понеже Неговите мисли и цели са безкрайно по-дълбоки и по-високи от нашите мисли, ние не ще сторим грех, ако се опитаме със слобия си човешки разум да проумеем нещичко от многото непонятно в Неговите явявания.

Наш човешкият ум изглежда странно, че не е виждал Господ Иисус Христос се явявал самонашите мирноносици и не своите постоли. Струва ни се, по силата на плиткото, нездълбочено човешко съждение, че би било по-естествено Господ Иисус Христос в цялата слобна Своето възкресение да се яви на наш род и по този начин да го убеди в Божественото Си достойнство.

Но Господ не сторил това – Той не се явил нито веднъж на наш род. Защо?

Можем да поразсъждаваме върху това. Можем да кажем, че от историята на човечеството ни е добре известно, че всички велики събития от живота на човешкия род, от живота на света, стават рзбиремии едв след дълъг период от време. Съвременниците на тези събития, техните очевидци, не са в състояние да проумеят великите събития в живота на света.

Трябва да отминат дълги години, дори столетия, понякога даже хилядолетия, за да може човешкият род да разбере значението на най-великите исторически събития.

Самовглеждайки се в тях от историческа перспектива, можем да ги разберем, за съвременниците тези събития остават непонятни.

Ето този факт, психологически и исторически установен, бихме могли да приведем като обяснение защо Господ Иисус Христос не се явявал на наш род, както ни се струва, че би следвало да стори.

Този твърдогласен, груб на род, току-що сторил ужасен престъпление – този на род, разбирателен се, не би разбрал Христовото възкресение.

Ако самите Христови ученици изпадат в трепет и недоумение при Неговите явявания, как не вярват ли на очите си, виждат ли Го; как смят ли, че това е само Негово призрение, то как грубият на род би могъл да поразсъждава другояче?

Не бих вярвал ли, разбирателен се, че не бих вярвал ли! Щях да злословят, да хулят всички явявания на възкръсналия Господ.

Ето това мъничко разсъждение може донякъде да обясни защо Господ Иисус Христос не се явявал на преднаш род.

Защо се явил Той на наш преднашите мирноносици, сред тях първо на Мария Магдалина, защо не на своите постоли?

Отново това е скрито от нас и няма да намерим изчерпателен отговор, но бих-

ме могли нещичко да предположим.

Преди всичко – пламенната любов на мироносиците, те първи дошли на гроб Христов; те първи се погрижили да посетят гроб, от постолите никога не сторил това.

Именно поради тази проява на горещ и пламенна любов към Христос ни се струва, че първоначално биха следвали да се яви Възкръсналият Господ, а не постолите.

Знаем, че женското сърце много се отличава от мъжкото. За мъжете е характерно да възприемат и проумяват всичко случващо се пред тях преди всичко с ум и в по-малка степен с чувствата си.

Особено ярко се проявява това свойство на мъжкия ум в неговия начин, по който разглежда постол Томас вестител, че Господ е възкръснал и се явил на учениците Си. Той казва: *Ако не видях ръцете Му белези от гвоздеите, и не туря пръст-си в р-ните от гвоздеите, и не туря рък-та-си в ребр-та-Му, нямам да повярвам* (Иоан. 20:25).

А при мироносиците не е така. Те със сърцето си много по-лесно и по-бързо почувствали истината. Женската притежава тази чудна способност да възприемат всичко инстинктивно със сърцето си. Това е моята слабост и второто питане.

Сегашно ще се опитам, макар и мъничко, едва-едва, да повдигна въпроса за въпроса, който си задаваме много често: защо Господ не се е явил първоначално на Своята Пречиста Мадонна? Защо?... Не можем, разбира се, да отговорим изцяло на този въпрос, но все пак можем да поразсъждаваме.

Възможно ли е Господ Иисус Христос, Който по време на нощните Си мъки на кръста проявил трогателна любов и грижа за Своята Мадонна, която ѝ осинови Своя любим ученик Иоан и му я поверил да се грижи за нея – възможно ли е след подобна проява на дълбока любов към Мадонна Си Господ Иисус Христос след своето възкресение да не Си спомни първоначално за нея, за своята Мадонна?! В Свещеното писание нищичко не е казано, нямат един думичка по този въпрос. Но не ли вие много, много пъти сте чували по време на великденските всенощни служби думите, с които завършва Евангелието според Иоан Богослов: *Имате и много други р-боти, които извърши Иисус и за които, ако би се писало подробно, чини ми се, и цял свят не би побр-л да пише ните книги* (Иоан. 21:25).

За много, за твърде много е премълчано в Евангелията, за много деяния Христови, макар и само думичка. Но защо, защо е премълчано толкова много чудни Негови дела? Защо нямат нито дума за явяването на Господ Иисус Христос на Неговата Пречиста Мадонна?

Той, разбира се, не би я смесил с мироносиците – не би се явил едновременно на нея и на тях, защото любовта Му към нея бил безкрайна, безгранично по-голяма. На нея Той би следвал да се яви, разбира се, отделно. И какво ни пречи

г вярв ме в тоя , че любовта Му към Своята Пречиста Матка непосредствено след възкресението не го е довела в горницата в дома на постола Йоан Богослов, където тя вече живеела ?

Струва ми се, че не бива да се съмнявам за мене – случило се е точно така : Той ѝ се е явил, но защо Тя не е никого не е разказала за това ? Не защото тя, понеже от евангелските разкази знае, че бил дълбоко възлюбен и мълчалив . Тя мълчала по време на всички велики събития от своя живот и от живота на своя Божествен син. Тя мълчала , Тя сама трупала в сърцето си всичките велики слова , които чувала за своя Син, всичките велики дела , които виждала .

Тя мълчала , Тя винаги мълчала ... И защо да съмнявам мене, че трябва да го направи своето мълчание, след като ѝ се явил възкръсналият Исус?

Тя не ли възкресението на нейния Син не било за нея неочаквано.

Апостолите, които е разказали във Евангелията , не са събрали глумите на Христос, когато Той им казал, че ще бъде пред деня на смъртта, ще бъде погребан в него, измъчен и разпнат – това не са побрели в съзнанието им. Те дори забравяли, че Той им казал категорично и ясно: *И в третия ден ще възкръсне* .

Пресветата Богородица нищо не забравяла , всички произнесени глуми на своя Син тя трупала в сърцето си и погубила в тишината и мълчанието.

И така , ще вярвам мене, че първоначално Пресветата Богородица се явил след Своето възкресение Господ и Бог на нашия Исус Христос.

А сега нека си спомним глумите на Христос, когато се явил в Галилея на един десетте си ученици, да си спомним, че рече Му към постола за вършевите гробовете : *И ето, аз съм с вас през всички дни до свършек-на свет* . Амин (Мат. 28:20).

О, Господи, Господи! Нима Си казал това с моите постоли, нима не Си отпразвил тези глуми към всички повярвали и възлюбил Те от цялото си сърце? Нима няма да ни се явяваш и не си многократно? Нима няма да пребиваш постоянно с нас?

Ние знаем, че Ти си се явявал в истински Божочовешки вид на своите велики светци.

Знаем как преподобният Сергий Радонжигин, бидейки иеродиякон, произнесъл от мавонектения и внезапно мълкнал с устремено горе поглед: той видял Христос.

А нима не знаем, че Той се явявал на мнозина мъченици и лично ги подкрепял. И така , не е лъжливо това обещание: *И ето, аз съм с вас през всички дни до свършек-на свет* .

Но вие, свежи ики глътате , ще кажете: А на нас, грешните, нима се явява ?

Д , г , и н в с се явяв , н мнозин , може би дори н всички се явяв , но не к то н светите мъченици или к то н Сер фим С ровски – явяв ни се не в Богочовешкия си обр з , съвсем другояче.

З г проумеем тов , нек се обърнем към Трет книг Ц рств , където се р зк зв к к великият пророк Илия бяг л от гнев н ок ян т ц риц Иез вел, ж гув щ негов т кръв, к к стигн л до пл нин т Хорив и ето к кво се случило т м. Илия чул Божия гл с: *Излез и з-ст-ни н- пл-нин-т- пред лицето Господне; и ето, Господ ще мине, и голям и силен вятър, който цепи пл-нини и съб-ря ск-ли пред Господ-; но не във вятър- е Господ; след вятър- – земетръс, но не в земетръс- е Господ; след земетръс- – огън, но не в огъня е Господ; след огъня – лъх от тих вятър (и т-м е Господ) (3 Ц рств. 19:11-12).*

Чув те ли, не с мо в стр ховитите природни стихии явяв Господ своят сил – з Него е х р ктерен още едиг н чин н явяв не, н ъ-в жният, н ъ-гр гоценният з н с.

Т н ли Тоѝ к зв , че в тихия лъх н прохл г , едв г лещ лицето, именно в този полъх е Тоѝ – С мият Велик Бог.

Тов з помнете, з помнете, че явяв нето н Христос н н с, грешните, се случв именно т к , к то „гл с хл г тонк “, к то нежно и тихо докосв не.

Именно т к се е явяв л Тоѝ и до ден днешен се явяв н мнозин от н с.

О, ко всички бяхме вним телни към този „гл с хл г тонк “, към този Божествен повеи, г лещ лицето ни.

О, ко помнехме тов , ко вин ги с трепет и велик р дост р збир хме и зн -ехме, че в този нежен полъх н вятър е С м Бог, че т к ни се явяв н шият Господ и Бог Иисус Христос!

Д бъдем вним телни, г н блюг в ме дълбоко съсредоточени, т г не пропуснем тов явяв не н Господ Иисус Христос н н с, грешните и недостойните, в обр з н „хл г тонк “. И тог в ще бъдем осветени и бл гословени от Господ Иисус Христос, гнес възкръсн л във велик т сл в и във велик р дост з н с, погив щите.

Амин.

25 прил 1954 г.

Превог: Димитър Сп сов

Преводът е извършен по:
Архиепископ Лук (Войно-Ясенецкий),
Проповеди 1952–1954 г.г., т. 3, Симферополъ, 2004

Любмила Димова

КОЛЬО КАРАМФИЛОВ: ЗА ВЯРАТА В ГОСПОД И В ТОВА, ЧЕ ДЕЛФИНЪТ МОЖЕ ДА ЛЕТИ

Н рич х го бунт р, непрегск зуем, той н рич ше себе си просто ф нт зьор. Кольо К р мфилов е от художниците, з които изкуството е в р достт от процес , не в открив нето н изложбите; в непрест нн т изнен г от тов , което пр виш. Но много повече от изкуството, от „лимитир ните” (к кто гу н рич) к ртини, з него беше животът – животът в негов т човешк шумотевиц и цял т му побърк ност; животът, който чрез всяко дете побежд в смъртт ; животът к то любов; в усещ нето, че си избр н от Бог и з тов трябв г се осъществяв ш всеки ден, без умор , в м ксимум от тов , което ти е г гено. Някъде беше к з л, че вярв в две нещ – в Господ и в тов , че делфинът може г лети. Звучи ефектно, но не е с мо фойерверк з медиите: в к ртините н Кольо К р мфилов, които съдърж т отчетливи р зк зи, мог т г се р шифров т също и тези гв момент , к кто и много други, силно втобиогр фични „ ризонски мечти”.

Негов т експ нзивн личност, която не се щ геше емоцион лно, излезе н преген пл н през последните месеци след неоч кв н т му кончин . И тов е н - пълно естествено, но свръхемоцион лността ни пречи г осъзн ем колко последов телност и умения с з ключени в произведеният му. Мимолетността н жест , бързин т н изк з , те тр лният м ниер, вицът и с моироният няк к ни р зсейв т г видим в изкуството му р цион лните решения, техническото постижение, непрест нното изследв не н м тери л в търсене н същността . З щото при художник к то Кольо К р мфилов същността не е в идеите, тя е в мплитудите н естетически т изр .

Изкуствоведк т Руж М ринск к зв з него: „Не позн в м друг бълг рски художник, който т к естествено и свободно г жонглир с визу лните форми. Н ъ-обикновените нещ в неговото изкуство м гически се преобр зяв т. К то в Алисин т Стр н н чудес т те ту се см ляв т, ту изр ств т, неоч кв но се ок зв т в чужд сред . Гонейки няк кв своя причуд , художникът сблиз в отг лечените или р зг леч в близките нещ ”.

Не е случ ъно, че първ т му изложб носи з гл Вието „Зн ци”. Неговият обр - зен свят събир – поняког в п р докс лни постмодерни интерпрет ции – зн ци от древните вярв ния и от модерността . Но големият източник е християнството. Християнските обр зи ведн г гр бв т очите ни, неотменно присъств в щи с : десетте Божи з поведи, п стирът, Кръстът, гвоздеят н приков в -

нето, постолите и Т ън т Вечеря... К ртините му с н селени с нгелци, рѣце и гл Ви, риби и коне. И лиц , много лиц , иконични лиц – з щото, к кто к зв художникът, „в лицето им битк ”, то е „п спортът н Бог ”.

Никол ъ Илиев К р мфилов е роден н 7 декември 1963 г. З вършв Средното училище з сценични к гри в Пловдив. През 1990 г. е сред основ телите н груп „Ръб”, която р дик лно скъс със символите и политическите клишет н соц . През 1995 г. уч ств и в по-ност лгично н сочен т груп „Диско 95”. Не се огр нич в в ж нровете – гр фик , илюстр ция, скулптур , пърформ нс, интериорен диз ън, инст л ция... К то сценогр ф р боти с укр инския режисьор Андрей Жолг к и със Стеф н Москов. Художник е н филмите „Хълмът с боровинките” н Алекс нгър Морфов, „П з чът н мъртвите” н Илиян Симеонов и „Аве” н Конст нтин Бож нов. Последното му любопитство беше отпр вено именно към киното – з късометр жния си филм „К з бл нк ” получи посмъртно през м рт 2014 г. отличието н *Jameson* н София Филм Фест.

Въпреки че изглежд ше ртист, който твърде се р гв н творческ т си изобрет телност, в него им ше смирение, щедрост, вяр в г рителството, в сил т н молитв т , в предн черт нието н отредения ни кр тък миг между небето и земят . И не спир ше г мисли з себе си к то з селянчето, което лети (в мреж т ще откриете един „топъл” филм з него, „Хеликоптер”, от поредиц т „Умно село” н БНТ).

И е н пълно р збир емо з що приятелите, к кто и много други, които го позн в х по-отг леч, не прием т, че негов т жизнен енергия си е отишл ей т к , без ост тък. С мият художник ги н сърч в г вярв т в продължението н пътя – *гори с-мо* с интерпрет цият н съществув нето, г ден в едно от з гл вият н изложбите му: „Тук и сег , т м и после”. Просто е, приемете го, к кто го чув те.